

**EL SANATLARINDA TİCARİLEŞTİRME VE
SÜRDÜRÜLEBİLİR KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ
İLİŞKİSİ**

**2024
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KÜLTÜREL MİRAS VE MİRAS ALAN YÖNETİMİ**

Şeyma KUTLU

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yurdanur YUMUK**

**EL SANATLARINDA TİCARİLEŞTİRME VE SÜRDÜRÜLEBİLİR
KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ İLİŞKİSİ**

Şeyma KUTLU

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yurdanur YUMUK**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Ocak 2024**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
GİRİŞ	17
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	20
1.1. Kültür ve Kültürel Miras Kavramı	20
1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	21
1.2.1. Kültürel Miras ve Sürdürülebilirlik.....	23
1.2.1.1. Çevresel Sürdürülebilirlik.....	26
1.2.1.2. Ekonomik Sürdürülebilirlik	27
1.2.1.3. Sosyal Sürdürülebilirlik	27
1.2.2. Kültürel Miras ve Kültürel Miras Turizmi İlişkisi.....	29
2. KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİNDE EL SANATLARININ YERİ.....	35
2.1. Kültürel Miras Ögesi Olarak El Sanatları.....	35
2.2. Günümüzde Devam Eden El Sanatları	41
2.3. El Sanatlarında Otantizm Olgusu	44
2.4. El Sanatlarında Ticarileştirme.....	46
3. SAFRANBOLU'NUN KISA TARİHİ.....	57

3.1. Safranbolu Yöresine Ait Geleneksel El Sanatları	57
3.1.1. Dericilik.....	58
3.1.2. Demircilik.....	60
3.1.3. Kalaycılık	60
3.1.4. Yemencilik	61
3.1.5. Semercilik.....	61
3.2. Araştırma Konusu ile İlgili Literatürde Yer Alan Çalışmalar	62
3.3. Araştırma Bulgu ve Yorumları.....	66
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKÇA.....	86
TABLolar LİSTESİ	108
ŞEKİLLER LİSTESİ	109
RESİM LİSTESİ.....	110
EKLER	111
KONU İLE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR	111
ÖZGEÇMİŞ	122

TEZ ONAY SAYFASI

Şeyma KUTLU tarafından hazırlanan “EL SANATLARINDA TİCARİLEŞTİRME VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ İLİŞKİSİ ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Yurdanur YUMUK
Tez Danışmanı, Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 12/01/2024

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Yurdanur YUMUK (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Umut Kadir OĞUZ (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Gökhan YILMAZ (ISUBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Şeyma KUTLU

İmza:

ÖNSÖZ

“El Sanatlarında Ticarileştirme ve Sürdürülebilir Kültürel Miras İlişkisi” başlıklı bu çalışma, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu tez çalışmasının planlanması, yürütülmesi ve tamamlanmasında ilgi ve desteğini eksik etmeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendirmemi sağlayan tez danışmanın sayın Doç. Dr. Yurdanur YUMUK ‘a teşekkürü borç bilirim. Aynı zamanda, savunma sınavında görev alarak fikir ve önerilerini paylaşan değerli jüri üyeleri sayın Dr. Öğr. Üyesi Umut Kadir OĞUZ’a ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Gökhan YILMAZ’a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan sevgili annem Hanım KUTLU; babam Kemal KUTLU; kardeşim Tuğba KUTLU ‘ya ve arkadaşım Gonca AL ‘a tüm kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

ÖZ

Ticarileştirme, ürünlerin alım satımı ile ilgili yapılan pazarlama ve ticari faaliyetleri kapsamaktadır. Turizm endüstrisi açısından değerlendirildiğinde, söz konusu ticarileştirme faaliyetleri özellikle gelenek, görenekler ve el sanatları gibi kültürel öğelerin korunması ve devamlılığı için bir tehdit oluşturabilmektedir. Bu doğrultuda el sanatlarının orijinaline uygun olmadan yalnızca kar odaklı bir yaklaşımla ticarileştirilmesi kültürel bozulmaya sebebiyet vermekte ve kaliteyi düşürmektedir. Bir toplumun kültürel kimliğinin bir parçasını oluşturan el sanatları o toplumun ulusal ve uluslararası turizm pazarında yer almasına aracılık ederken; turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği bakımından da önem taşımaktadır. Somut ve somut olmayan kültürel mirası temel alan kültürel miras turizmi yalnızca ekonomik boyutu olan bir turizm faaliyeti olarak düşünülmemeli; kültürel mirasın korunmasına, yaşatılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunan bir turizm çeşidi olarak da bilinmelidir. Bu doğrultuda el sanatlarının aslına uygun olarak yapılması, geliştirilmesi, tanıtılması ve korunması sürdürülebilir kültürel miras turizmi için kayda değer katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın amacı, kültürel mirasın önemli bir bileşenini oluşturan el sanatlarının ticarileştirilmesi ile kültürel miras turizminin sürdürülebilirliği arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın uygulama alanı olarak 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilen Safranbolu belirlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ve fenomenoloji araştırma deseni kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formu aracılığı ile yüz yüze toplanan veriler nitel veri analiz programı MAXQDA ile yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda; Safranbolu'da el sanatlarına ve zanaatkarlığa olan ilgi düzeyinin yüksek olduğu ve el sanatı ürünlerinin yörenin tanımına ve turizmden elde edilen gelire katkı sağladığı belirtilmekle beraber; el sanatı ürünlerinin yapımının fabrikasyon ürünlere göre daha fazla zaman alması, üretim aşamasında özgünlükten ve Türk kültürünü yansıtan öğelerden zaman zaman uzaklaşılması ve fiyatının diğer ürünlere göre daha yüksek olması gibi sebeplerle ticari ürün olarak kullanılmasında ve pazarlanmasında bazı problemler yaşandığı dile getirilmiştir. Ayrıca, yörede icra edilen

el sanatlarının geleceğe taşınabilmesi için devlet ve yerel yönetimlerin zanaatkarları daha çok desteklemesi ve usta-çırak ilişkisinin özendirilmesi gerektiği de vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: El sanatları, Ticarileştirme, Sürdürülebilirlik, Kültürel Miras Turizmi.

ABSTRACT

Commercialization covers marketing and commercial activities related to the purchase and sale of products. From the point of view of the tourism industry, such commercialization activities may pose a threat to the preservation and continuity of cultural elements, traditions, customs and crafts. In this sense, merely a profit-oriented approach to the commercialization of handicrafts, rather than the original, causes cultural degradation and reduces quality. Handicrafts, which forms part of a society's cultural identity, facilitate its participation in the national and international tourism markets, but are also important for the sustainability of tourism activities. Cultural heritage tourism, based on tangible and intangible cultural heritage, should not be seen only as a tourism activity with an economic dimension; it should also be known as a form of tourism that contributes to the preservation, revitalization and transmission of cultural patrimony to future generations. In this regard, the genuine manufacture, development, promotion and preservation of handicrafts is a significant contribution to sustainable cultural heritage tourism.

The aim of the study is to examine the relationship between the commercialization of handicrafts, which is an important component of cultural heritage, and the sustainability of heritage tourism. The research was carried out at Safranbolu, a UNESCO World Heritage Site in 1994. The study used semi-structured conversation technique and phenomenology research pattern from qualitative research methods. The data collected face-to-face through the semi-constructed interview form was interpreted with the qualitative data analysis program MAXQDA.

The research concluded that there was a high level of interest in handicrafts and craftsmen in Safranbolu, and that the handicrafts contributed to the definition of the site and to the income derived from tourism, and there were some problems in the use and marketing of handicrafts as commercial products for reasons such as the fact that the manufacture of the products took more time than the manufacturing, the distancing from originality in the production phase and from objects reflecting Turkish culture at times and the higher price compared to other products. It also stressed the need for the state

and local governments to provide greater support to the craftsmen and to foster the master-apprentice relationship in order for the local handicrafts to move to the future.

Keywords: Handicrafts, Commercialization, Sustainability, Cultural Heritage Tourism

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	El Sanatlarında Ticarileştirme ve Sürdürülebilir Kültürel Miras Turizmi İlişkisi
Tezin Yazarı	Şeyma KUTLU
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Yurdanur YUMUK
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	12/01/2024
Tezin Alanı	Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	122
Anahtar Kelimeler	El sanatları, Ticarileştirme, Sürdürülebilirlik, Kültürel Miras Turizmi.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Relationship between Commercialisation in Handicrafts and Sustainable Cultural Heritage Tourism
Author of the Thesis	Şeyma KUTLU
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Yurdanur YUMUK
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	12/01/2024
Field of the Thesis	Cultural Heritage and Heritage Site Management
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	122
Keywords	Handicrafts, Commercialisation, Sustainability, Cultural Heritage Tourism

KISALTMALAR

ACS	: Karayip Devletleri Birliği
ATA	: Zanaatkârlara yardım
AVM	: Alışveriş Merkezi
DTDEER	: Kalkınma ve Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü
DTS	: Sürdürülebilir Turizm Müdürlüğü
ESKKK	: Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi
GES	: Geleneksel El Sanatları Satış Mağazaları
GESAV	: Geleneksel El Sanatları Vakfı
ICCROM	: Uluslararası Koruma Çalışmaları Merkezi ve Kültür Varlıklarının Restorasyonu
ICHHTO	: İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Örgütü
KDV	: Katma Değer Vergisi,
SOKUM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü.
VB.	: Ve Benzeri.
VD.	: Ve Diğerleri
WCC AISBL	: Dünya El Sanatları Konseyi

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Somut olmayan kültürel miras ve turizm endüstrisinin vazgeçilmez bir ögesi olarak karşımıza çıkan, turistik talebin oluşmasına, istihdam yaratılmasına ve bölge halkının ekonomik ve sosyal refahının artmasına önemli katkı sağlayan el sanatlarının ticarileştirilmesinin teşvik edildiği görülmektedir (Upadhyay, 2020). Fakat el sanatları ticarileştirilmesinin yalnızca el sanatı ürünlerinin üretilmesi ve pazarlanması ile ilgili olduğunu söylemek yanlıştır. Turistlerin sergilenen el sanatını ile ilgili arka taraftaki emeği ve beceriyi gerçekten anlamalarına izin vermek gerekmektedir. Çünkü turistik talebin devamlılığı onların söz konusu sanatı tüm incelikleriyle anlamalarına ve zanaatkârları takdir etmelerine de bağlıdır. (Danko,2017)

El sanatları endüstrisi, kültürel değerleri ve sanatsal gelenekleri sürdürme ve geliştirme aracı olarak hizmet etmektedir. Bunun yanında önemli bir istihdam ve gelir kaynağı da olan el sanatlarının değişen dünyanın getirdiği zorluk ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde kendisini yenilemesi ve aynı zamanda da sürdürülebilir olması gerekmektedir. Ancak, somut olmayan kültürel mirasımızın bir parçası olan el sanatlarını korumanın bir yolu olarak üretimin korunması en bilinen aynı zamanda en karmaşık ve tartışmalı olanıdır. Geleneksel el sanatlarının ticari anlamda üretiminin sürdürülebilirlik ilkeleriyle tutarlı bir şekilde yeniden canlandırılması oldukça zordur (Kaliyeva, 2021). Bu anlamda zanaatkârlara, ilgili sivil toplum kuruluşlarına, yerel yönetimlere ve Kültür Bakanlığına bazı sorumluluklar düşmektedir. UNESCO'nun 2003 yılında yapılan 32. Genel Konferansının 17 Ekim 2003 tarihli Genel Kurulu'nda kabul edilen sözleşmede, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Bilim Kurumlarınca derlenmesine araştırılması ve incelenmesi, Arşiv ve Dokümantasyon Merkezlerinin oluşturulması, müzelerinin kurulması, eğitim ve öğretim kurumlarında ders olarak okutulması, kitle iletişim araçlarıyla tanıtılması, ilgili topluluk, grup veya bireyler tarafından yaşatılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması talep edilmektedir (URL-4).

Geleneksel Türk el sanatlarının yok olmasını engellemek ve anılan tarihî meslekleri icra eden sanatkârların ticari açıdan sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak adına, son yıllarda çok sayıda araştırma ve proje Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA 2012) vb.yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu (Bayazıt vd. 2012; Öter 2010; Can 2013; Yolcu 2014; Başaran ve Kılıç 2014; Gök ve Tuna 2013; Hocoğlu vd. 2013; Kara 2011; Uygur ve Baykan 2007) geleneksel Türk el sanatları ürünlerini, özellikle

turizm sektöründe değerlendirmek hususunda yoğunlaşmaktadır. Bu yolla geleneksel ürünlerin satış miktarını artırarak, sanatkârların finansal anlamda hayatta kalabilmelerine olanak sağlanması hedeflenmiştir. Her ne kadar bu yönelimin ortaya çıkaracağı olası tehlikelere dikkat çeken görüşler bulunsada (Kahveci 1998, Öztürk 2005) hızla ilerleyen teknolojik ve bilimsel araştırmalar, yaşamın olağan akışı nedeniyle bazı geleneksel Türk el sanatlarının sürdürülebilirliğini de sınırlandırmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın çıkış noktasını, “El sanatlarında ticarileştirmenin kültürel mirasın sürdürülebilirliği üzerindeki etkisi nedir?” sorusu oluşturmuştur. Tez çalışması kapsamında, UNESCO tarafından 1994 yılında Dünya Miras Kenti olarak ilan edilen Safranbolu’da üretimine devam edilen el sanatlarının pazarlanmasının yöredeki kültürel miras turizminin sürdürülebilirliğini nasıl etkilediği incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı, kültürel mirasın önemli bir bileşenini oluşturan el sanatlarının ticarileştirilmesi ile turizmin sürdürülebilirliği arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın örneklemini teşkil eden ve kültürel miras turizmiyle ön plana çıkan ve 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi’ne dâhil edilen Safranbolu’da gerçekleştirilecek bu araştırma ile el sanatlarında ticarileştirmenin kültürel miras turizminin sürdürülebilirliği açısından avantantaj ve dezavantajları ortaya konulacaktır.

Bu çalışma, geçmişten günümüze gelen geleneksel el sanatlarının ticarileştirilmesinin kültürel mirasın sürdürülebilirliğindeki rolünü ortaya koymak açısından önem arz etmektedir. Literatürde el sanatlarının ekonomik kalkınma ve kültürel miras açısından önemini ele alan çalışmalar bulunmasına rağmen (Özbek ve Çevik, 2018; Üstündağ ve Özer, 2021; Öter, 2010; Özdemir, 2009; Güdü, vd. 2015, vd). El sanatlarında ticarileştirme ve sürdürülebilir kültürel miras turizmi ilişkisini inceleyen çalışmaya rastlanmayışının araştırmaya özgün değer kattığı düşünülmektedir. Bu çerçevede, el sanatları ustaları başta olmak üzere hediyelik eşya satıcıları, el sanatları eğitimcileri ve diğer turizm paydaşları ile gerçekleştirilecek mülakatlar neticesinde elde edilecek verilerin analizi öncelikle mevcut durumu ortaya koyacak daha sonra kültürel miras turizminin sürdürülebilirliği açısından çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

Araştırmanın kısıtı dericilik ve demircilik başta olmak üzere diğer pek çok geleneksel el sanatının devam ettirildiği Safranbolu ilçesi ile sınırlandırılmış olmasıdır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışmasında, Dünya miras kenti Safranbolu'da icra edilen el sanatlarının ticarileştirilmesi ile yöredeki kültürel miras turizminin sürdürülebilirliği arasındaki ilişkinin nitel araştırma yöntemlerinde yararlanılan tekniklerden biri olan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak ortaya konulması amaçlanmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde sorular araştırmacı tarafından önceden hazırlanmakta, ancak görüşme sırasında sorular yeniden düzenlenebilmekte ve katılımcılara esneklik sağlanmaktadır (Karasar, 2006). Çalışmada aynı zamanda derinlemesine görüşme tekniği de kullanılarak katılımcıların soruları cevaplarken kendilerini sınırlamadan rahat bir şekilde cevap vermelerine imkân sağlanmıştır. Tümevarımsal anlayışın benimsendiği söz konusu çalışmada, araştırma deseni olarak fenomenoloji belirlenmiştir. Fenomenoloji günlük hayatımızda sıklıkla karşılaştığımız, alışık olduğumuz, ancak tam olarak anlamlandıramadığımız olguları keşfetmeyi amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 69).

Çalışmada örnekleme yöntemi olarak amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme seçilen örneklemin araştırmada neden seçildiğine dair akıldaki soruları azaltarak inandırıcılığı güçlendirmektedir (Creswell, 2013; Marshall ve Rossman, 2014). Kartopu örnekleme yönteminde ise araştırmacılar, araştırdığı ve incelediği konu ile ilgili olarak evrende en çok bilgiye sahip olduğunu düşündüğü kişi ve durumlara şu soruları sormasıyla başlar: 'Bu konu hakkında en çok bilgisi olan kimdir? Görüşme yapmaya kiminle başlamalıyım?' (Flick, 2014). Araştırmacı bu şekilde konu ile ilgili başka kimlerle görüşebileceğini sorarak yeni bilgiler edinmeye çalışır. Burada en önemli nokta, araştırmacının görüştüğü kişilerin güvenini kazanmasıdır (Grix, 2010). Görüşmeler 5 aşamada gerçekleşmektedir; sorulara hazırlık, buluşma yeri ve zamanı konusunda anlaşma, görüşmenin süresi ve görüşmenin sonlandırılması, katılımcılara vakit ayırdıkları için teşekkür edilmesi, iyi bir geri bildirim sağlanacağı bilgisi ve görüşme sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi şeklindedir

Araştırmanın evrenini; Safranbolu Eski Çarşı bölgesindeki el sanatlarını ustaları, hediyelik eşya satıcıları ve el sanatları eğitmenleri oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında 27 (yirmi yedi) katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. 22 Ağustos-15 Kasım 2022 tarihleri arasında katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcılara 20 açık uçlu soru yöneltilmiş olup, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 17/08/2022 tarih ve 2022/06-01 sayılı kararı ile çalışmanın etik kurullara uygunluğu mevcudun oy birliği ile kabul edilmiştir.

Görüşmeler ortalama 35-40 dk. sürmüştür. Kayıt altına alınan görüşmelerin daha sonra deşifresi yapılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA nitel veri analiz programı ile çözümlenmiştir. Bu programda açık uçlu sorulara verilen cevaplara ilişkin kategoriler ve alt kodlar oluşturmak esastır (İlgar ve İlgar, (2014).

Çalışmanın en önemli kısıtı, uygulama alanının Osmanlıdan günümüze demircilik, dericilik, yemenicilik ve bakırcılık gibi el sanatlarının orijinaline uygun bir biçimde devam ettirilmeye çalışıldığı Safranbolu ile sınırlandırılmış olmasıdır. Aynı zamanda görüşmelerin turizm sezonuna denk gelmiş olması katılımcıların çalışmaya yeterince zaman ayıramamasına ve hatta çalışmaya katılmayı kabul etmemesine neden olmuştur.

GİRİŞ

El sanatları yöre kültürünün tanıtılmasına ve yöredeki yaşam biçiminin anlaşılmasına aracılık eden; duygularını ve sanatsal zevklerini yansıtan önemli unsurlardır (Akın, 2018, s.241). Geleneksel Türk el sanatları, özünü ve ruhunu geçmişten alan, Türk insanının sanatsal tarzını ve kültürel zenginliğini ortaya koyan değerlerdir. Türklerin Anadolu'ya gelişiyle yeni bir tarza bürünen el sanatları, Anadolu'da yaşamış farklı medeniyetlerin tarihi ve kültürel değerlerinin zengin bir sentezi olarak karşımıza çıkmaktadır (Görür, 2018).

Ortak kültürel hafıza olarak nesilden nesille aktarılan el sanatlarının, aynı zamanda istihdam yaratma ve gelir sağlama bakımından önemli bir kaynak olduğu Ocak 2022'de Fas'ın Fez kentinde düzenlenen bir çalıştayda bir kez daha vurgulanmıştır. UNESCO üye ülkeleri el sanatları örgütleri arasında yapılan bir araştırma; bazı ülkelerde el sanatları ürünlerinin turistlerin doğrudan satışının ihracattan daha büyük bir gelir getirdiğini göstermiştir. Örneğin Tayland'da turistlere pazarlanan el sanatları ürünlerinin neredeyse 2 milyar ABD doları tutarında olduğu ve bunun toplam ulusal ihracat tutarını aştığı ifade edilmektedir. Buna rağmen, ülkelerin ihracat rakamlarından bahsederken doğrudan turistlere satılan el sanatları yoluyla yapılan bu önemli ihracat biçiminden özel olarak bahsedilmemektedir (URL:1).

UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme kapsamında, el sanatları somut olmayan kültürel miras unsuru olarak tescil edilmiştir. Sözleşme kapsamında somut olmayan kültürel miras; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânları tanımlamaktadır. Türkiye, 27 Mart 2006 tarihinde sözleşmeye resmen taraf olmuş ve Kültür ve Turizm Bakanlığı sözleşmenin icracı kurumu olarak belirlenmiştir (URL: 2).

İran'ın Tahran kentinde Mayıs 2006' da düzenlenen Uluslararası Turizm ve El Sanatları Konferansı, el sanatları ve turizm arasındaki ilişkiye özel olarak odaklanan ilk uluslararası konferanstır. Bu konferansın temel amacı, her iki endüstrinin daha fazla işbirliği yaparak, geleneksel el sanatlarının korunması ve yoksulluğun azaltılması için bir fırsat olarak değerlendirilmesine yönelik vurgu yapmaktır. Konferansta turizm endüstrisini destekleyen el sanatları üretimi ve pazarlanmasına ilişkin vaka çalışmaları

incelenmiş ve el sanatları üretimi ile turizm arasındaki ilişkiyi güçlendirmek için hükümetler ve özel sektör için stratejiler sunulmuştur. Konferans, güçlü bir uzman ekibini bir araya getiren UNWTO, UNESCO ve İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Örgütü (ICHHTO) tarafından desteklenmiştir (UNWTO,2008).

Eskiden ahi ve lonca teşkilatlarının düzenlemeleri ile sokak, çarşı, pazar, arasta, mahalle ve han gibi yerlerde üretimi yapılan geleneksel el sanatları; bu birliklerin yok olması, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak seri üretimin artması gibi sebeplerle birkaç istisna zanaat dışında çoğu el sanatı eğitiminin verilmediği ve hatta sanatı icra edebilecek ustanın kalmadığı, yeterli tanıtımın yapılmadığı gözlemlenmiş ve dolayısıyla pek çok el sanatının kaybolduğu ya da kaybolmaya yüz tuttuğu görülmüştür (URL:3).

Önceleri kullanım amaçlı üretilen geleneksel el sanatı ürünleri, daha sonra toplumda kültürel başkalaşım ve ticari beklentilerle değişime uğramış ve hediyelik eşya ve süs eşyası olarak turizm endüstrisindeki yerini almıştır. Yerli ve yabancı turistlere satılan hediyelik eşya ürünlerinin çeşitliliği, geleneksel sanat ürünlerinin turizm sektöründeki önemini göstermektedir. El sanatlarının tanıtımı ve pazarlanmasında turizm endüstrisi yüksek potansiyele sahip uygun bir alan oluşturmaktadır. El sanatları ve turizm arasındaki söz konusu bağlantıda her bir el sanatı ustasının sanat anlayışı ve tarzının ve el sanatı ustalarına yönelik farkındalık düzeyinin de rolü büyüktür (Akçakale ve Somçağ 2023).

El sanatlarının ticarileştirilmesinin turizm endüstrisine ekonomik açıdan bir kazanç sağladığını kabul etmekle birlikte; ülkemizde turistlere pazarlanan çoğu el sanatı ürünlerinin istenilen kalitede olmadığı ve kültürümüzü tam anlamıyla yansıtmadığı ifade edilebilir. Turistlerin bir seyahat aktivitesi olarak alışveriş yaptıkları ve ziyaret ettikleri yere özgü bazı el sanatı ürünlerini satın aldıkları bilinmektedir. Ancak turistlerin hediyelik eşya satın alırken; fiyat, kalite, özgünlük, işlevsellik ve taşınabilirlik gibi özellikleri dikkate aldıkları görülmektedir (Çelik ve Toprak, 2018). Diğer taraftan, zanaatkârlar da aslına uygun bir şekilde üretilen orijinal el sanatı ürünlerini talebe ulaştırmada ek maliyetler ve araçlar nedeniyle zorluk yaşamakta, turist kimi zaman aldatılabilmekte ve sanat ürününün değeri yalnızca bir fiyat etiketine indirgenmektedir (Kayabaşı ve Erdoğan, 2002).

El sanatları, yerel, yenilenebilir kaynakların ve nesilden nesille aktarılan tekniklerin kullanımı yoluyla yoksullukla mücadelede ve sürdürülebilir kalkınmada

önemli bir misyon üstlenmektedir (Gürpınar, 2019). Bu misyonun sürdürülebilirliğinin sağlanması ve turistik ürün olarak pazarlanabilmesi için, üretici konumundaki kişilerin ve satış yapan kişilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Kültürel mirasımızın önemli bir bileşeni olan, yerel kültür ve değerleri ön planda tutan, estetik ve kaliteli el sanatı ürünleri üretmek kültür turizmine de katkı sağlayacaktır (Barakazi ve Karapınar, 2015; Çeliker ve Dulupçu, 2017).

Bu çalışmanın amacı; kültürel mirasın önemli bir bileşenini oluşturan el sanatlarının ticarileştirilmesi ile kültürel miras turizminin sürdürülebilirliği arasındaki ilişkiyi incelemektir. El sanatlarında ticarileştirmenin kültürel miras turizminin sürdürülebilirliği açısından avantaj ve dezavantajları ortaya konulacaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kültür ve kültürel miras kavramları, somut ve somut olmayan kültürel miras, kültürel miras ve sürdürülebilirlik, kültürel miras ve kültürel miras turizmi ilişkisi başlıkları yer almaktadır. İkinci bölümünde; kültürel miras turizminde el sanatlarının yeri ve önemi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise; Safranbolu'nun kısa tarihine ve el sanatlarında ticarileştirmenin sürdürülebilir kültürel miras turizmi ile ilişkisine yönelik alan yazındaki bazı çalışma sonuçlarına yer verilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle Safranbolu'da geçmişten günümüze süregelen el sanatı ustaları, hediyelik eşya satıcıları ve el sanatları eğitimcileriyle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerden elde edilen açık uçlu veriler nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan analiz programı (MAXQDA) ile analiz edilmiş ve sonuçlar görselleştirilmiştir. Turizm endüstrisine, yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına ve el sanatı ustalarına çeşitli önerilerde bulunduğu sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür ve Kültürel Miras Kavramı

Kültür, bir toplumun içinde barındırdığı bütün değerleri kapsamaktadır (Ersoy, 2002, s.157). Kültürü oluşturan gelenekler, düşünceler ve onları destekleyen değerlerdir. Miras ise kuşaklar arası aktarılan her türlü unsuru ifade etmektedir. Kültürel miras önceki nesillerden bize kalan manevi ve maddi unsurları ifade etmektedir (Tosun, 2008). Başka bir deyişle kültürel miras; her kültürün geçmişten bugüne ve tüm insanlığa kalan maddesel işaretler, sanatsal unsurlar ve sembollerin tümüdür (ICCRUM, 2005). Başka bir çalışmada kültürel miras, herhangi bir yörenin kültürel özellikleri hakkında bilgi veren, somut, taşınır ya da soyut taşınmaz sanatsal, arkeolojik, mimari, paleontolojik ve etnografik unsurlar şeklinde ifade edilmektedir (Aşılıoğlu ve Memlük,2010, s.185).

Kültürel miras; taşınır ve taşınmaz, somut ve somut olmayan, manevi, maddi, dokunulabilir ve dokunulamayan kültür mirası olarak ayrılmaktadır. Toplumların yaşam biçimleri hakkında bilgi veren kültürel miras geçmiş zamanlardan bugüne gelmiş kıymetli değerlerdir ve bu değerlerin korunması tek bir kişiye değil tüm toplumun ortak sorumluluğudur (Vecco,2010, s.322). ICOMOS (2022)'e göre kültürel miras, “bir topluluk tarafından geliştirilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan, gelenekleri, uygulamaları, yerleri, nesnelere, sanatsal ifadeleri ve değerleri içeren yaşam biçimlerinin bir ifadesidir.” Kültürel miras, farklı ülkelerin kimliklerini tanıma, pekiştirme, yaratıcılığı geliştirme ve milli özgüven kazanma bakımından önemlidir. Kültürel mirasla bağlantılı alanlarda yapılan çeşitli araştırmalar, geçmişteki tarihi bilinmezlere ışık tutmakta, köklü mirasımızın oluşturduğu değerleri benimsemeyi ve bir ülkenin kültür mirasındaki gizli değerlerin farkına varılmasını kolaylaştırmaktadır (URL :5).

Kültürel miras ve sürdürülebilirlik kavramlarını birbirinden bağımsız düşünmek yanlış olacaktır. Toplumların kültürel miras unsurlarına sahip çıkması, tarihi ve kültürel değerleri koruması ve gerektiği durumda tarihi yapıların restore edilmesi kültürel mirasın devamlılığı bakımından önem arz etmektedir (Barakazi ve Karapınar, 2015, s. 609). Kültürel miras değeri taşıyan el sanatları ürünlerine karşı da bilinçli ve özenli hareket etmek ve toplumu bu konuda bilinçlendirmek kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır (Suarez, vd,2016).

1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel miras, her bölgede kuşaklar arası aktarılan gelenek görenek, örfler adetler, yaşam şekilleri ve dil gibi öğeleri; başka bir deyişle soyut içerikli kültür öğelerin birleşimiyle meydana gelen kültürel çerçeveyi temsil etmektedir. Somut olmayan kültürel miras kültüre ait maddi olmayan unsurları kapsayan kültürel çeşitliliğin en önemli aracını ve insanlığın yaşayan mirasını oluşturmaktadır (Lenzerini, 2011, s. 101).

Somut olmayan miras, yaşayan toplumların yaşam biçimlerini, özelliklerini, anlatımlarını, bilgilerini, yeteneklerini ve ayrıca bunlarla alakalı eserleri, araçları, nesnelere ve kültürel yaşam alanlarını ifade eder. Somut olmayan kültürel miras bir grup veya toplumun farklı tarihsel dönemlerdeki ihtiyaçlarının bir karşılığıdır ve bu ihtiyaçlara cevap olarak zihinsel ve maddi süreçlerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kültürel miras birikimleri kuşaktan kuşağa bilinçsizce ya da anlatılar yoluyla (folklor, hikayeler, mitler vb.) aktarılmaktadır (URL-2).

Somut olmayan kültürel miras üreticiye destinasyon esnekliği sağlar. Üretici için gerekli ham madde maliyetini düşürür. Başka bir yönden somut olmayan kültürel miras üreticini ham maddeye ulaşmasında kolaylık ve turizmde faal şekilde yer almasını sağlamaktadır. (Eren ve Bayram, 2021).

Tablo 1: Kültürel Miras Unsurları

KÜLTÜREL MİRAS		
SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS	SOMUT KÜLTÜREL MİRAS	
Törenler, Şölenler	Taşınır Kültürel Miras	Taşınmaz Kültürel Miras
El sanatları	Heykel	Anıtlar
Gelenek, görenek	Resim	Arkeolojik Sitler
Halk dansları	Müzik aletleri	Binalar
Tiyatro	Eski paralar	Kültürel Manzaralar
Müzik aletleri	Fotoğraflar	Mimari yapıtlar
Edebiyat	Kitaplar	Kanallar, Köprüler
Geleneksel oyunlar	Günlük eşyalar	Tarihi Parklar, Bahçeler
Sözlü gelenekler vb.	Arşivler vb.	Yel Değirmenleri vb.

Kaynak: Aslan, Z. & Ardemagni, M. (2006).

Geçmişten bugüne kadar gelen birçok el sanatı üretildikleri bölgeye değer kazandırmıştır. Ülkemizin hemen her bölgesinde UNESCO tarafından koruma altına alınan somut olmayan kültürel miras değerleri karşımıza çıkmaktadır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin *Tanımlar* bölümünde somut olmayan kültürel miras; “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar”(URL-7) olarak tanımlanmaktadır. Somut olmayan kültürel miras kapsamında (URL-7):

- Dil, anlatımlar ve sözlü gelenekler (destanlar, masallar, efsaneler, atasözleri, fıkralar, halk hikâyeleri, vb.),
- Gösteriler (Karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.),
- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.),
- Toplum tarafından yapılan uygulamalar, ritüeller ve şöenler (nişan, düğün, doğum, Nevruz, vb.), Türk El sanatları (dokumacılık, nazar boncuğu, telkâri, bakırcılık, halk mimarisidir)

Türkiye'den İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesine kayıtlı 16 adet unsuru yer almaktadır: Meddahlık Geleneği (2008), Mevlevi Sema Törenleri (2008), Âşıklık Geleneği (2009), Karagöz (2009), Nevruz (2009), Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğer, 2010), Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Geleneksel Tören Keşkeği (2011), Mesir Macunu Festivali (2012), Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014), Türk Kahvesi ve Geleneği (2013), İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (2016), Geleneksel Çini Sanatı (2016) 15. Bahar Bayramı Hıdırellez (2017), İftar Gelenekleri (2023), Sedef Kakma Sanatı (2023), Tezhip Sanatı (2023), Mey/Balaban Zanaatkarlığı ve İcrası (2023).

Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığının işbirliği ile SOKÜM Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Temsilî Listesi oluşturmuştur. Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsilî Listesine dâhil edilen başyapıtlar 2022 Ocak ayı itibarıyla yukarıda sıralanan şekildedir. Türkiye'nin Ulusal Envanteri kapsamında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsilî Listesinde

yer alan bu unsurların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için korumanın ve sürdürülebilirliğin önemini vurgulamaktadır (URL-8).

1.2.1. Kültürel Miras ve Sürdürülebilirlik

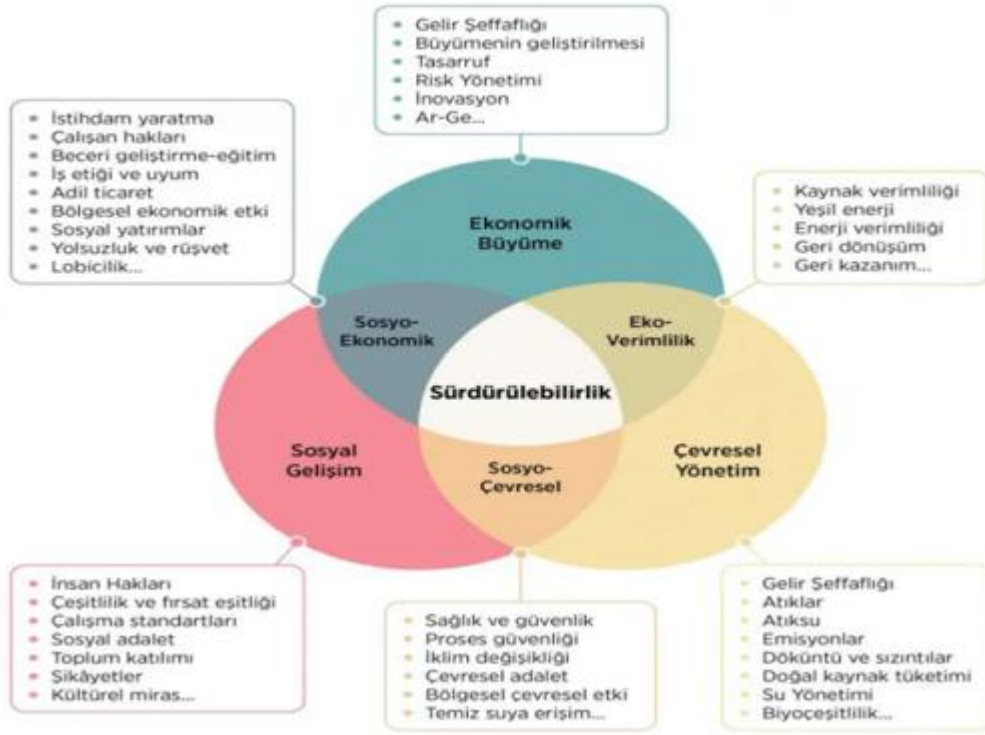
Kültürel miras, toplumların ortak geçmişlerini anlatan, önceki kuşaklardan günümüze kadar gelen insanların tarih boyunca biriktirdikleri, tecrübe ettikleri (gelenekler, görenekler, tarihi eserler vb.) geçmişi anımsatan ortak değerlerdir (URL-5). Kültürel miras aynı zamanda kaybolan yaşam tarzlarının, gerileyen ekonomilerin ve kültürel değer taşıyan bölgelerin korunmasına yardımcı olur. Ulusal imaj ve kimliğin gelişimine katkıda bulunan kültürel sermaye olarak da kabul edilmektedir. Kısaca, kültürel miras kültürel ve tarihi değerlerin somut ve somut olmayan anlamlarını içeren kültürel bir bütün olarak ele alınabilir (Taşdemir, 2022).

Bahçe (2009)'a göre; kültür turizmi “Çağdaş ve geçmiş kültürlerle ait somut ve somut olmayan değerlerle ilgili olarak, onları görme, haklarında bilgi ve deneyim edinme amacıyla gerçekleşen ve bununla ilgili ürün ve hizmetlerin satın alınmasına bağlı olarak doğrudan ve dolaylı faaliyetlerden oluşan bir turizm olgusudur”. (Efentaki ve Dimitropoulos, 2015, s. 416). Kültür turizmi, kültürel miras varlıklarının kullanımı, turizm, turist (ziyaretçi), tüketim deneyimleri ve ürünlerinden oluşmaktadır.

Zanaatkârlar tüketim standartları, alıcı çıkarları ve satın almadaki uygulamalardan kaynaklı olarak mesleklerini icra etme sürecinde kısıtlarla karşılaştıkları görülmektedir. Ayrıca zanaatkarlar üretimi genişletmek ve küresel ve parçalanmış tedarik zincirinde etkin bir pazarlama yapabilmek için ürün tasarımı ve geliştirmede ihtiyaç duyulan sermaye ve yardımdan yoksundur. Karayip Devletleri Birliği (ACS), Directorate of Sustainable Tourism (DST) ve Ticaret, Kalkınma ve Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü (DTDEER) bu sınırlamaların ortadan kalkması ve turizmin yerel ekonomiye olan katkısındaki eksiklikleri kapatmayı amacı ile yapılan çok yönlü bölgesel bir projeye önderlik etmektedir (URL-9). Bu proje kapsamında, Karayip ülkelerinde zanaatkârların büyük çoğunluğunu oluşturan ve pek çok küçük ve orta ölçekli işletmenin sahibi olan kadınların çeşitli eğitim araçları kullanılarak bilgilerini zenginleştirmek ve turizm endüstrisinde kadın girişimciliğini güçlendirmek amaçlanmıştır (Orozco,2022).

El sanatları endüstrisinin turizm destinasyonunun sürdürülebilirliğinde, sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmasında önemli bir rol oynadığını kabul etmek gerekir. 'Zanaat', bölgenin tarihini, kültürünü ve geleneklerini çağrıştırır ve bu nedenle turizm ürünü ve turist deneyimi ile ayrılmaz bir bütündür. Zanaat, bölgenin ve orada yaşayan insanların hikâyesini anlatır, böylece bölge hakkında ilgi uyandırır ve tekrar ziyaret etme niyatini olumlu etkiler (Günel 2006; Orozco, 2012). Kültür turizmi sayesinde somut ve somut olmayan kültürel değerler turizm ürünlerine dönüştürülerek korunabilmektedir. Bu kültürel unsurların turizm ürünlerine dönüştürülmesi ve maddi kazanç aracı haline getirilmesi de söz konusu değerlerin yeniden canlandırılmasına ve yerel halk tarafından korunmasına katkı sağlamaktadır (Uygur ve Baykan, 2007). Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayınlamış olduğu "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda yer alan sürdürülebilirliğin dünya gündeminde sıklıkla söz edildiği belirtilmiştir (Armağan, 2023).

Gelecek kuşakların gereksinimlerinden çalmadan kendi gereksinimlerimizi karşılamamızı sağlayan sürdürülebilirlik; üretimde, çeşitlilikte ve yaşamda devamlılığı ifade etmektedir. Sürdürülebilirlik, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutları olan bir kavramdır. Sürdürülebilirlik kültürel, sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulları ve uygulamaları içerisinde barındırmaktadır (Leung vd. 2008).

Kaynak: (Eşkin 2019).

Şekil 1: Sürdürülebilirliğin Birleşenleri

Özünel (2013), *Yeni Miraslar ve Uluslararası Sözleşmelerde Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri* adlı makalesinde; “*El sanatları ise kullanılan malzemenin doğallığı ile sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutunu, bu ürünlerin üretimindeki usta çırak ilişkisi ile sosyal boyutunu ve ürünlerin kültür endüstrisi ve turizm alanında pazarlanması ile de ekonomik boyutunu bir değere dönüştürebilecek niteliktedir*” ifadesinde bulunur.

Sürdürülebilirliği ekonomik, sosyal ve çevresel birleşenleri ile bir bütün olarak değerlendirmek ve iyileştirmek bir nevi geleceğimizi korumaktır (Gürül,2019). Middleton ve Hawkins (1998) sürdürülebilirliği “Doğal, sosyal ve kültürel çevre ile insan faaliyetleri arasındaki denge durumu” olarak tanımlamıştır. Sürdürülebilirlik için yapılan tanımlarda; “kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere gelecek nesillerin gereksinmelerini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan gelişme” olarak ifade edilmiştir. (Mori ve Christodoulou, 2011, s. 95)

Sürdürülebilirlikte amaç, var olan somut ve soyut unsurların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak iken; kültürel miras, geçmişten günümüze ulaşan somut ve

somut olmayan turistik ürün niteliği taşıyan unsurları ifade etmektedir (Özdoğan, 2014). Dünya Turizm Örgütü (WTO)'a göre sürdürülebilir turizm gelişimi, turistlerin ve turistleri ağırlayan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesilleri de düşünerek mevcut kaynakları korumasını ve bu doğrultuda fırsatların geliştirilmesini ifade etmektedir (URL:10). Paris'te 2003 yılında imzalanan ve Türkiye'nin de yer almış olduğu sözleşme (UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi) kapsamında ülkelerin el sanatları da değerlendirilmiştir. Bu sözleşmede fikir birliğine varmış ülkelerin öncelikle sürdürülebilirliği ve somut olmayan kültürel miraslarını muhafaza ettiklerini ispatlamak, belgelemek, güncelleştirmek ve güçlendirerek nesilden nesille aktarılacak gibi yükümlülükleri bulunmaktadır (URL:14).

Bir bölgedeki turizmin sürdürülebilir turizm anlayışı kapsamında değerlendirilebilmesi için, doğal ve kültürel çevrenin korunması, ürün kalitesinin ve turist memnuniyetinin sağlanması, toplumsal refahın ve yönetim ve denetlemenin yeterli olması gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramını çevresel, ekonomik ve toplumsal olmak üzere üç boyutta incelemek mümkündür (Somuncu ve Yiğit, 2010, s393).

1.2.1.1. Çevresel Sürdürülebilirlik

Var olan bütün özellikleri ile doğal çevre kaynakları turizm için önemli bir birer girdidir. Konukların ve bölge halkının destinasyonda bulunduğu süre zarfında, destinasyonun sunduğu, kaliteli, yenilikçi, çekici turizm hizmeti çevresel boyut ile ilişkilidir. Bölgenin bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri, iklimi vb. unsurlar bölgeyi ziyaret etme gerekçeleri arasındadır. Ayrıca bu unsurlar destinasyondaki turizm faaliyetinin devamlılığını sağlamak için de doğanın korunması gerektiğini hatırlatmaktadır (Ayaş,2007).

Çevresel sürdürülebilirlik toprak, hava ve su kirliliğini en aza indirmeyi amaçlamakta ve biyoçeşitliliği ve doğal miras kaynaklarını korumak için harekete geçilmesi gerektiğinin üzerinde durmaktadır (UNEP, 2005; UNWTO 2005, s. 9,URL12-13). Sürdürülebilir bir çevre için yenilenebilir kaynakların kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Böylece yenilenebilir kaynaklardan sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda maksimum şekilde fayda elde edilebilmesi mümkün olmaktadır (Goodland, 1999, s.11).

Sürdürülebilir kalkınma, çevresel kalite ve sosyal yaşamın süresiz olarak korunması ve desteklenmesi ile gerçekleşebilir. Bunun için yerel halkın kalkınmanın her aşamasında aktif rol oynaması önemlidir (Hassan, vd. 2019).

1.2.1.2. Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlikte turizm hizmeti veren tüm kurum ve kuruluşların aktif olarak sürece dahil olması gerekmektedir. Yerel halk için gelir ve dengeli istihdam olanakları yaratma sürdürülebilir turizmin ekonomik boyutu kapsamındadır (Franzoni, 2015, s. 22). Özellikle gelişmekte olan ve yeni fırsatlara ihtiyaç duyan destinasyonlar için turizm endüstrisi önemli bir kalkınma aracı olarak görülebilir. Bu tür destinasyonlarda turizmin çevresel ve sosyal etkilerinden ziyade ekonomik katkılarına daha fazla önem verilmelidir (Şanlıöz ve Özgen, vd. 2016, s. 56).

Bölgesel kalkınmaya katkıda bulunacak ve gelir eşitliğini gözeterek yerel halkı destekleyecek turizm faaliyetlerine odaklanılmalıdır (Harris,2003). Ekonomik sürdürülebilirlik turizmin elde ettiği ekonomik faydayı maksimuma çıkarma anlayışına dayanmaktadır. Yerel halkın yaşam standartlarını iyileştirme potansiyeli nedeniyle son yıllarda kırsal alanlar için üzerinde düşünülmesi gereken bir konu haline gelmiştir (Zorlu ve Korkmaz,2020).

1.2.1.3. Sosyal Sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik boyutu, turizm hizmetlerini sağlayan ve bu hizmetlerden faydalanan kişilerin duyduğu memnuniyeti, güveni ve uyumu ifade etmektedir. Sosyal sürdürülebilirlikte ziyaret edilen bölgenin kültürel değerlerine saygı duyma, çalışan sağlığını ve güvenliğini gözetme ve turizm kaynaklarından en iyi şekilde faydalanılarak doğal ve kültürel mirasın devamını amaçlamaktadır (Franzoni,2015,s.22).

Sosyal sürdürülebilirlikte esas olan yerel halkın katılımını sağlayarak turizm endüstrisinin gelişimine katkıda bulunmaktır. Hoşgörü, merhamet, saygı, kültürel kimlik, dürüstlük, dostluk, kardeşlik, toplumsal dayanışma vb. değerler sürdürülebilir turizmin sosyal boyutunun temel bileşenlerini oluşturmaktadır (Goodland,1995,s.3).

Turizmin sosyokültürel yansımaları ev sahibi toplumların turistlerle doğrudan ve dolaylı etkileşimlerini kapsamaktadır. Birçok nedenle ev sahibi topluluklar, misafirler

ve hizmet verenlerle ilişkilerde daha pasif olan taraftır. Turizmin ev sahibi topluluklar üzerindeki etkisini ilk bakışta anlayabilmek ve ölçebilmek zordur. Turizmin ev sahibi topluluklar üzerindeki etkileri daha çok kültürel değişiklikler; yaşam tarzında ve geleneklerde farklılaşma ve kayıplar (bazı geleneklerin değişmesi veya unutulması, dilde farklılaşma vb.), hatta ahlak üzerindeki değişimler olarak görünür. Turizmdeki bazı paydaşlar bu değişimleri olumlu olarak algılamakta bazıları ise yıkıcı olarak adlandırır. Öte yandan turizm doğru yönetildiğinde, barışı devam ettirmek, kültürel gelenekleri gelecek kuşaklara aktarmak, istihdam yaratarak ve göçü önlemek açısından destekleyici bir güce dönüşebilir (Akdu, 2019,s.132-139).

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği değerlendirilirken ise, mirasın gelecek nesillere aktarılmasını sağlarken korunmasını ve devamlılığını desteklemek için sürdürülebilirliğin ekonomik boyutunu ve gündelik sosyal yaşamla da ilişkilendirilmesi gereken sosyal boyutunu kapsayan bütünsel bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir (Can ve Ağcakaya, 2019).

Sürdürülebilirliği kültürel miras turizmi ya da kültür turizmi açısından incelediğimizde; destinasyonun sahip olduğu kültürel mirasın doğru bir şekilde tespitinin yapılması ve sürdürülebilirliğe uygun olarak planlanması ve yönetilmesi gerekmektedir (Du Cros, 2001). Kültürel miras turizmi aynı zamanda el sanatlarının korunması, geliştirilmesi, tanıtımı ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için önemli bir fırsat teşkil etmektedir. Geleneksel el sanatları turizm endüstrisi aracılığıyla korunarak gelecek nesillere aktarılır. Ayrıca ihracatın gelişmesine de katkıda bulunur (Çevik ve Özbek, 2010, s.26).

UNESCO tarafından alınan karar, somut olmayan kültürel mirasın onu üreten, yasalaştıran ve onunla bütünleşen insanlardan ayrı olarak var olmayacağını ve bu nedenle somut olmayan kültürel mirasla ilgili herhangi bir faaliyetin mümkün olan en geniş katılımı ve ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin rızasıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini açıklamaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın ticarileştirilmesine ilişkin endişenin verilerin veya kayıtların izinsiz olarak ticari kullanımı ve/veya hak ve finansman sağlamama dolayısıyla arttığı ifade edilmektedir (URL:14).

Destinasyonun doğal kaynaklarının ve kültürel mirasının turizmden olumsuz etkilenmemesi için sosyal, çevresel, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik ilkelerinin ortaklaşa benimsenmesi ve bu ilkelerin turizm paydaşları tarafından dikkate alınması

gerekmektedir (Er ve Öz, 2016). 2012 Birleşmiş Milletler “Kültür ve Kalkınma” 2015 Sonrası Sürdürülebilir Kalkınmayı Sağlayan Bir İtici ve Güçlendirici Güç Olarak Kültür belgesinde, kültürün sürdürülebilir gelişime yön verdiğini, özellikle gelişmekte olan ülkelerde işgücü ve gelir yaratmada stratejik bir araç olarak hizmet verdiğinden bahsetmektedir (URL:15).

2015 sürdürülebilir Bir Kalkınma Perspektifinin Dünya Miras Sözleşmesi Sürecine Entegrasyonu Politika belgesinin 9. Maddesinde; kültür unsurlarının sürdürülebilir kalkınma bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmesi, bu unsurların natürel, kültürel ve karma vasıflarının ortak ele alınması gerektiğinden bahsetmiştir. Kültür varlıklarına sahip olan bölgelerdeki toplumun ve o bölgedeki sorumlu kurum ve kuruluşların ortak hareket edeceği bir planlama yapılmalıdır (Türkoğlu,2020s.129-134).

Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi, kültürel miras, toplum ve çevre arasındaki ilişkiye ve kültürel mirası gelecek nesiller için kalıcı kılmaya odaklanmaktadır. Sürdürülebilir kültürel miras yönetiminde, kültürel değerlerin neden korunması gerektiğine dair toplumsal farkındalık oluşturmak önemlidir. Bu konuda en önemli konulardan biri de korumaya katılımcı yaklaşımdır. Sürdürülebilir yönetimde katılımcı yaklaşım, toplumsal değerleri kültürel ve sosyal yaşamda ortak bir nokta haline getirmeyi ve kültürel mirasın ekonomik ve sosyal kalkınmada kullanılmasını amaçlar (Keitumetse, 2011).

Kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması toplumsal sürdürülebilirlik açısından oldukça önemli bir role sahiptir. Tüm kültürel değerler; tiyatro, müzik, görsel sanatlar, el sanatları, yerel gelenekler geçmişten günümüze doğal olarak ulaşır. Nesilden nesille taşınan bu miras, toplumların sürdürülebilir kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamakta ve kültürel kimliğin oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Türkoğlu, 2020).

1.2.2. Kültürel Miras ve Kültürel Miras Turizmi İlişkisi

Günümüzde küreselleşme kitle turizmine olan ilginin azalmasına sebebiyet vermiş ve böylece farklılaşan turist ihtiyaçlarına dayanarak alternatif turizm çeşitlerine yönelik talep artmıştır. Ayrıca farklı coğrafya, inanç ve yaşam biçimleri gibi unsurlar

turistleri kültürel amaçlı seyahatler gerçekleştirmeleri konusunda motive etmiştir (Batman ve Oğuz, 2008, s. 193).

Farklı biçimleri ve ifade şekilleriyle yerel kültür, bir bölgenin özgünlüğünün ve cazibesinin önemli bir göstergesidir ve o bölgenin rekabet edebilirliğine katkıda bulunur. Küresel rekabetin artması ve turizm arz ve talebini etkileyen unsurların farklılaşması göz önüne alındığında, bu farklılaşmanın pazar payını koruyup büyütmeyi amaçlayan bölgeler için zamanla daha önemli hale geldiği görülmektedir. Kültürün en temel ve somut ifadeleri arasında belirli bir ülkeye, topluluğa veya sosyal gruba özgü sanat ve el sanatları, müzik, dans ve mutfak gibi yerel mirasları yer alır (Orozco, 2016).

Geçmişten günümüze aktarılan kültür insanları bir arada tutarak bir düzen oluşturur. Kültür kelimesi kendi içinde geniş anlamı olan bir kavramdır. Dil, din, vatan, gelenek-görenek, sanat, giyim, medeniyet, değerler vb. insan tarafından ortaya çıkarılan ve gelecek nesillere aktarılan sosyal, bütünleştirici, öğrenen ve değişen bir olgudur (Doğaner, 2013.s,13).

UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi'nde yer alan kültür tanımına göre; "en geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu" şeklinde ifade edilmiştir (UNESCO, 1982,URL-16).

Kültür insanların topluluk halinde yaşamaları sonucu birçok şeye gereksinim duymaları sebebiyle ortaya çıkmıştır (Duran, 2011, s. 292). Kroeber ve Kluckhohn (1952) kültürü tecrübelerle dolu insan hafızasını, toplumun, bir grubun veya bir zümrenin tecrübelerini saklayıp geleceğe aktardığı mirası kültüre benzetmektedir

Kültürel miras, bir toplumun geçmişine ait maddi ve manevi değerlerinin toplamıdır. Kültürel mirasın korunması toplumun dünü, bugünü ve geleceği arasında kurduğu bağlar açısından büyük önem taşımaktadır (Onur, 2020, s. 145). Başka bir ifadeyle; kültürel miras turizmi, tarihî ve coğrafyanın bir araya geldiği yer olarak adlandırılabilir (Basat, 2013). Kültürel miras aynı toplumda yaşayan bireylerin ortak geçmişleri hakkında bilgi veren, tarihi varlıklarını ortaya koyan, sadece bugünkü topluluklar ve gelecek nesiller için değil tüm insanlık için anlam ifade eden somut ve soyut zenginliklerdir (Kuşçuoğlu ve Taş, 2017, s. 5867).

Kültürel miras toplumsal farklılıkları anlamak ve toplumlar arasındaki barışı ve karşılıklı anlayışı destekleyen politikalar geliştirmek için bir araçtır. Bu anlamda her toplumun farklı bir kültürel mirasa sahip olması ve bu mirasın yeni nesillere aktarılması oldukça önemlidir (Aslan ve Ardemagni, 2006, s.10). Kültürel miras, kişilerin zaman ve mekân ile birlikte ortaya koyduğu bir olgu olmasının yanı sıra, aynı zamanda bireyin kendini gerçekleştirdiği bir durumu da ifade eder (Tweed ve Shutherland, 2007, s. 62 - 63) .

Bireylerin seyahat etme motivasyonları dikkate alındığında, farklı kültürleri deneyimleme ve görme arzusunun önem arz ettiğini ve bu kültürel öğelerin seyahat sırasında turistlerin ihtiyaçları haline dönüştüğünü görmekteyiz. Burada kültür ve turizm ilişkisinin kendiliğinden ortaya çıktığını görüyoruz (Bahçe, 2011, s. 10). Kültürel miras turizmi, sosyal ve ekonomik açıdan oldukça önemli katkı sağlamaktadır (Akkuş ve Güneş, 2016). Kültürel değerleri ve çeşitli kültürel etkinlikleri deneyimleyerek memnun kalan turistler destinasyonu tekrar ziyaret etmek istemektedirler (Samuel, 2017). Kültürel miras turizmi geçmişe ve bugüne ait değerlerin ilişkisini araştırmaya aracılık etmektedir. Başka bir ifadeyle, kültürel miras turizmi, tarihin ve coğrafyanın bir arada deneyimlenmesidir (Basat, 2013). Kültürel miras turizminde, miras alanının değerinin yanı sıra, ziyaretçilerin algıları ve motivasyonları da önem taşımaktadır. Kültürel miras turizmi kapsamında turizm faaliyetlerine katılan ziyaretçilerin o bölgedeki kültürel mirası kendi kültürel değerleriymiş gibi benimsemeleri gerekmektedir (Aliğaoğlu, 2004).

Kültürel miras turizmi, özellikle yerel halk ve zanaatkarlar arasındaki iş birliği aracılığıyla ortaya koyulan ve somut olmayan kültürel değerleri vurgulayan yaratıcı turizm olarak da yorumlanabilir. Kültürel miras turizmi, yaratıcı bir tasarım fikriyle beraber geleneksel beceri, bilgi ve uygulamaların devamlılığı için büyük fark yaratabilir (Radosavljević ve Kuletin Čulafić, 2019, s. 5).

Kültürel miras turizmi ile yerel ekonomiyi canlandırmayı, bölge sakinlerinin yaşam kalitesini yükseltmeyi, miras alanlarına ziyaretçi çekmeyi, ziyaretçileri miras alanları hakkında bilgilendirmeyi ve bölgenin değerlerini korumayı amaçlar (Kayserili, 2016). Kültürel miras turizmi sadece ekonomik boyutuyla düşülmemelidir. Kültür turizminde asıl amaç turist ve yerel halk arasındaki kültürel ilişki ve etkileşimdir (Gülüm, 2015, s. 89-90). Turizmi tüm yıla yaymak ve yerli ve yabancılara kültürümüzü

tanıtmak için kültür turizminin gelişmesi adına çalışmalar yapılmalıdır (Emekli 2006; Emekli 2012). Kültürel miras turizmi bölgeye ekonomik katkılar sağlamakla birlikte, kültürel unsurların korunması ve gelecek nesle aktarılması açısından da önem arz etmektedir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002,). Kültür turizminin gelişmesinde özellikle belirli bir kültürel miras potansiyeline sahip alanlar üzerinde durulmalıdır. Kültür turizmi daha otantik ve nispeten daha az yozlaşmış kültürlerin olduğu alanlarda daha iyi bir gelişme göstermektedir (Sezer, 2017).

Tarihi ve kültürel değerler, somut ve somut olmayan kültür varlıkları kültür turizmini tanımlayan unsurlardır (Albayrak, 2013; Gögebakan,2015). Kültür turizminde turist ve turizm çalışanı birebir etkileşim halindedir ve her iki taraf da kültürel yapının ve dokunun bozulmaması için özen göstermelidir (Bahçe,2009). Kültür turizmini oluşturan unsurlar şu şekildedir: Kültür, insan odaklı somut olmayan miras ve somut miras, doğal çevre ve tarihi, yöre yemek kültürü, endüstriyel ve tarımsal miras, performans sanatları, edebiyat, sanat, görsel sanatlar (Emekli, 2013, s. 656). Avrupa’da çeşitli somut olmayan kültürel miras öğeleri muhafaza edilerek, gelecek kuşaklara istihdam sağlaması için uygulaması kolay özel sektör ve kamu sektörünün ortaklaşa yararlanabileceği bir proje üretilmiştir (Celi ve Moore, 2015).

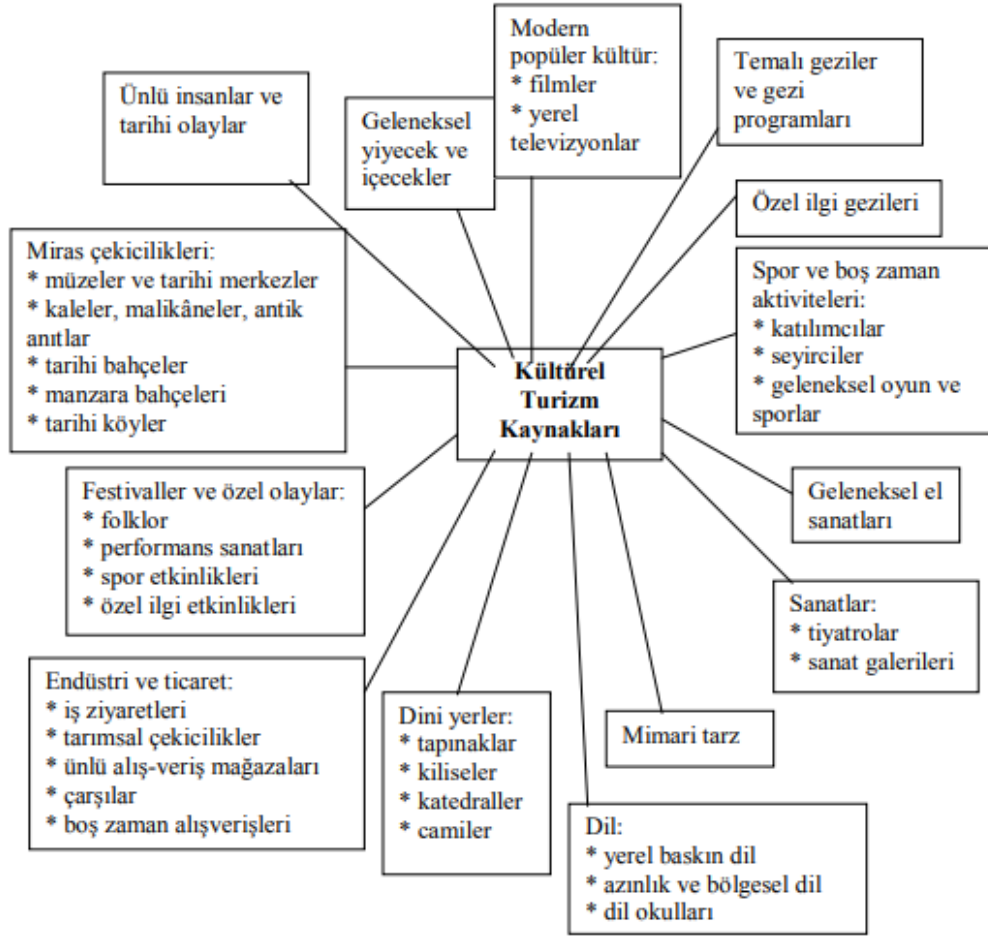
İtalya’nın Modena bölgesinde gerçekleştirilen bir çalışmada; herhangi bir bölgenin kalkınmasına katkıda bulunan ve rekabet gücünü artıran somut ve somut olmayan kültürel mirasının gelişme ve turizm gelişim düzeyi incelenmiştir. Çalışmada bölgedeki yerel kimlik ve somut ve somut olmayan mirasın; el sanatları ustalarının birlikte hareket etmelerini sağlayan bir düzenin oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Alberti ve Guisti, 2012, s. 261-273).

Bir yörenin ekonomik, kentsel ve çevresel açıdan sürdürülebilirlik düzeyinin yüksek olması sürdürülebilir kültürel miras turizmine zemin hazırlamaktadır (Durovic ve Lovrentjev 2014, s.180-189). Omar (2013), Malezya’daki kültürel miras unsurlarının sürdürülebilirliğini sağlamak için düzgün bir yönetime ve çevresel tasarıma ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

1972 yılında UNESCO tarafından uygulamaya konulan *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme*, kültürel ve doğal mirası tanımlamakta, nasıl korunması gerektiğini belirlemektedir. Son yıllarda kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasına yönelik farkındalık ve çabalar artmakla birlikte; büyük ölçekli turizm

faaliyetlerinin kültürel dönüşüme sebebiyet verdiği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada kültür turizmi söz konusu dönüşümde yaşanabilecek sorunları önlemede ya da çözmede etkin bir turizm çeşidi sayılabilir (Kozak ve Bahçe, 2012: 152). Kültürel miras turizmi doğal miras turizmi ve sosyo-kültürel miras turizmi olarak farklılık göstermektedir. Evrensel değer taşıyan fiziksel, biyolojik, jeolojik, fizyografik oluşumlar, doğal anıtlar, sit alanları, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan türlerin yetiştiği, sınırları belli alanlar, doğal miras olarak kabul edilir (Kozak, 2014). Doğal miras, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne göre, *“estetik veya bilimsel açıdan evrensel bir değer taşıyan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür topluluklardan oluşan doğal anıtlar; bilim veya koruma açısından istisnai evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar, bilim, koruma ya da doğal güzellik açısından istisnai değeri olan doğal sit alanları veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar”*, olarak tanımlanmaktadır(UNESCO, 1972). Sahip olduğu farklı çekiciliklere göre, kültürel miras turizminin değişik çeşitleri bulunmaktadır. Bunları “Keder Turizmi”, “Endüstriyel Miras Turizmi” ve “Soy-Sop Araştırma ve SılaTurizmi”, “şeklinde sıralamak mümkündür. (Aliağaoğlu, 2004).

Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafi konum ve dolayısıyla dünyanın en eski uygarlıklarına ev sahipliği yapmış olması kültürel zenginliğinin bir kanıtıdır (Tok, 2002, s.221). Kültür turizminin giderek önem kazandığı Türkiye, tarih boyunca birçok medeniyetin doğuşuna, gelişmesine ve çöküşüne tanıklık etmiştir ve insanoğlunun inşa ettiği ilk tapınak olan Göbekli Tepe'den, Roma'dan Osmanlı İmparatorluğu'na kadar büyük Doğu uluslarının başkenti İstanbul'dan, Truva Savaşı'nın destansı yeri Çanakkale'ye ve Kurtuluş savaşına kadar geniş bir tarihi geçmişe ve kültürel çeşitliliğe sahiptir. Bunların dışında el sanatları (ebru, hat), sema gösterileri, halk oyunları bakımından da büyük bir çeşitliliğe sahiptir. Ancak Türkiye'de somut olmayan kültürel değerlere yönelik ilgi somut kültürel mirasa göre daha azdır. Yöresel mutfaklar, geleneksel eğlenceler, halk oyunları gibi somut olmayan kültürel değerler turizm ürünü olarak kullanılmaktadır. Ancak her bir kültürel miras ögesi turizm ürününe dönüştürülürken sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde hareket edilmesi gerekmektedir (Türker ve Çelik, 2012.s,90-94). Kültürel miras kaynaklarının çeşitliliği ziyaretçilerin seyahat motivasyonlarını doğrudan ve olumlu bir şekilde etkilemektedir (Hughes ve Allen, 2005s,174- 177).

Kaynak: (Swarbrooke, 1999, s.306).

Şekil 2: Kültürel Turizmin Kaynakları

Tarihi ve kültürel değerler kültür turizminin ana temasını oluşturmaktadır. Kültür turizmi aracılığı ile gelenek, görenek, turizm hizmetlerinin devamlılığı sağlanırken, tarihi ve kültürel değerler açısından zengin alanlara ekonomik katkı yanında sosyal fayda da sağlamaktadır (Akkuş ve Güneş, 2016, s.76).

Kültür turistlerinin amaçları arasında ziyaret edilen bölgelerin kültürel özellikleri hakkında bilgi edinmek, yerel halkla etkileşime girmek ve tarihi, coğrafi ve kültürel bileşenleri bir arada deneyimlemek, festivallere ve kültürel aktivitelere katılmak yer almaktadır (Macdonald & Jolliffe, 2003). Kültürel miras öğeleri turizme katkı sağlarken, destinasyonların kendilerine özgü yönlerini de ortaya koymaktadır (Ar, 2015,s.31).

2. KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİNDE EL SANATLARININ YERİ

2.1. Kültürel Miras Ögesi Olarak El Sanatları

El sanatları, bir milletin kültürel kimliğini simgeleyen ve pekiştiren en önemli unsurların başında gelmektedir. Toplumun geleneklerini ve yaşam biçimlerini sonraki nesillere aktarmada önemli bir araçtır (Dallı,1987). Zanaat olarak nitelendirilen değerlerin toplumda giyimden çeyizliğe kadar farklı işlevleri vardır. Mutfak gereçlerinden müzik aletlerine günlük hayatın içinde yerini almıştır (Öztürk, 2005). El sanatları, sosyal ve kültürel yaşam tarzlarının, inanç sistemlerinin ve ihtiyaçların belirli ifadeleridir. Zamanla gelişen ve çevre koşullarına uyum sağlayan el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanat zevklerini ve kültürel özelliklerini yansıtarak bir “gelenek” haline gelmiştir (Yılmaz, 2007, s.7).

El sanatları yalnızca belirli bir dönemin temel ihtiyaçlarını gideren, günümüzde yok sayılacak bir unsur olarak görülmemelidir. Her bir el sanatı ürününün geçmişimizle bugün arasında bağ kuran kültürel mirasımızın kaynaklarından biri olduğu bilinmelidir. Günümüzde turistlerin tüketim şekilleri farklılık göstermektedir. Pek çok turist otantik ve yerel unsurları, objeleri, değerleri tanımak ve tecrübe etmek istemektedir. Genellikle yeterince değer vermediğimiz ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan zanaat eserleri turistler için bir hediye ve dekoratif unsur olarak büyük önem taşımaktadır (Stainberger, 2002; Robinson ve Picard, 2006; Chang, Wall ve Chang, 2008). Dünyada pek çok bölgede otantik ve orijinal el sanatları o bölgenin tanıtımında güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır (Tjoa ve Wagner, 1998).

Bazı el sanatları yalnızca bir yöreye özgüdür ve toplumsal kimliği yansıtmaktadır. El sanatları farklı ihtiyaçlar için basit aletlerle yapılmış, genelde aile içinde ya da usta çırak ilişkisiyle öğrenilen, günümüze kadar herhangi bir değişikliğe uğramadan orijinalliğini koruyarak yapımının devam etmesini istediğimiz kültürel miras unsurlarıdır (Hünerel ve Birnaz 2012). El sanatları ürünleri hem bölge kültürünü tanıtmaya hem de yerel halka ekonomik açıdan değer katma açısından önemli bir yere sahiptir. El sanatlarının en önemli özellikleri; yerel bir karaktere sahip olması ve bir mesajı iletmesidir. Günümüzde turizm endüstrisinde daha fazla gelir elde etmek amacıyla el

sanatlarında seri üretime geçilmesi el sanatlarının orijinalliğinin önüne geçmektedir (Özcüre ve Yavuz, 2006).

El sanatları endüstrisi, kültürel ve sanatsal gelenekleri sürdürme ve geliştirme aracı olarak hizmet etmektedir. Bunun yanında önemli bir istihdam ve gelir kaynağı olmuştur. El sanatlarının, değişen dünyanın gelişen zorluk ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek, çağın gerisinde kalmayacak şekilde kendisini yenilemesi, sürdürülebilirliğini sağlaması gerekmektedir. Geleneksel Türk El Sanatları üreticilerinin ve zanaatkârların sorunlarının araştırılması ve el sanatlarının geliştirilmesi, muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere ulaştırabilmek amacı ile alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi için 2005 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) bir Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Komisyon tarafından yapılan çalışmada, "... El sanatlarının günümüzde kaybolmaya yüz tutmasının pek çok nedeni olmakla birlikte, en önemli nedenin el sanatı ürünlerini üreten ustaların yok olması, onların çalışmalarını devam ettirecek yeni ustaların yetiştirilememesi" olarak belirtilmiştir. Bu sonuç somut olmayan kültür mirası olarak el sanatlarının sürdürülebilirliğinde insanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Raporda, aynı zamanda, el sanatları ile uğraşan zanaatkârların yetiştirilmesine özellikle dikkat çekilmiş, usta-çırak ilişkisine dayalı eğitimin öneminden bahsedilerek zanaatkârları ve zanaatkâr adaylarını motive edecek eğitime yönelik teşvik politikalarının uygulanmasının gerektiği ifade edilmektedir. El sanatlarını üreten kişilerin üretimlerine katkıda bulunmak amacıyla eğitimler almaları gereklidir. Bu aşamada, eğitim kurumlarının konuyla ilgili zanaatkârlar ile iş birliği içinde olmaları sağlanmalı ve bu doğrultuda eğitim ortamlarının oluşturulması yönünde girişimlerin başlatılması gerekmektedir (URL-17).

UNESCO 2003 yılında, somut olmayan kültürel mirasın unsurlarını korumayı ve gelecek nesillere aktarmak amacı ile Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşmeyi kabul etmiştir. Türkiye sözleşmeye 2006 yılında 5448 sayılı "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile dâhil olmuştur (Kolaç, 2009,s21).

Ülkemizde el sanatları ile ilgilenen kurum ve kuruluşlar arasında, bakanlıklar, yerel yönetimler ve yükseköğretim kurumları yer almaktadır. El sanatları ile bakanlıklar düzeyinde ilgilenen kurum ve kuruluşlar şunlardır; Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde, Halk Eğitim Merkezleri, Olgunlaşma Enstitüleri, Pratik Sanat Okulları, Anadolu Kız

Meslek Liseleri, Kız Meslek Liseleridir. Adalet Bakanlığı bünyesinde Cezaevlerinde bulunan tutuklular için el sanatları kursları açılmaktadır. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı çeşitli yayınlar ve tanıtımlar yapmaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Gezici köy kursları yayınlar çıkarmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve arşivleme çalışmaları ve tanıtımlar yapıp, kurslar düzenleyerek yayınlar çıkarmaktadır.

El sanatları ile ilgilenen yerel yönetimlere bağlı kurum ve kuruluşlar: belediyeler ve valilikler kurslar açarak farklı yayınlar çıkarır, tanıtım çalışmaları (sergi, festival, fuar) yapar. El Sanatları ile yükseköğretim düzeyinde ilgilenen kurum ve kuruluşlar: üniversiteler, meslek yüksekokulları, güzel sanatlar fakülteleri, araştırma merkezleri bulunmaktadır. El sanatları ile ilgilenen diğer kurum ve kuruluşlar: Bankalar, düzenlediği sergiler ve tanıtım çalışmalarıyla el sanatlarına destek vermektedir. Vakıflar yaptığı araştırmalar, yayınlar ve tanıtım çalışmalarıyla, dernekler kurslar, yayınlar, tanıtım faaliyetleri (sergi, kermes vb.) yapmaktadır. Şirketler yayın ve tanıtım faaliyetlerinde bulunur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2011, URL:18)

21. yüzyılda turizm önemli bir gelişme kaydederken el sanatları da onu takip eden bir pazar haline gelmiştir. Bu da el sanatları ve turizm arasındaki bağı güçlendirmektedir (Benson, 2014, s.15). Kültürel miras unsurlarından biri olarak el sanatları turizmde önemli bir rol oynamaktadır. Buna nedenle geleneksel el sanatlarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması turizmde değer yaratılması bakımından önem arz etmektedir (Alagöz, vd., 2018).

Kültürel miras turizminin gelişmekte olduğu bölgelerde ürün çeşitliliği önemlidir. Turistler gittikleri yerlerden bölgeye özgü kültürel hediyelik eşyalar satın almaktadırlar. El sanatları üretildikleri bölgenin tanıtımına katkı sağlayarak turizm endüstrisinin canlanmasını sağlamaktadır. Bölgenin kültürel zenginliğini görmeye gelen turist için o bölgede üretilen, oranın kültürünü ve geçmişini ortaya koyan bir ürün satın alması turist için unutulmaz bir tecrübedir (Alagöz, vd. 2018, s. 175-188).

Kültürel mirasın bir parçasını oluşturan el sanatları esas itibariyle giyimden müzik aletine, çeyizlik ürünlerden günlük hayatta kullanılan eşyalara kadar gündelik hayatı kolaylaştırmak için yapılmıştır. Bu ürünler, toplumun yaşam tarzını yansıtan ve farklı özelliklere sahip ürünlerdir. Topluma ekonomik fayda sağlamanın yanı sıra üretim ve üretim yöntemleri, ham madde kaynakları ve dekorasyon gibi konularda bilgi

sağlamaktadır. Ancak üretim koşullarının değişmesi ve sanayileşmedeki gelişmeler nedeniyle birçok zanaat ortadan kalkmıştır (Öztürk, 2005, s. 67).

Kültürel miras unsurlarından biri olan el sanatları ürünleri turist alışverişinde önemli bir yer tutmaktadır. Turistlerin gittiği bölgelerden satın aldıkları hediyelik eşyalar kültürel gezilerinin ispatı niteliğindedir. Bu da ülke tanıtımı ve imajı açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu sayede el sanatları üretildikleri coğrafyayı çekim noktası haline getirerek turizme ve dolayısıyla ekonomiye katkı sağlamaktadır (Can, 2013, s. 260-261). Turistlerin seyahat ettikleri yerlere özgü satın aldığı ürünler yaşadıkları kültürel deneyimler kapsamındadır. İnsanlar aldıkları bu ürünlerle hem seyahatlerini hatırlanabilir kılmakta hem de çevrelerine hediye ettiklerinde kültürün tanıtılmasına ve yayılmasını sağlamaktadır (Çalışkan, 2009, s.16).

El sanatlarına yönelik talep her mevsim farklılık göstermektedir. Örneğin, turizm sezonunun yoğun olduğu yaz mevsiminde hediyelik eşya talebinde artış görülmektedir. Halı ve kilimler gibi el sanatı unsurlarına ise daha çok sonbahar ve kış aylarında daha fazla talep olmaktadır. Yine dini bayramlarda dini hediyelik eşyalara talep yüksektir. Ayrıca ham maddesine her mevsim ulaşamaması sebebiyle sepet ve hasır gibi ürünlere yönelik talep de ağırlıklı olarak yaz ve sonbahar aylarında oluşmaktadır (Kayabaşı ve Erdoğan, 2002)

Kültür turizminin önemli bir birleşenini oluşturan el sanatları, bulunduğu yerin gelişmesinde ve geçmişteki kültürel değerlerin geleceğe yansıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır. El sanatlarının bu rolü gerçekleştirmesinde turizm endüstrisi ile ortak bir plana dâhil edilmesi şarttır (Emekli, 2006, s.56). Somut olmayan kültürel miras öğelerinin korunup gelecek kuşaklara aktarılması noktasında turizm önemli bir etkidir (Alagöz vd.2018; Çevik ve Yıldırım Saçılık, 2016; Kurgun ve Yumuk, 2013; Öter, 2010; Türker ve Çelik, 2012)

El sanatları gibi nadir ürünlerin korunmasında ve sürdürülebilmesinde zanaatkârların rolü büyüktür. El sanatlarının sürdürülebilirliği için esnaf ve zanaatkârlar teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. El sanatlarında kalifiye eleman eksikliğini gidermek amacıyla ustalık-çıraklık eğitimleri veren kurslar açılmalıdır. Yapılan el sanatlarının ham maddelerinin ait olduğu bölgeden elde edilmesi ürün kalitesini olumlu etkilemekte, ustaların düşük maliyetlerle üretim yapmasını ve müşterilere daha uygun fiyatlarla pazarlanmasını sağlamaktadır (Eren ve Bayram, 2021s.398)

Turizm endüstrisi bileşenleri arasında önemli bir yer tutan el sanatları ürünleri ait olduğu bölgenin tanıtımında kullanılmaktadır. Söz konusu bölgenin turistler açısından cazip hale gelmesine ve bölge ekonomisinin canlanmasına hizmet etmektedir. Ancak el sanatı ürünlerinin erişilebilir olması da gerekmektedir. Bu üretimde orijinalliği savunan bir bakış açısını desteklemektedir. Hediyelik eşya olarak pazarlanan pek çok başarılı el sanatı örneği olsa da maliyeti düşürmek adına seri üretimin yaygınlaştırılması el sanatlarında orijinal üretime engel oluşturmaktadır (Bayazit vd. 2012; Özcüre ve Yavuz, 2006; Türker ve Çelik, 2012).

Kullanılan malzemeler, üslup ve iş standartları el sanatlarının üretimi olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. El sanatı ürünlerin yapım aşamasında bazı standartlar oluşturmak daha sonra üretilecek ürünlerin kalitesini artırır. Belirli standartlarda yerel kültürü temsil eden çeşitli özelliklere sahip sanat ürünlerinin üretimi gelecekteki talep oluşumu için ortamı hazırlar ve yaratıcılığı teşvik eder (Çevirgen, 2004)

Büyük yatırımlar ve sermaye gerektirmeyen ve yalnızca insan gücü ve basit aletlerin kullanıldığı el sanatı ürünleri turistler tarafından her zaman dikkat çekmeye, böylece Türkiye'ye ekonomik açıdan katkı sağlamaya devam etmektedir (Öztürk, 2014, s.27). Nesilden nesille aktarılan el sanatları, kültürel miras turizmi aracılığıyla toplumsal kimliklerinin pekişmesine, kültürel bilinç kazandırılmasına ve ekonomik fayda sağlamaya olanak tanır (Çetin, 2010, s.177).

Hediyelik eşya sektöründe bireysel alıcılar olan turistlerin yanında ithalatçılar, ihracatçılar, perakende satıcıları, toptancılar, mağazalar ve koleksiyoncular da yer almaktadır. Dünya genelinde hediyelik eşya ürünlerinin tanıtımı ve pazarlanması, internet siteleri, toptancılar, fuarlar, kataloglar ve mağazalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Hediyelik eşya pazarlarında el sanatlarının tanıtımı ve uluslararası pazara açılması bakımından en önemli kanal fuarlardır. Dünyadaki en önemli el sanatları/hediyelik eşya fuarları, Inter Gift Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı, Autumn Fair Uluslararası Fuarı, Creative World Uluslararası Fuarı, Tokyo Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı ve Çin Uluslararası Hediyelik Eşya Fuarı'dır. Fuarların süresi genellikle 4-5 gündür, 50 bin ile 200 bin arası ziyaretçi tarafından gezilmektedir. Ziyaretçilerin %50' ye yakını şirket sahipleri, genel müdürler ve ithalatçılardır. (URL:19,20,21).

Hediyelik eşyaya yönelik artan talep yerli üretim koşulları yetersiz kılmakta ve bu nedenle özellikle Çin, Endonezya, Tayvan, Hindistan, Brezilya, Suriye, Filipinler, Yunanistan, Mısır, Türkmenistan, İran, Fransa ve Avustralya ülkelerinden ithal edilen ürünler piyasada yerli üretimin yerini almaktadır. Yabancı menşeli bu ürünlerin üretim maliyetleri yerel ürünlere göre daha düşük olduğundan daha fazla alıcı bulmaktadır. Bu tür ürünler özensiz hazırlanmış, ucuz ve kalitesizdir ve aynı zamanda geleneksel izler taşımamaktadır. Bu da ülke tanıtımı açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Hediyelik eşyanın bir yöreye özgü olması için o yöredeki zanaatkârlar tarafından üretilmiş olması bölgede bulunan ham maddelerin ve motiflerin kullanılması gerekmektedir. El sanatları ancak bu şekilde üretildikleri zaman tüketici bulabilirler, değer kazanırlar ve ülkenin tanıtımına destek olurlar (Yanar,2012). Turistler hediyelik eşya olarak el sanatı ürünlerini satın alırken fiyat, kalite, orijinallik, ulaşılabilirlik, fonksiyonellik ve taşınabilirlik gibi faktörleri göz önünde bulundurlar (Demircioğlu ve Demir, 2022, s.91-92)

Hediyelik ve turistik ürünleri birbirinden keskin çizgilerle ayırmanın zor olduğu söylenebilir. Bu sebeple hediyelik ve turistik eşya ifadeleri bir arada kullanılmaktadır. Turistik hediyelik eşya tanımına uyan ürünlerin birçoğunu el sanatları kapsamında yapılanlar ürünler oluşturmaktadır. El sanatı ürünlerinin bazı özellikleri, genellikle el emeği ile yapılması, yörede bulunan ham maddeyi kullanması, yörenin geleneksel özelliklerini taşıması, fonksiyonel olması ve yörenin kültürünü yansıtması şeklinde sıralanabilir. Bu özellikler, turistlerin el sanatı ürünleri satın alırken aradıkları en önemli unsurları oluşturmaktadır (Yılmaz,2018).

Günümüzde bazı el sanatları hala sürdürülmekte, bazıları ise kaybolmaya yüz tutmuştur. Ham madde, desen, motif gibi kriterler ve üretim standartlarının belgelenmesi ve halen üretilmekte olan ürünlerin envanterinin çıkarılması kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemlidir (Yanar, 2016, s. 258-269). Aynı zamanda el sanatlarının sosyo-ekonomik katkılarına yönelik projelerin örneğin Avrupa Birliği Projelerinin yapılması sürdürülebilirlik için bir alternatiftir (Kurgun ve Yumuk, 2013 s.31-32).

2.2. Günümüzde Devam Eden El Sanatları

El sanatları ortaya koyma potansiyeli yüksek olan Türk halkının kültür tarihini incelediğimizde, yüzyıllar önce yaratıcı güçlerini madenlerden, kayalardan, bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen ham maddeleri kullanarak ihtiyaçlarını karşıladıklarını bilmekteyiz (Akpınarlı ve Arslan, 2016). Geleneksel Türk kültüründe nakışlar, dokumalar, kilimler, örgüler bireylerin ayrılık acısını ifade etmelerinde birer aracı olarak kullanılmıştır (Er ve Hünerel, 2012, s. 169-177).

El sanatları, üretildiği dönemlere ve olaylara tanıklık eder. Halılarda, kilimlerde, çoraplarda, örgülerde, dokumalarda, nakışlarda, dikişlerde geçmişte yaşanan olaylara ışık tutulur. Genellikle kırsal kesimde üretilen el sanatları, boş zamanın değerlendirilmesi açısından son derece faydalıdır. Aynı zamanda yöre halkına ekonomik gelir sağlamaktadır (Bayazit vd. 2012, s. 902).

Kültürel mirasımız olan el sanatları: tekstil ve dokuma sanatları; kumaş dokuma, halı, cicim, kilim, sumak, dokuma, keçe yapımı, işleme sanatı, iğne işi ve sim sırma işi, oya, dantel, tığ mekik işi, maden sanatı, cam sanatı ve kuyumculuk, ağaç işleri, baston ve asa yapımı, müzik aletleri yapımı, kaşıkçılık, semercilik, tarım ve mutfak araçları, yapım ham maddesi taş olan el sanatları, oltu, mermer, lüle taşı dekoratif bebek (yapma) (Türkler, 1996, 416- 419).

Günümüzde devam eden Türk halıcılığı, Anadolu'da Uşak, Gördes, Lâdik, Isparta, Konya gibi bölgelerde özgün ürünler vermektedir. Kilim, yerleşik hayata geçmeden önce konargöçer topluluklardan günümüze kadar gelebilen geleneksel kültürümüzün önemli parçalarından biridir. Kilim dokumacılığı, Batı, Güney ve Doğu Anadolu Bölgelerimizde yapılmaya hala devam etmektedir (Erden,1982). Teknolojinin ve sanayileşmenin hızla gelişmesi, değişen yaşam koşulları ve değer yargıları nedeniyle günümüzde Türk geleneksel zanaatlarının birçok dalı eski önemini yitirmiştir. Bazı zanaat atölyeleri orijinal çizgisinden uzaklaşmış ve yeni üretim biçimlerini benimsemiştir (Kahveci, 1998, s. 392). Özellikle büyük şehirlerde bazı el sanatı dalları yok olmakla birlikte kuyumculuk, saraçlık ve semercilik gibi el sanatlarının payı ise turizm amaçlı üretimde azalmıştır. Bu sürece direnen bazı geleneksel zanaatlar, asıl işlevlerinin ve anlamlarının ötesine geçerek günümüz turistinin beklentileri doğrultusunda ayakta kalmaya çalışmaktadır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Tüccar ve Sanatkârlar Genel Müdürlüğü, 2014s. 33).

Dokumadan önce bilinen ve vatani Orta Asya olan Keçecilik Anadolu'ya getirilmiş geleneksel bir el sanatıdır. Günümüzde Konya, Balıkesir, İzmir, Afyon, Şanlıurfa keçeciliği dikkati çekmekte, keçeler yer yaygısı, duvar süsü, seccade, kepenek, pelerin, palto, semercilik, ayakkabıcılık vb. amaçlarla kullanılmaktadır. El sanatlarımız arasında maden sanatı, kuyumculuk ve cam sanatı Karadeniz bölgesi ve Ankara çevresi, Çorum, Denizli, Erzincan, Gaziantep, Kastamonu, Kayseri, Muğla ve Tokat çevresinde kullanılan dekor ve süs ürünleri; Güneydoğu Anadolu'da yerel ağaç işçiliği düşük düzeyde de olsa devam etmekte ve iplerle kaplı bastonlarıyla Diyarbakır, oymalı mobilyalarıyla Kahramanmaraş, tahta kaşıklarıyla Balıkesir ve Konya akla gelmektedir (Önder,1984). Ham maddesi taş olan el sanatlarımız: oltu, yuvarlak boru, mermer, Afyon ve Nevşehir yörelerinde artan bir ilgiyle işlenmektedir (Kayaoğlu,1984).

Türk işleme sanatı iğne, sim, örgü, boncuk, tığ, mekik her dönemdeki değişik modelleriyle birçok kullanım alanı bulmuştur. Günümüzde her yörenin kendine has işleme motifleri vardır. Dekoratif el sanatlarından yapma bebek yapımı günümüzde kitre bebek, bez bebek, Ardahan'a bağlı Damal ilçesinde üretilen yöresel Damal Bebeği, Kayserinin soğanlı köyünde üretilen soğanlı bebeği, dokuma sanatımızdan günümüz yöresel kumaşlar Hakkâri, Erzurum, Kahramanmaraş, Rize, Sivas yörelerinde dokunmaktadır. Kumaş dokumacılığı devlet ve özel fabrikaların desteği ile yurtdışı pazarlarıyla rekabet edebilecek düzeye ulaşmıştır (Türker, 1996 s.416- 419).

Zanaatkârlık açısından takdir edilen, değişen zevklerin, ihtiyaçların ve yeni tekniklerin ortaya çıkmasıyla bazı el sanatları üretilmeye devam ederken bazıları yok olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü sayfasında geleneksel Türk el sanatları; halıcılık, harik yapımı, işlemecilik, yazmacılık, yorgancılık, oycalık, gümüşçülük, kuyumculuk, sobacılık, keçecilik, bakırcılık, demircilik, oltu taşı işlemeciliği, çinicilik, çömlekçilik, seramikçilik, bıçakçılık, semercilik, tespihcilik, baston yapımı, künde-karicilik, oymacılık, sedef kakmacılığı, ahşap araba yapımı, cam işlemeciliği, yemenicilik, gölge oyunu tasvir-ciliği, mekikli dokumacılık (battaniyecilik, ehram dokuma, beledi dokuma, kenefi bezi), diğer bez dokumalar, ipekli dokumalar şeklinde sıralanmaktadır (URL:23).

Zanaata olan ilginin yanı sıra, yeni tüketim alışkanlıklarında post modern toplumda değer kazanan el sanatları ürünlerinin değeri, sanat ve zanaatta farklı bir boyut kazandırmıştır. Zanaatkâr tarafından yapılan estetik değere sahip el sanatlarının

toplumdaki bireyler arasında yeni bir iletişim aracı haline gelmesi, zanaatların kültürel ürünler olma özelliğine anlam kazandırmıştır. Bu yeni dönemde el sanatları, alışılmışın dışında ve kendine özgü dokuları ile statü öğeleri haline gelmiş ve kadim kültürü harmanlayan postmodernizm yapısında moda olmuştur. El sanatları ürünlerinin satın alınmasının moda olması kitlesel hale gelirken (Bachrach Ehlers, 1996), bu moda ile ilgili ihtiyacın tüketici talebini karşılayabilmesi için zanaatın yeniden canlandırılması ve sürdürülebilmesi için geçmişten gelen geleneksel uygulamanın yeni nesillere aktarılması gerekmektedir. Bu noktada zanaatın istihdam yönü ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde ve dünyada çeşitli projelerle önce geleneksel yöntemlerle verilen manuel eğitim, kurumsal eğitimlerle verilmeye başlanmıştır (Doğan, 2012, s.81).

İhtiyaçların giderilmesi noktasında ise konu ekonomik bir boyut kazanmaktadır. Mevcut kapitalist sistemde büyük bir sorun olarak görülen işsizliği ve yoksulluğu azaltmak için aktif bir işgücü piyasası programı olarak el sanatları üretiminin desteklenmesinde, geleneksel unsurların kısmen korunmasında küçük işletmeler ön saflarda yer almaktadır. Girişimcinin sınırlı kaynaklarla ve kendi emeğini üretim sürecine dâhil ederek gerçekleştirdiği el emeği ile üretim yeni bir gelir kaynağı olarak piyasaya sunulmaktadır. Burada girişimcinin ürününe olan talep de önemli bir faktördür. Talep yaratma sürecinde toplumun beklentilerinin etkisi yadsınamaz. El yapımı ürünlere sahip olmak estetik beğenin sosyal bir göstergesi haline gelmiştir. Bu anlamda el yapımı, kültürün bir yansıması değil, kültürün ticarileştiğinin bir göstergesidir. Marka, üründen önce zanaatın kendisidir ve popüler kültürden etkilenen pazarda talep görmektedir. Bu tüketim odaklı sosyal bakış açısı zanaatkârların ürettikleri ürünler için de geçerlidir (Bachrach Ehlers, 1996; Kergoat, 2009).

Gelişen teknoloji ve değişim gösteren ihtiyaçlara rağmen ülkemizde ve dünyada el sanatları ürünlerine ilgi her geçen gün artmaktadır. Yaygın ve örgün eğitim kurumları, ilgili dernekler ve kişiler, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı ile ilgili birimlerin son yıllarda el sanatlarına yönelik çalışmalarında daha başarılı ve etkin sonuçlar elde ettiği görülmektedir. Üniversitelerde sanat ve el sanatları alanlarında yeni bölümler açılması, özellikle Türk el sanatlarının sistemli ve bilinçli olarak yaşatılmasına, tanıtılmasına, çoğaltılmasına ve pazarlanmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Somut olmayan kültürel miras öğelerinin korunup gelecek kuşaklara ulaştırılabilmesi için UNESCO 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Geçmişten günümüze ulaşan el

sanatları resmi, özel kurumlar ve üniversitelerde yetiştirilen akademisyenlerle daha özenli yaygınlaşarak yaşatılması sağlanmaktadır. Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı düzeyinde el sanatlarının korunması ve sürdürülebilirliği konusunda yönetmelikler hazırlanarak, projeler, kurslar ve programlar hayata geçirilmiştir.

Ülkemizde el sanatları alanında başarılı işler yapan kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar arasında; Ankara Olgunlaşma Enstitüsü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Geleneksel El Sanatları Satış Mağazaları (GES), Türk Kültür Vakfı ve Geleneksel Türk El Sanatları Vakfı (GESAV) gösterilebilir. Buralarda sürdürülen eğitim, üretim ve ticari faaliyetleri, ülkemize ait derin kültür mirasını koruma, tanıtmaya, belgeleme ve yaşatmaya yönelik olarak sürdürülmektedir. Ayrıca el sanatları üretimi yapan kişilere sağladıkları ekonomik katkılarla ülke ekonomisine de katkıda bulunmaktadır (Can,2013).

Kursların katılımcılara en büyük faydalarından biri ekonomik kazanç sağlamasıdır. Hobi amacı ile katılım sağlanan kurslar ise katılımcıların meslek edinmeleri ve kazanç sağlamaları açısından da önemli bir yere sahiptir. Kültürümüzün devamlılığı bakımından önemli bir yere sahip olan el sanatları geleneğini yeni kuşaklara aktarmak amacıyla kurslar açmak, bu kurslarda yapılan ürünleri ticari getiriye dönüştürmek ve yeni öğreticiler yetiştirmek kültürel mirasımız açısından önemlidir (Kılıçarslan ve Cansız, 2021).

2.3. El Sanatlarında Otantizm Olgusu

Türk Dil Kurumu (2020)' na göre; otantik "Eski zamanlardan günümüze kadar tüm özelliklerini koruyan, özelliğini kaybetmeyen anlamına gelmektedir" şeklinde ifade edilmektedir (URL:27). Otantiklikten söz edebilmek için bir ürünün geçmişteki aynı ham madde ve benzer teknik kullanılarak günümüze kadar ulaşmış olması gerekmektedir (Rushdie, 1991). Pazarlama araştırmalarında tüketicilerin satın aldığı ürün ve hizmetlerde özgünlük arayışında oldukları ancak son zamanlarda fark edilmiştir (Grayson ve Martinec, 2004).

Tüketicinin özgür karar verebilme hakkına ve şansına sahip olmasına rağmen; pazarda aradığı orijinalliği bulamaması ticarete karşı tutumunu olumsuz etkilemiştir (Kaygalak, vd.2013). Küreselleşme ve yerelleşme ile birlikte yabancı, banal, yapay ve

gerçek dışı ilişkilerden bıkan bireyler, doğal ve otantik olanın arayışında olmaktadır (Şahin vd. 2003). Küreselleşme ile birlikte yerel ve otantik olan daha kıymetli hale gelmiştir (Kaypak, 2009).

Turizm ile yerel el sanatları, gelenekler, müzik ve dans gibi uygulamaların yeniden canlandırılması olumlu değerlendirilirken, turizmin yapıcı olmayan bir etkisi bulunmamasına rağmen geleneklerin değiştirilmeden korunamaması aksaklıkları ve olumsuzlukları gündeme getirmektedir. Bu nedenle, somut olmayan kültürel mirasın turizmden zarar görmesi yalnızca turistlere pazarlama odaklı ürünlerin üretildiğine işaret etmektedir (Schouten, 2007).

Gerçek değerlerin ve turistlerin beklentilerinin karşılık bulacağı özgün ürünler oluşturmak mümkündür. Ancak bunu yaparken, içeriğin kalitesine, görünümüne ve sunuma dikkat edilmesi gerekmektedir. Özgünlük günlük hayatın bir parçası olarak ürünler aracılığıyla ifade edilirse turistler kendilerini ötekilendirilmiş hissetmeyecek ve söz konusu üretimi gerçekleştirenleri yakından tanıyabilecek ve hatırlayabilecektir (Yenen, vd. , 2005). Günel (1998) turizmde otantik olarak pazarlananın sadece konum, zanaat veya yemek değil; hatta destinasyondaki yerlilerin de olabileceğini iddia etmekte ve halkın sosyal ve kültürel özelliklerinin turistlerin hedef kitlesi olabileceğinden bahsetmektedir. El sanatlarında otantik anlayışın benimsenmesi ve sürdürülebilmesi önem arz etmektedir. Turizmde el sanatlarını değerlendirmek önemli ve kırılgan bir konudur. Kültürel miras turizm ürünlerine dönüştürüldüğünde veya turistlere otantik şekliyle sunulduğunda kültürel kimliği bozabilecek yeniliklere asla başvurulmamalıdır (Soykan, 1999). El sanatları ve turizm faaliyetleri arasındaki yakın ilişki, turistlerin otantik ürün ve hediyelik eşya satın alma davranışlarına yansımaktadır. El sanatları gibi geleneksel ürünlere artan ilgi sadece turistlerin kültürel değerlere verdiği önemi göstermemekte; aynı zamanda zanaatın doğduğu bölgenin ekonomik olarak gelişmiş olduğunu ve yeni istihdam olanaklarının sunulduğunu ortaya koymaktadır (Bayazit vd. ,2012). El sanatları unsurlarının turistlerin ilgisini çekebilmesi için yörenin kültürünü yansıtması, otantik ve özgün olması gerekmektedir (Markwick, 2001). Otantizm hakkında üç farklı görüş öne sürülmektedir:

Nesnel yaklaşım: Bu yaklaşım, özgünlüğü bir nesnenin doğal bir niteliği olarak kabul eden bir tür kalite kontrolüne benzetilebilir. Eşyanın orijinalliğine veya gerçekliğine olan inanç, eşyanın gerçek olduğunu gösterir (Dayanç ve Şimşek, 2017).

Yapısalcı Yaklaşım: Bu yaklaşım otantizmi kişisel ve sosyal olarak inşa edilmiş bir olgu olarak ifade etmektedir (Grayson ve Martince, 2004; Leigh vd. 2006). Otantizm, markanın nesnel özelliklerinden ziyade onun pazarlama araçları ile tüketicide oluşan izlenimlerin bütünüdür (Brown vd.2003). Bu tarz bakış açısı, tüketicilerin otantik bir marka beklentisine cevap verir (Beverland vd.2008).

Varoluşsal Yaklaşım: Tüketim senaryolarında özgünlük, tüketicilerin gerçek benliklerini ortaya çıkarmalarında aracı bir rol oynar (Arnould ve Price, 2000; Madak, 2019).

2.4. El Sanatlarında Ticarileştirme

El sanatlarının turizm faaliyetlerinin önemli bir parçasını oluşturması, turistlerin otantik ürün ve hediyelik eşya alma olasılıklarını artırmaktadır. El sanatları gibi geleneksel ürünlere olan talebin artması ile tüketiciler sadece kültürel değerlere önem vermekle kalmaz; aynı zamanda alışveriş yaparak da üretildikleri bölgenin kalkınması ve yeni istihdam olanaklarının artmasına katkıda bulunur (Bayazit vd. 2012).

Seyahatin en önemli amaçlarından biri olarak kültürel alışveriş turistleri farklı dünya görüşleri, uygulamalar ve sanat formları ile karşı karşıya bırakır. Bu kültürel alışveriş satın alınan sanat ve zanaat ürünleri aracılığıyla gerçekleşebilir. Turizm ve hediyelik eşya ürünleri arasındaki yakın ilişki göz önüne alındığında, turizm endüstrisi el sanatlarının pazarlanması ve tanıtımı için büyük bir potansiyele sahiptir. Bununla birlikte, zanaatkârlar ve yerel kültür aracılığıyla üretilen ürünler turizm tanıtımına ve zanaatkârların tanınırlığına katkı sağlamaktadır (URL:24).

Kültürel turizm kültür öğelerinin pazarlamasında el sanatlarının ticarileştirilmesine yol açabilecek birtakım tehditler barındırmaktadır. Zanaatkârların ve el sanatları ürünlerinin korunması söz konusu olduğunda; “ticarileştirme” ve “aşırı ticarileştirme” kavramları ortaya çıkmaktadır. Ticarileştirme, ürünlerin alım satımı ile ilgili yapılan pazarlama ve ticari faaliyetleri kapsar. “Aşırı ticarileştirme” ise el sanatlarına talep yaratmaya çalışan kişilerin, ürünlerin maliyetinin normalden daha yüksek olduğu algısı yaratarak pazarda ekonomik dengesizliklere veya orijinalikten yoksun sahte ürünlerin üretilmesine ve pazarlanmasına yol açması şeklinde ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle aşırı ticarileştirme, el sanatı ürünlerinin ekonomik kaygılar

nedeniyle aktarılmasını, anlamını, özgünlüğünü ve aktarılmasını tehdit etmektedir. El sanatları üretiminin finansal güçlüklerle karşılaşmadan gerçekleştirilmesi için ihtiyaçları karşılayabilecek nitelikte olmasının yanı sıra turistik ürün olarak da üretilmesi gereklidir. Bu kültürel turizme katkı sağlamakla birlikte el sanatı ustalarını da ekonomik anlamda korumaktadır (Tüzel, 2020)

Yakın geçmişte zanaatkârlığa diğer sanat dallarına göre yeterince önem verilmemesi el sanatları geleneğinin bozulmasına sebep olmuştur. Günümüzde kültürden arındırma, otantikleştirme, koparma, millileştirme, müzefikasyon ve aşırı ticarileştirme birer tehdit unsurudur (Soylu ve Şahin, 2023).

MacCannel turistlerin çoğunlukla otantik olanı aradıklarını, ancak kendilerine sunulan yapay obje ve ortamlarla yetinmek durumunda kaldıklarını ifade etmektedir. “Sahnelenen otantizm” kavramıyla açıklanabilen bu durum asıl otantiklik olgusunu çürütmekte ve post modern turist davranışını gerekçe göstererek otantikliğin gerekli olmadığını öne sürmektedir (MacCannel’dan aktaran, Urry, 1999)

Geleneğin dinamik yapısına bağlı olarak zanaatın malzemesi, uygulama alanı, hedef kitlesi ve uygulama amacı değişmektedir. Değişen koşullar ve hedefler, beraberinde yeni soruları ve yeni sorunları getirir. El sanatları sektöründeki durumu tanımlamak için bu konulardan biri olan aşırı ticarileştirme ve ticarileştirmenin önüne geçebilmek için öncelikle gerekli olan SOKUM listesinde yer alan el sanatlarının tespit edilmesi ve öneminin ortaya koyulmasıdır (Tüzer, 2020).

Öncelikle iki farklı ticarileştirme türünden bahsedilmektedir. İlki doğrudan üretici (esnaf) ve müşteri (turist) ara yüzüne sahip olan ve zanaatkârların müşteri ihtiyaçlarına cevap verdiği, böylece el sanatlarının kendiliğinden ticarileşmesini başlatmaktadır. İkincisi, yani sponsorlu ticarileştirmede, zanaatkârlar aracılar kullanarak faaliyet gösterirler ve tasarım özelliklerine ve yönergelerine göre hareket ederler (Cohen, 1989a; Reynolds, 2011). Kendiliğinden ticarileştirme bu nedenle doğal bir süreçtir, oysa sponsorlu ticarileştirme aracılardan müdahalesini içerir. Turistik talebin fazla olmadığı ve üretici ile müşteri arasında yakınlığın bulunmadığı bölgelerde, ikisi arasında doğrudan bir ara yüz kurmak zor olabilir ve bu nedenle kendiliğinden ticarileştirme süreci engellenebilir. Çoğu zaman sadece az sayıdaki zanaatkârların yabancılarla doğrudan temas kurduğu gözlemlenmiştir (Stephen, 1991).

Gelişmekte olan birçok ülkede, hükümet ve sponsor kuruluşlar zanaatın ekonomik geleceğini belirlemekte; zanaatkarlık uygulamalarını yeniden geliştirmeye ve zanaatkârlara pazar erişimi sağlamaya çalışırlar. Belirli durumlarda, UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar, yerel halkın kültürel nesnelere yeniden üretimine sponsorluk yapmada önemli bir rol oynamaktadır (Graburn, 1984). Bu, yerel geleneklerin canlı kalmasına yardımcı olmaktadır. Bu amaçla, gelişmekte olan ülkelerde el sanatlarının ticarileştirilmesi süreci, genellikle aracılar tarafından düzenlenen yerel ve yabancı pazarlar için yetenekli zanaatkârlar tarafından biblo, mobilya, hediyelik eşya ve ev eşyası gibi nesnelere üretim sürecini kapsar (Subramanian ve Cavusgil, 1990).

Turistin yabancı olduğu, çoğu zaman merak, çekingenlik, rahatsızlık ve kuşku duyduğu turist olarak bulunduğu bölgede, yerel halkın tutum ve davranışları, bütün davranışlarını olduğu gibi satın alma davranışlarını da olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Turistler seyahat amaçlı buldukları yöredeki insanların gelenek ve göreneklerini tanımak ve bilmek isterler. İnsanları turizme yönelten faktörlerden biri de alışveriş yapma isteğidir. Turistik alışverişler sonucunda ülkeye bırakılan dövizin ülkemiz ekonomisine doğrudan katkısı yüksektir; çünkü yiyecek, içecek, günlük kullanım ürünleri ve satın alınan hediyelik eşyalar yerli nitelik taşımaktadır (Yanar,2012).

Turistlere hediyelik eşya satışı dolaylı bir ihracat özelliği taşımaktadır. Turistler buldukları yöreden üç farklı tip hediyelik turistik eşya satın almaktadır: kullanım amaçlı aldıkları ürünler (kıyafet, çanta vb.), anı veya hediyelik eşya olarak aldıkları ürünler (dekoratif objeler, heykel biblolar, takı vb.) ve bunların karışımı olan ürünler (belli bir bölgenin özelliğini yansıtan işlevsel ve anı amaçlarına hizmet edebilecek ürünler; (özel üretim tavla, yöresel dokuma kumaş vb.) Belirtilen türlerde hediyelik eşya satın alımı her bir turistin satın alma davranışına göre farklılık göstermektedir (Ajzen ve Fishbein, 1980).

Kültürel değerler kültür turizmine olan talebi artırmaktadır. Fakat bütün kültürel unsurlar turistik değer taşımamaktadır. Bunun için korumaya, sürdürülebilirliğe ve pazarlamaya gerek duyulmaktadır (Emekli, 2013, s. 656). Somut olmayan kültürel miras unsurlarının muhafaza edilmesi, bu mirasın "sürdürülebilir" hale getirilmesiyle sağlanır. Küreselleşme ile yok olup tüketilen ve yeni nesillerin sahiplenmediği miras, yıpranmış yapılar gibi kendi kendine çökecektir (Ekici, 2004 s 10). Bu aşamada el sanatıyla yapılan

ürünlerin korunup, sergilenmesi, tanıtılması ve pazarlanmasında coğrafi işaretlerin önemi de giderek artmaktadır. Her şeyin standart hale geldiği günümüz dünyasında, maharetli ustaların ellerinde yaşatılmaya çalışılan kültürel mirasımız olan geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin korunması için coğrafi işaretlerle tescillenmesi büyük önem taşımaktadır ve bu da yöreye olan turizm potansiyelini artırır (Öz, 2019).

Coğrafi işaretli ürünler, özgün ve geleneksel özellikleri ile doğdukları coğrafi bölgeye ve ondan kaynaklanan zanaata değer katan, yüksek kalitenin bir göstergesi olarak coğrafi işaret olarak diğerlerinden ayrılmaktadırlar. Coğrafi işaret; belli bir alanda herhangi bir ürünün niteliği, özelliği, coğrafi alanla olan ilişkisini belirten işarettir. Coğrafi işaret başka bir ifadeyle, belirli bir niteliği, ünü ya da farklı özellikleri itibariyle kökenin bulunduğu bir bölge, alan, yöre ya da ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren bir işaret olarak ifade edilmektedir (Ertan, 2010 162; Nizam, 2011; İbret ve Küllü, 2012; Giray vd. 2012; Özkaya vd. , 2013).

Coğrafi işaret verilmesi zanaatkarları ve el sanatlarını korumanın bir yolu olarak bilinmektedir. Coğrafi işaretli el işi/el dokuma ürünleri, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPS) kapsamında 1999 tarihli Malların Coğrafi İşaretleri (Kayıt ve Koruma) Yasası doğrultusunda coğrafi işaretli ürünler listesinde yer almaktadır. Coğrafi işaretli ürünler kaliteli ürünler olmakla birlikte üretildiği yerin diğer özelliklerini de taşıyan ürünlerdir. Coğrafi işaret, belirli bir bölge için geçerlidir, dolayısıyla bölge dışında üretilemez, çünkü ürünün kalitesi büyük ölçüde bölgenin doğal ve insan kaynaklarına atfedilebilir. Bu bağlamda zanaatkârlara da bir eşya üreticisi gözüyle değil, birer sanatçı olarak görülmeleri ve değer verilmeleri gerekir. Aynı zamanda söz konusu zanaatkârların birlikte hareket etmeleri haklarını korumaları ve güçlenmeleri açısından önem arz etmektedir (URL-25).

Zanaatkârların ellerinden bin bir emekle çıkan turistik ürün olarak pazarlanabilme potansiyeli yüksek somut olmayan kültürel mirasımız olan el sanatları ürünlerinin yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için coğrafi işaret alması büyük önem taşımaktadır (Mercin,2010). El sanatları turizm sektörünün önemli bir parçası haline gelmelidir. El sanatları aracılığıyla turizm etkinlikleri devam ettirilebilmekte, kültürel mirasımızın ülke içinde ve ülke dışında tanıtımı yapılmakta ve zanaatkârlara kazanç sağlayarak el sanatlarının sürdürülebilirliği kolaylaşmaktadır (Akın, 2018).

El sanatları unsurları yapıldığı bölgenin kültürünü ve özelliklerini taşımaları ve turistlere bunu yansıtmalıdır. El sanatları ürünlerinin ham maddesi, motifi, üretilme şekli ve üretim yapan ustanın becerisi, ürünün değerli olmasını sağlayan etkenlerdir. Fakat günümüzde turistik amaçlı ve ticari kaygılarla üretilen ürünlerde bu hususa önem verilmemekte, kısa sürede çok kar elde etmek için yapılan seri üretimler yozlaşmaya sebep olmakta ve kaliteyi düşürmektedir (Arlı,1994).

Zanaatkârlığın turizmde değerlendirilmesi önemli ve hassas bir konudur. Kültürel miras turistik ürüne dönüştürülürken veya turiste özgün haliyle sunulurken, kültürel kimliği bozabilecek hiçbir yenilik yapılmamalıdır (Soykan,1999).

Zanaat somut bir ürün haline gelmeden önce bilgi, gelenek, tasarım, üslup ve geleneklerin harmanlanmasıyla şekillenir. Sanat eseri, onu üreten zanaatkârın kişiliğinden, üslubundan, el becerisinden ve malzeme kalitesinden etkilenmektedir. Zanaat üretildiği bölgenin özelliklerini yansıttığı sürece orijinal ve kıymetlidir (Kahveci, 2018)

Bir bölgenin ruhunu, kültürünü, geçmişini ve geleneklerini yansıtan en önemli unsurların başında somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri gelmektedir. Fakat günümüzde ham maddeye ulaşımındaki güçlük, fabrikasyon üretim, insanların ihtiyaçlarının değişmesi ve teknolojinin gelişmesiyle ticari anlamda kazanç sağlayan el sanatlarının dışındakilerin unutulmaya mahkûm edildiği görülmektedir (Saçılık ve Toptaş,2017, s109). Yaptığı ürüne yeni bir form ve görünüm kazandırmaya çalışan zanaatkâr üretimi gereksimi karşılayacak şekilde yerel özellikleri dikkate alarak ve sanatsal açıdan değer kaybetmemesini önemseyerek gerçekleştirmelidir. Bu üretim bölgesel özelliklerin korunması ve günümüz pazarlama anlayışına katkı sağlaması açısından önemlidir (Öztürk, 2005).

Turizm geleneksel ürünlerin kullanımının yaygınlaştırılması fakat aynı zamanda bu ürünlerin yalnızca ticari bir ürün olarak görülmesine zemin oluşturabilmektedir. El sanatları unsurlarının yalnızca ticari amaçlarla kullanılması orijinal olmayan ürünlerin üretimine yol açmaktadır. Bu durum kültürün yozlaşmasına ve değişmesine neden olabilir (Çelik ve Toprak, 2018).

Turizm, kültürün getirisi olan ürünleri kazanca dönüştüren önemli bir endüstridir (Kronenberg ve Fuch, 2022). Bir yörenin tarihini, yaşam biçimlerini, geleneklerini merak eden, yeni yerler keşfetmek isteyen turistler bu amaçla seyahat etmektedir.

(Kerstetter, vd., 2001). Destinasyonlarda kültürel unsurları turistik ürüne dönüştürmek ve ekonomiye kazandırmak için (tarihi kalıntılar, el sanatları ürünleri vb.) çekiciliği artırmak (mesire yerleri, doğal yaşam alanları vb.) turistlerin hizmetine sunulacak boş zamanlar yaratmak önemlidir (Craik, 2004). Turizm bu sektörü canlandıran en önemli ve en büyük pazarlardan biridir. Destinasyonlarda sürdürülebilir bir kültür turizmi için kültürün korunması ve turizmin doğru yönetilmesi gerekmektedir (Çekül Vakfı, 2012). Bu da el sanatlarının turizme kazandırılması, korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktararak devamlılığın sağlanması ile mümkündür.

Özellikle kültür turizmi destinasyonlarında zanaatkârların kimliklerinin korunmasında turist rehberlerine önemli görevler düşmektedir. Çoğu zaman rehberler yalnızca belirli bir güzergâh doğrultusunda turistlere eşlik etmektedir. Rehberlerin zanaatkârlara karşı tutumları zanaatkârlar ve turistler arasındaki karşılıklı saygı düzeyi çerçevesinde belirlenmektedir. (Akyurt Kurnaz, H. ve Tanrısevdi, A. 2020). Zanaatkârlara çeşitli istihdam olanaklarının sağlanması, güvenli çalışma ortamlarının yaratılması, üretimde olduğu kadar pazarlamada da söz sahibi olmaları el sanatı ürünlerinin devamlılığını sağlamak açısından önemlidir (URL:26).

Turizmde sürdürülebilirlik için bölgenin kültürel çekiciliklerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Planlama sürecinde özel sektör, turist, halk, kamu sektörü, üniversiteler, turizm acenteleri ve turist rehberlerinin ortak karar alıp bunların uygulamasında iş birliği içinde olmaları sürdürülebilirliğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Mouforth ve Munt,1998). El sanatları pazarlamasının ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi, hükümetler, ithalat ve ihracat ajansları, mikro kurumsal bankacılık girişimleri ve taban kalkınma ajansları tarafından geniş çapta kabul görmüştür (Durham ve Littrell, 2000). El sanatlarının ticarileştirilmesi için en önemli faktör turistik çekiciliktir. Fakat sadece kültürel çekicilik yetmemektedir. Bunun yanında tanıtım ve reklam çalışmaları da önemli bir etkidir. Turistik alışverişte ilgi gören el sanatları dekoratif nitelikli ve geleneksel olanlardır. Hat, tezhip, halı, kilim, minyatür, ebru gibi ürünler bölgenin kalkınmasında, sürdürülebilirliğinde ve üreticinin kazanç sağlamasında önemli rol oynamaktadır (Öter, 2010).

1964 yılında WCC AISBL (Dünya El Sanatları Konseyi) New York'ta Aileen Osborn Web ve kurucu ortaklar Margaret Patch ve Smt Kamaladevi Chattopadhyay tarafından kurulmuştur ve bu konsey zanaatla ilgili gelir getirici faaliyetler aracılığıyla

seminerler, sergiler ve konferanslar düzenleyerek ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. WCC beş bölgeye ayrılmıştır: Asya Pasifik, Afrika, Avrupa, Latin Amerika ve Kuzey Amerika. Organizasyon UNESCO'ya bağlıdır. Dünya El Sanatları Konseyi (WCC), yerel yönetimlerin, zanaatkârların ve toplulukların kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesine yaptığı katkının giderek artan farkındalığına yanıt olarak, yaratıcı ekonomi içinde yaratıcı zanaat kentlerinden oluşan küresel bir ağ başlatmıştır. Bu yenilikçi ve benzersiz ağ sayesinde WCC şunları amaçlamaktadır: Örneğin, ağaç işleri, dokuma, seramik gibi herhangi bir sanat alanında yerel inovasyon potansiyelini güçlendirmek ve yaratıcı turizmi geliştirmek, çeşitli zanaat sektörlerinde ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde bilgi, deneyim ve en iyi uygulamaların paylaşımını teşvik etmek, seçilen yaratıcı zanaat şehirleri arasında yeni işbirlikleri ve ortaklık fırsatları yaratmak. Dünya zanaat şehirlerinin güncel listesinde 59 tane şehir bulunmaktadır (URL:27).

Yemen'de 2012 yılında "Al-Mahweet'te El Sanatları, Miras ve İstihdam" konulu bir proje yapılmıştır. Bu proje ile Yemen'in Al-Mahweet Valiliği'ndeki yoksulluğu azaltmak, turizm harcamalarını artırmak ve kadınların turizme katılımlarını sağlamak amaçlanmıştır. El sanatları üretiminin kalitesinin ve çeşitliliğinin artırılmak için el sanatları ve geleneksel endüstriler üzerine, el sanatlarının çeşitliliğini, potansiyellerini, turizm faaliyetleriyle bağlantılarını ve sektöre dâhil olan insan sayısını tanımlayan bir anket gerçekleştirdiği ifade ediliyor. Bu çalışma, başta kadınlar olmak üzere el sanatları ile ilgili eğitim ihtiyaçlarını belirlenmiş ve gerçekleştirilecek eğitim kursuna temel oluşturulmuştur. Eğitim, el sanatlarını turistlerin tercihleriyle daha iyi ilişkilendiren tasarımlar ve ürün çeşitleri de dâhil olmak üzere kalite ve satışları geliştirmeye ve gelenekleri ve özgünlüğü korumak hedeflenmektedir (UNWTO, 2010,URL:28).

Letonya'da el sanatları, toplam 2,5 milyon nüfus içinde 8000 kişiye istihdam sağlamaktadır. Her yıl ülkeyi ziyaret eden milyonlarca turist, el sanatları için kişi başına günde yaklaşık 5,5 ABD doları harcamaktadır ki; bu da bir kişi için yılda 20 milyon ABD dolarına tekabül etmektedir. Her zanaatkâr turizmden yılda 2500 ABD doları gelir elde etmektedir. UNESCO tarafından düzenlenen "El Sanatları ve Turizm" konulu çalıştay, Burkina Faso, Kolombiya, Fransa, Yunanistan, Malezya, Fas, Meksika ve Tayland gibi farklı ülkelerden uzmanları bir araya getirmiştir (URL:28).

Türkiye'de zanaatkârlık bir ihtiyaçtan çok turistik bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir. Bazı bölgelerde el sanatları geçmişten günümüze kadar ulaşabilmiş olsa da, bazı bölgelerde söz konusu el sanatlarını yapan son ustaların mesleği bırakması ya da vefatı nedeniyle tamamen unutulmaktadır (Kardaş, 2018). Günümüzde el sanatları turizm ve ihracat amaçlı üretilmektedir. Amaç her ne olursa olsun el sanatlarının ticari birer ürün olarak kullanılması sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmelidir (Zhan ve diğerleri, 2018).

El sanatlarına ve diğer sanat dallarına hizmet eden uluslararası kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan “Aid to Artisans” (ATA) tarafından Karayip Adaları’nda yürütülen pazar araştırması, destinasyonun turizme dayalı elde ettiği gelirin beklenen düzeyde olmadığını ve bu durumun en fazla yabancı ülkelere temin edilen el sanatı ürünleri olarak değerlendirilebilecek hediyelik eşya ürünlerinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Aid to Artisans 2013,URL:29).

Orozco (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da pazarlandığı ülke dışındaki ülkelerde üretilmiş hediyelik eşya ürünlerinin bir bölgede turistik ürün olarak kullanılmasının turizm endüstrisini tehdit ettiğini ve yerel zanaatkârların iş imkânlarını daralttığını ifade etmiştir. Dahası söz konusu pazarlamanın devam etmesi ve denetim altına alınmaması durumunda doğuştan gelen becerilerin ve buna bağlı olarak yaratılan sanat öğelerinin, gelenekelerin, mirasın değersizleşebileceğini ve yokolacağını da belirtmiştir.

Chutia ve Sarma (2016) çalışmalarında yoksul sayılabilecek bazı ülkelerin zanaatkâr topluluklarının desteklendiğini belirtmektedir. Araştırmaya göre; bu bireylerin elinden çıkmış ürünlerin ticarileştirilmesi zanaatların metalaştırılmasında ve değiştirilmesinde etkin rol oynayan üretici-müşteri arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemlidir. Turizmin geliştiği bölgelerde üreticiler genel olarak zanaatlarını kendiliğinden pazarlarken, alıcıların yeterli olmadığı bölgelerde ise bazı kuruluşlar sponsorlu ticarileştirme sürecinde hayati bir rol oynamaktadır.

Bazı zanaatkârlar pazarlama karşılaşılan kısıtlamalar, ham madde, sermaye, emek, girişimcilik ve kurumsal destek eksikliği ve bazı kültürel engeller nedeniyle ticarileşmede sorunlar yaşamaktadır. Kültürel miras ürünlerini turistik ürün olarak pazarlamak ürünün orijinal bir şekilde üretiminin devam etmesi açısından önemlidir. Zanaatın hayata geçirilerek yaşatılması sürecinde, yeni tasarımların önünü açmak için

farklı içerikteki ürünlerin ticarileştirilmesine, fuar veya festivallerle desteklenmesine, kültürel pazarlama alanı yaratılmasına, eğitim yoluyla üniversitelerin ilgili bölümleri ve halk eğitim merkezlerinden destek alınarak alan yaratılmasına önem verilmelidir. Birçok ülkede, tarımdan geçimini sağlayan ve kırsal bölgelerde yaşayan insanlar, hükümet tarafından el sanatları gibi turizm odaklı işlerle uğraşarak diğer tarım dışı ticari faaliyetleri de desteklemeye teşvik edilmiştir (Taimni ve Berma,1996).

Malezya hükümeti, turizm faaliyetlerinin kaynağı ve girişimciliği geliştirme kanalı olarak el sanatları üretiminin avantajlarına dikkat çekmiştir. Özellikle kırsal alanlarda el sanatları üreticilerini girişimci olmaya teşvik etmek için hükümet tarafından eğitim ve öğretim, mali ve kredi desteği ile fiziksel ve sosyal alt yapının geliştirilmesi gibi çeşitli olanaklar sunmuştur. El sanatları üretimi, kültür gelişimi ve turizme dayalı ekonomik bir araç olarak kullanıldığından daha fazla ilgi görmektedir (Kean ve diğerleri, 1996, s.13-239). El sanatları ürünlerinin turistik yörelerde küçük ölçekli işletmeler için karlı ürün kategorisinde olduğu kanıtlanmıştır (Paige ve Littrell, 2002).

Geleneksel olarak, yerel halk arasında el sanatları kırsal kesimdeki insanlar için ihtiyaç amaçlı üretilir. Kişisel ve ailevi ihtiyaçların artması ve el sanatlarına olan talebin fazlaşmasıyla birlikte bazı el sanatları pazarlama amaçlı üretilmeye başlanılmıştır (Fabeil, 2013). El sanatlarının sürdürülebilirliği ve geliştirilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlar, ürünlerin pazarlanması konusunda çalışmalı, turizm merkezleriyle iletişim halinde bulunmalı, üretilen eseri pazarlamalı, el sanatlarının tanıtılması ve satış yapılması için fuarlar ve sergiler düzenlemeli, el sanatları ve sanatseverlerin biraraya gelebilmesi için etkinlikler düzenlemelidir. Düzenlenen çeşitli yarışmalar sayesinde başta genç nesil olmak üzere halkın ilgisi de bu alana çekilir (Özcüre ve Yavuz 2006).

UNESCO tarafından 2003'te imzalanan "Geleneksel El Sanatları Sözleşmesi"ne göre sözleşmeye taraf ülkelerin geleneksel el sanatlarını eğitim sistemine entegre etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda Türk el sanatlarının da sürdürülebilirliğinin ve ticarileştirilmesinin sağlanması için ulusal düzeyde önemler alınması gerekmektedir. El sanatlarını üreten zanaatkarların yaşadıkları sıkıntılar finansal sorunlar (kredi kısıtı ve yüksek maliyet vb.), pazarlama ile ilgili yaşanan sorunlar (sahte ürün ve tanıtım yetersizliği), mevzuatla ilgili problemler (denetim eksikliği ve vergi muafiyeti ile ilgili problemler), istihdam (mesleki eğitimdeki aksaklıklar ve çırak bulamama) ve teknolojiye yönelik sorunlar (teknolojik okuryazarlık

düzeyi ve teknoloji sayesinde üretilen ikame ürünler) olarak sıralanabilir (Altıntaş, 2016).

El sanatları teknolojinin gelişmesi ve endüstrileşme, yaşam şartlarının değişmesi gibi nedenlerle zamanla orijinalliğini ve önemini yitirmiştir (Kahveci, 1998). Aynı zamanda zanaatkâr sayısının günden güne azalması ve ustaların işi öğretecek çırak bulamaması el sanatlarının sürdürülebilirliğini risk altına almıştır. Meslek olarak sadece yaptığı zanaatla kazanç elde eden zanaatkârların birçoğunun yaşı büyük, yeterli eğitim almadıkları görülmektedir (Öter, 2010).

El sanatları ve hediyelik eşyalar aracılığıyla kültürel özgünlük hedef alınabilir, bunlar nesnelleştirilebilir ve pazarlanabilir hale getirilebilir. Böylece el sanatlarının orijinalliği tüketici için el yapımı, otantik, yerel veya yerli zanaat gibi ifadeler çağrıştırabilir (Pietikäinen ve Holmes,2001). El sanatları ürünlerinin toplumun bireyleri tarafından üretilmesi ve onlar tarafından kullanılan malzemelerle yapılması coğrafi referanslarda kullanılmaktadır. Turizm endüstrisinde el sanatları ürünlerine talep oldukça fazladır. 1990'ların ortasında Hong Kong'un turizmden elde ettiği kazancın yarısı el sanatlarının pazarlanmasına dayanmaktadır. Bu da el sanatlarında ticarileştirmenin önemini ortaya koymaktadır (Öter,2010). El sanatları üreticilerinin ticaret konusunda iş birliği yapması, toplu ticaret yapmaları ve konu ile ilgili ticaret odalarından yardım almaları gerekmektedir. Öncelikli olarak iç ve dış piyasada arz talep miktarını tespit etmek, üreticinin ham madde sıkıntısının giderilmesi ve bütçe sağlanması gerekmektedir. El sanatları ürünleri için bir ihracat planı oluşturulmalıdır (Can, 2013,s.265). Kayıt dışı ekonominin ayrılmaz bir parçası olan el sanatları gelir sağlamada ve bu sayede işsizlikle mücadelede önemli bir araçtır ve kırsal bölgelerden kentlere göçü engeller (Paquet, 1980; Wondirad vd., 2021). Turizmde el sanatları ürünlerinin (orijinal veya taklit) yoğun olarak satışının yapıldığı görülmektedir. Ancak, sanayileşen toplumlarda zanaatkârların sayılarının günden güne azalması ve bazı geleneksel mesleklerin ve sanatların unutulmaya, zamanla yok olmaya yüz tutması kültürel miras için de önemli bir unsur olan el sanatlarının geleceği açısından risk oluşturmaktadır (Öter,2010).

Günümüzde el sanatları kendi doğallığı ve özgünlükleri içinde korunmakta aynı zamanda farklı müşteri gruplarına satış imkânı sağlamaktadır. Kültürel değerleri pazarlama unsuru olarak kullanırken, ticarileştirmenin saf kapitalizmle aynı anlam

taşımadığını bilmek gerekmektedir. Pazarlama sözcüğünün toplumda olumsuz bir çağrışım yaptığı (ör: tüketim toplumu) görülmektedir. Kültürel miras unsurlarını korumak için yüksek maliyet gerekir ki; bu sebeple el sanatları üreticilerinin kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlamak önemlidir. Kamu kaynakları ise bu konuda genel olarak yetersizdir. Kültürel, ekonomik ve sosyal faydalar sağlayan kültürel mirasın etkin bir biçimde değerlendirilebilmesi için finansal kaynaklar, müze uzmanları ve tanıtımlar gerekmektedir (Öter, 2010). Dolayısıyla el sanatlarının ticarileştirilmesi etnik unsurları ve pazarlama tekniklerini biraraya getiren ekonomik, sosyal ve politik boyutlarıyla bir bütündür (Cohen, 1989).

3. SAFRANBOLU'NUN KISA TARİHİ

Safranbolu'nun tarihi Paleolitik çağa kadar uzanmaktadır (Günay,1999). Karabük'ün en büyük ilçesi olan Safranbolu UNESCO tarafından 1994 yılında "Dünya Miras Kenti" listesine alınmıştır. Safranbolu geçmişte pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Safranbolu'nun tarihi Türklerin Anadolu'ya girişi ile gelişmeye başlamıştır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Safranbolu 12. yy. başında Danişmentliler döneminde Türklerin eline geçmiştir. Safranbolu'ya 13.yy'da Çobanoğulları yerleşmiş sonrasında Gasgarlar, Hititler, Candaroğulları, Persler, Frigler, Lidyalılar, Pontlar, Britanya, Romalılar, Bizanslar, Çobanoğulları, Selçuklular gelmiş (Kalyoncu, 2010; Tunçözgür, 2012); 1641 yılına kadar Osmanlıya bağlı olarak egemenliğine devam etmiştir (Günay, 1999).

Şehrin adı hakkında farklı görüşler vardır. Osmanlı zamanında Borlu, Taraklıborlu olarak anılan şehir Teodora zamanında Germia adını almıştır (Togan, 1946,). Bizanslılar zamanında Dadybra, Selçuklular zamanında ise Zalifre adını almıştır.1749 yılındaki kayıtlarda ise Zağfiran Borlu adı geçmektedir.1881'de Zafranbolu adını almış ve yöre değerli bir bitki olan safran yetiştiriciliği yapılmasıyla birlikte 1940 da Safranbolu şeklinde anılmaya başlanmıştır (Tunçözgür, 2012). Geleneksel Türk kültürünü, yaşantısını ve kültürel mimariyi hala devam ettiren Safranbolu ülkemizde bulunan 50 bin kadar kültür ve tabiat varlığının 1250 kadarına sahiptir. Bu sebeple kente "müze kent" unvanı verilmiştir (Düzgün ve Acar, 2016).

3.1. Safranbolu Yöresine Ait Geleneksel El Sanatları

El sanatları, geçmiş kültürümüzü yansıtan önemli unsurlardan biridir. El becerisi ve yaratıcılıkla ortaya çıkan insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretilen el sanatları Anadolu'nun birçok yerinde yapılarak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Zanaatların alın teri ve emeğiyle ortaya çıkan ürünler oldukça kıymetlidir. Safranbolu'da el sanatlarının gelişmesinde Osmanlı Devleti önemli bir paya sahiptir. Osmanlı döneminde farklı el sanatlarından bahsedilmeye başlanmıştır. Anadolu'da uygulanmaya başlayan Ahilik teşkilatı Safranbolu'da da uygulanmış ve mesleklerin çarşıları oluşturulmuştur 16. yüzyılda önemli ticaret merkezi Tuzcu Hanı'dır (Altınay, 2010; Kütükçüoğlu, 2012; Tunçözgür, 1999).

Safranbolu'ya ait el sanatlarında usta çırak ilişkisi çok eskiye dayanmaktadır. Ailelerin çoğu çocuklarını ilköğrenimini tamamladıktan sonra bir ustanın yanına meslek öğrenmesi için çırak olarak başlatırdı. Genellikle kundura veya terzi çıraklığı tercih edilse de demirci, kalaycı, yemenici yanında da çıraklık yapılırdı. Usta baba yarısı sayılırdı. Çırak yanına verilen çocuğun bütün sorumluluğu ustaya ait olurdu. Çırak her usta tarafından kabul edilmez her ustanın yanına da çırak verilmezdi. Usta çıraklık karşılıklı güven ilişkisine dayanmaktaydı. Çıraklıktan kalfalığa geçiş ritüeli loncanın gözetiminde belirli ustaların denetimi altında başarı durumuna göre peştamal kuşatılıp loncaya yemek verilmesiyle gerçekleştirilirdi (Acar, 2011).

Günümüze ulaşan yöreye ait el sanatları; demircilik, yemenicilik, dericilik, ağaç oymacılığı, kumaş dokumacılığı, sobacılık ve çilingirliktir. Aynı işi yapan esnaf aynı sokakta yer alır. Bu düzene "lonca" denilirdi. İlçede ticarete yön veren önemli bir yapı da Cinci Han'dır. Safranbolu'da Cinci Hanı'nın yapımıyla ticari hayat farklı bir düzene geçmiştir (Altınay, 2010; Kütükçüoğlu, 2012; Tunçözgür, 1999). Esnafın dükkânlarının küçük olması sebebiyle mallarının çoğunu Cinci Han'da tuttıkları odalarda muhafaza ederlerdi. Burada bir oda sahibi olmak ticari olarak üst sınıfta olmanın işaretiydi. Osmanlı Dönemi'nde Safranbolu'da el sanatları ile ilgili meslekler; debbağ (derici), keçeci, kunduracı/ dikici, demirci, yemenici, sobacı, sarraç (serrac), nalbant, semerci, çilingirci, dokumacı, bakırcı, muhtab, kalaycıdır (Ersöz, 2021).

Safranbolu'da el sanatları eskiden bu yana ön plandadır. Çok sayıda esnafın bulunduğu bölgede tabaklık en meşhur ve ticari getirisi yüksek olanıdır. Safranbolu'nun ekonomik olarak gelişmesinin sebebi ticari hayatta disiplinli olmaları ve kendi ürettiklerini dış pazara satmalarıdır. Türkiye'de ihracatın yapılışı yerlerin başında Safranbolu yer almaktadır. 1950'li yıllara kadar Safranbolu'da kapalı ekonomi modeli mevcuttu herkes yediğini içtiğini giydiğini kendi evinde üretti (Günay, 1999, s.103). İpek yolu üzerinde bulunan Safranbolu'da üretilen ürünlerin İstanbul'a satışının yapılması Safranbolu'nun ticarete aktif rol almasını sağlamıştır (Tunçözgür, 2002).

3.1.1. Dericilik

Dericilik debagat ya da tabaklık şeklinde de adlandırılmaktadırlar. Anadolu'yu yurt edinen uygarlıklardan birçoğu öldürülmüş hayvanın derisini yüzerek ev eşyası,

giyim eşyası, müzik aleti, hayvanlar içim koşum takımları gibi birçok alanda kullanmışlardır (Acar, 2011). Dericilikle uğraşanlara debbağ, derici sepicı gibi isimler verilmiştir. Derilerin işlem gördüğü yere Arapça bir ifade olan debbağ ve debbagane ifadeleri kullanılmış; zaman içinde tabak ve tabakhane denilmeye başlanmıştır (Tozun ve Çınar, 2020).

Türkler Orta Asya'dan bu yana deriyi işlemektedirler. Orta Asya'da başladığını bildiğimiz dericilik Anadolu Selçukluları zamanında ahilik teşkilatına girmiş. Osmanlı döneminde en parlak çağını yaşamıştır (Özdemir, 2007). Osmanlı döneminde Manisa, Denizli, İstanbul Kazlıçeşme, Uşak ve Safranbolu deri işlemede önemli bölgeler arasında yer almaktadır. Safranbolu'nun ekonomik olarak kalkınmasında dericilik önemli bir paya sahiptir. Safranbolu'da dericilik işlemeciliğinin yapıldığı ana merkez tabakhanedir. Bir vadi içinde yer alan dere boyunca devam eden Tabakhane Gümüş deresi ve Akçasu deresinin yatağının genişleyerek birleştiği yere denilmektedir. Bölge aşağı ve yukarı tabakhane olarak ikiye ayrılmıştır. Tabakhane mescidinin bulunduğu kısım yukarı, deri fabrikasının bulunduğu kısım aşağı tabakhane olarak adlandırılmıştır. Safranbolu'da makineleşmenin dericiliği geç etkilemesi ve dış etkenlerden uzak olması 20.yy. kadar dericiliğin devam etmesini sağlamıştır. Kastamonu vilayetindeki 1880 ve 1892 tarihli salnamelerde de Safranbolu'da 84 tane debbağane olduğu geçmektedir. 1901'de lonca defterine kayıtlı 194 debbağ ustası olduğu, 1924'te ise Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası'nın yayınladığı risalede 1923 yılından beri dericilikle uğraşan kişi sayısının 415 olduğu belirtilmektedir (Acar, 2011). Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması dericiliğin gerilemesine neden olmuştur. Dericilikle uğraşan zanaatkârlar fabrikada çalışmaya başlamış, ustalar çırak bulamaz hale gelmiştir (Ersöz, 2021). Safranbolu'da dericiliğin son temsilcileri Sarıtunç ailesi olarak bilinmektedir. 1998 yılına kadar tabaklığa devam etmişlerdir. Günümüzde tabakhaneyi gezi evi haline getiren İsmail SARITUNÇ'un tabakhanesinde deri makinelerini ve ürünlerini görmek mümkündür.

3.1.2. Demircilik

Safranbolu’da demircilik zanaatının gemişı 1968 yılına kadar uzanmaktadır ve bu zanaatın 1980’li yıllara kadar devam ettiği bilinmektedir. Safranbolu’da demirciler “Demirciler arşıısı”adı verilen bölgede toplanmıştır. Demircilikte kullanılan ana malzemeler rs, eki, mengene ve koruktur (Acar, 2001). 1924 yılında demircilikle uğraşan sayısı 105’tir (Kalyoncu, 2010). Geleneksel Safranbolu evlerinde kullanılan bütün demir gereçler büyük bir ustalıkla yapılmıştır (Dağı ve elik,2020).

Demircilik sıcak demir ve soğuk denir ustalığı olarak ikiye ayrılmaktadır. Sıcak demircilikte çalışanlar; nalbur, sobacı, ilingir, bıçak ustası, gllap, kapı ve pencerelerin bütün demir parçaları, bahçecilikte kullanılan (kazma, kürek, bel, tırpan orak vb.) demir aletler yapmaktadırlar (Ersöz, 2021, s.71). Demircilik usta ıracık yöntemiyle öğrenilir, ıracık mesleği yapacak seviyeye geldiğinde usta çırağı kalfalık duası ile demirci esnafına ve diğer esnafa duyururdu. Safranbolu’daki en eski ustası Muhsin NALDIR (Acar,2011s.40). Safranbolu ilçesinde yaşayan son ilingir ustası Hüseyin şahin ÖZDEMİR 16 yaşında mesleğe ıracık olarak başlamıştır ve 44 yıldır tarihi konakların kapı kilitlerini yapmaktadır. Ancak demircilikle uğraşan esnafın yaşlı olması ve işi öğretecek ıracık bulamamaları demircilik mesleğinin unutulmaya yüz tutmasına sebep olarak gösterilmektedir (Aytekin ve Rızvanoğlu, 2019, s.603).

3.1.3. Kalaycılık

Birçok el sanatı gibi kalaycılık da teknolojik gelişmeler ve fabrikasyon üretimden etkilenen bir zanaattır. Modern mutfak gereçlerinin kullanılmaya başlamasıyla kalaycılara olan ihtiyaç giderek azalmıştır. Bakır kapların sağlıklı bir şekilde kullanılması için kalaylanması gerekir. Bakırcılık ve kalaycılık birbiri ile ilişkili iki zanaattı (Acar, 2011, s.43). Safranbolu’nun nüfus kayıtlarında 1831 yılında Safranbolu’da 1 kişinin kalaycılık yaptığı bilinmektedir. Safranbolu’da genellikle orum, Kastamonu, İstanbul’dan gelen bakırlar satılmaktadır. Eskiden evlerde mutfak gereci olarak kullanılan bakır kaplar zenginlik göstergesidir. Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası 1923 yılındaki risalesinde 40 kişinin bakırcılık ve kalaycılıkla uğraştığı ifade edilmektedir. Bakırcılar ve kalaycılar arşıısında 1970 yılında sayıları 11 düşen ustaların 3’ hem bakırcı hem kalaycıdır. 8’i ise sadece kalaycıdır. Bugün Safranbolu’da

kalaycılık yapan tek usta bulunmaktadır. Mustafa Çavdar usta hem kalaycılıkla hem de bakırcılıkla uğraşmaktadır (Ersöz, 2021,).

3.1.4. Yemenicilik

Yemenicilik yapımı giderek azalmış ve teknoloji ve makineleşmeye yenik düşmüştür. Yemeni, kırmızı, siyah ya da sarı sahtiyandan (boyanmış cilalanmış tabaklanmış deri) üretilen, üstü deriden yapılmış, tabanı köseleden dikilen, kenarları kısa, üstü açık ayakkabı çeşitlidir. Halk ve asker tarafından yıllarca giyilen yemeni ayak sağlığı için de oldukça faydalıdır (Çelik ve Özdemir, 2013).

Safranbolu’da yemenicilik 1960 yılına kadar devam etmiştir. Günümüzde ise Erhan BAŞKAYA bu zanaatın son temsilcisidir. Safranbolu’da yemeniciliğin merkezi olarak bilinen yer Arasta Çarşısı’dır (Acar, 2011). Yemeni ilk kez Yemen-i Ekber adlı bir kişi tarafından üretildiği için bu kişinin adıyla anılmaktadır. Yemeniye “köşker”, yemeni yapan ustalara “köşker ustası” denir. Farsça "keşfger" kelimesinden türeyen köşkerin kunduracı anlamına geldiği bilinmektedir. Safranbolu’da yemeniler erkekler ve kadınlar için farklı şekilde dikilirdi, fakat bazı yemenileri erkekler de kadınlar da giyerdi. Bu yemenilere “çarıko” veya “zenne” adı verilirdi. Kadın yemenilerinin yüzü üç parçadan oluşmaktaydı ve isteğe göre makine ile süsleme yapılırdı. Kadın yemenilerine üç-dört parça kösele topuk çakılırdı (Kılıç ve Karatay, 2020).

3.1.5. Semercilik

Yük ve binek hayvanlarının günümüzde kullanılmaması sebebiyle semerciliğe olan talep önce azalmış sonra da giderek durma noktasına gelmiştir (Kardaş, 2018). Semer eşek, katır, at gibi binek hayvanlarının sırtlarına konulan, üzerine binilen ya da yük bağlanan aksamı ağaçtan yapılmış bir araçtır. Semercilik ahilik ve lonca teşkilatında yer almış bir sanattır. 1831 yılında semercilikle uğraşan sayısı 27’ dir (Karacakaya ve Yücedağ, Yılmaz, 2015)

3.2. Araştırma Konusu ile İlgili Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Trupp ve diğerleri (2023) tarafından Güney Pasifik Bölgesi'nde gerçekleştirilen "Globalisation, Crafts, And Tourism Microentrepreneurship In The South Pacific: Economic And Sociocultural Dimensions" adlı çalışmada, Vanuatu'nun Solomon Adaları'ndan farklı olarak hediyelik eşya ihtiyacını büyük ölçüde ithalat yoluyla karşıladığı ve bu durumun yerel kültürlerin ve destinasyonların metalaşmasına ve yanlış temsil edilmesine yol açtığı ortaya koyulmuştur.

Wondirad ve diğerleri (2022) "Practices and Challenges of Developing Handicrafts as a Core Tourism Product in Chench and Konso, Southern Ethiopia" çalışmasında; Güney Etiyopya bölgesinde el sanatları ile ilgili yaşanan sorunlar incelenmiştir. Araştırma sonucunda bölgedeki el sanatlarının ilkel uygulamalar kullanılarak devam ettirilmeye çalışıldığını ve el sanatlarına yönelik desteğin yeterli düzeyde olmadığını açıklamaktadır.

Maags (2021) "Common, Luxury and Fake Commodities: Intangible Cultural Heritage Markets in China" adlı çalışmada, "Nanjing bölgesine ait geleneksel el sanatları ticarileştirilmeli mi yoksa piyasadan korunmalı mı?" sorusuna yanıt aranmış, somut olmayan kültürel miras olarak el sanatı ürünlerinin piyasalaştırılmasının ülkeye fayda sağlamasına karşın; lüks ve sahte ürünlerle rekabet etmek zorunda kaldığını ortaya koymuştur.

Deniz ve Çelik (2020) "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcıları: Safranbolu El Sanatları Ustaları Üzerine bir İnceleme" adlı çalışmada, el sanatı ustaları ile gerçekleştirilen görüşmelerde; gelişen teknoloji ve değişen dünya şartları nedeniyle geleneksel el sanatları ürünlerinin yok olma sürecine girdiği, el sanatlarının sonraki nesillere aktarılamama sorununun ortaya çıktığı ve bu durumun kültürel mirasın sürdürülebilirliğini de olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tüzer (2020) "UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerindeki El Sanatları Unsurları ve Ticarileştirme" adlı çalışmasında, aşırı ticarileşme konusu el sanatları bağlamında ele alınarak çeşitli ticarileşme yaklaşımları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda el sanatları unsurlarını yaşatarak koruma süreçlerinde ticarileştirmenin farklı şekillerde projelendirilmesi, fuarlar ve festivallerle desteklenerek kültür pazarlamasına alan yaratılması, müfredatla bağlı kalarak ya da müfredat dışı

eğitim vasıtasıyla gelecek kuşaklara aktarılması, el sanatlarının güncel olarak yorumlanması için yeni tasarımların önemine dikkat çekilmiştir.

Upadhyay (2020) “Promoting Employment and Preserving Cultural Heritage: A Study of Handicraft Products Tourism in Pokhara, Nepal” adlı çalışmasında, el sanatları ürünleri ile turizm gelirinde artış, istihdam ve zanaatkarların sosyal statülerindeki artış arasında anlamlı bir ilişkinin söz konusu olduğunu, ancak el sanatlarının yalnızca birer ticari ürün olarak görülmelerinin doğru olmadığını ve turistlerin el sanatını gerçek anlamda anlayabilmeleri ve geleneği farkedebilmeleri için zanaatkarlarla etkileşime geçmelerini kolaylaştırmak gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırmanın yapıldığı Pokhara’da ham madde kıtlığı, pazarlama eksikliği, adil olmayan fiyat politikaları ve hükümetin bazı etkin olmayan politikalarının bölgedeki kültürel turizmi olumsuz etkilediği dile getirilmektedir.

Birnaz ve Kara (2019) “Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamındaki El Sanatları Ürünlerinde Sürdürülebilirlik” adlı çalışmasında, UNESCO’nun kültürü merkeze alarak sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı temelli somut olmayan kültürel miras kapsamındaki el sanatları ve el sanatlarının sürdürülebilir kalkınmadaki yerine ve önemine değinilmiştir. Bu noktada toplumsal duyarlılık ve bilinç oluşturulması, el sanatlarının yaratıcı endüstride kullanılması adına çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Özdemir (2019) “Geleneksel Meslekler ve Bir Ustanın Hikâyesi: Giresun’da Demircilik” adlı çalışmasında demircilik mesleğinin hediyeelik eşya olarak pazarlandığını ifade etmektedir. Araştırmada, demirci ustalarının atölyelerini turistlere açmaları ve onlara demirin ürüne dönüşümünü izleme ve deneyimleme fırsatı veren aktiviteler sunulması ve ürünlerin sanal ortamda veya sosyal medya pazarlanması için gerekli girişimlerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Ekici (2018) “Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından El Sanatları Geleneğinin Kırsal Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi: Muğla – Milas Örneği” adlı çalışmasında, Milas İlçesi’nin kırsal turizm potansiyelini belirleyerek kırsal turizmin bileşenlerinden biri olan somut olmayan kültürel miras unsurlarından el sanatlarının üzerinde durmuştur. Araştırma sonucunda; Milas yöresinin kırsal turizm açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu tespit edilmiş ve zanaatkârlar el sanatlarına olan ilginin azalması yanında ham maddenin pahalı olması ve el sanatlarından gelen gelirin

yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı el sanatı üretimini azaltmak zorunda kalmışlardır.

Gürcüm vd. (2018) “El Sanatının Sürdürülebilmesinde Tasarımcının Sorumluluğu” adlı çalışmada, el sanatlarının turizm endüstrisinde kullanımının devam etmesi açısından zanaatkarın benliğini yansıtan özgün tasarımların yapılması gerektiğinin önemi üzerinde durmuştur.

Özbek ve Çevik (2018) “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası ” çalışmasında; geleneksel el sanatları örneklerine dikkat çekerek ilçedeki varlığını sürdüren mirasa yönelik farkındalığın artırılması amaçlamıştır. Bölgede yaşayan kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda, iğne oyasının el sanatı biçimi olarak yaygın şekilde devam ettiği sonucuna varmıştır. Araştırmada, Gönen ilçesinde çoğunlukla oya, dantel ve nakış işlerinin nesilden nesile çeşitli formlarda uygulanarak devam ettiği görülmüştür.

Wu ve diğerleri (2018) tarafından gerçekleştirilen “Effects of Tourism on Handicrafts Industry Development During the Process of Recovering from the Earthquake in Beichuan, China” başlıklı makalede; Çin’de 12 Mayıs 2008’de meydana gelen büyük Sichuan depremi sırasında en kötü etkilenen bölgelerden biri olan Beichuan’da afetin ardından el sanatlarının önemli bir gelir kaynağı yarattığı, istihdamı artırdığı ve bölgenin yeniden güçlenmesi için fırsatlar yarattığını ortaya koymuştur.

Altıntaş (2016) “Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkârlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi” adlı çalışmasında işlevselliğini yitiren bazı geleneksel el sanatları ürünlerinin veya ticari olarak sürdürülebilirliğini yitirmiş mesleklerin, kamu kaynaklarından sağlanacak hibe ve teşviklerle desteklenmediği takdirde, yok olmalarının kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda çirak yetiştiremedikleri ve tanıtım-pazarlama desteği hususunda sıkıntılar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Beratha ve diğerleri (2016) “Commodification of Crafts in Bali” adlı araştırmada, Balili zanaatkârların el sanatlarını iç ve dış faktörlere bağlı olarak ticarileştirmek durumunda kaldıklarını ifade etmektedir. Zanaatkârlar talebin istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilmek, üretim şeklinde yaşanan değişiklikler ve turizm endüstrisinin etkileri sebebiyle el sanatlarında ticarileştirmeye gittiklerini, ayrıca söz

konusu ticarileştirmede zanaatkârların yaşam koşullarını iyileştirmek istemeleri nedeniyle daha düşük fiyata ürünlerini pazarlamalarının da etkili olduğunu belirtmektedirler.

Saarinen (2016) “Cultural Tourism And The Role Of Crafts In Southern Africa: The Case Of Craft Markets In Windhoek, Namibia” adlı çalışmasında bölgeyi ziyaret eden turistlerin yalnızca yarısının el sanatları ürünlerinin satın alımında temel seçim kriteri olarak ürünlerin yerel özellikler taşıyıp taşımadığına dikkat ettiklerini ve bu durumun yöredeki kültür turizminin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyebileceğini ortaya koymuştur.

Polat (2013) “Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşundan Günümüze Yöresel El Sanatlarının Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme: Maraş Örneği” adlı çalışmasında el sanatlarının sorunları sıralanarak, çözüm önerilerine yönelik yapılması gerekenler dile getirilmiştir. Söz konusu sorunların başında örgütlenme, ham madde, fiyatlandırma ve ara eleman bulma sorunlarının olduğu tespit edilmiştir.

Rodzi, vd. (2013) “Between Tourism and Intangible Cultural Heritage” adlı çalışmasının amacı, somut olmayan kültürel miras ile turizm arasındaki ilişkiyi ele alan geçmiş çalışmaları sunmak ve bu çalışmaların turizm ve kültürel mirasın önemi konusundaki olumlu ve olumsuz görüşlerini incelemektir. Bu çalışmanın sonuçlarının, Malakka'daki turizm ve somut olmayan kültürel mirası incelemekle kalmayıp aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik ilk çabalarda bir kültür haritası geliştiren devam etmekte olan bir çalışmaya rehberlik edeceği beirtilmiştir. Kültürün 'metalaştırılması' ve 'kültürel olarak sahiplenilmesi' konusunu gündeme getirmiştir Çin'deki ve Malezya'nın Malakka kentindeki dünya mirası alanları turistlerin ilgisini çekmiştir.

Chin-Hai Yang ve diğerleri (2010) ve Ai-Lin Lee (2010) tarafından yapılan her iki çalışmada da turistlerin diğer turistik yerlere kıyasla kültürel miras alanlarına daha fazla ilgi gösterdikleri ve kültürel turizmin turist memnuniyetini etkilemede en yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla şu ana kadar kültürel miras alanlarının ve kültür turizminin turistleri çekme konusunda yüksek potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Swanson ve Timothy (2012) tarafından gerçekleştirilen “Souvenirs: Icons Of Meaning, Commercialization and Commoditization” adlı çalışmada, el sanatlarının

hediyelik eşyalar olarak gelir sağlayıcı olmalarının yanı sıra seyahat deneyiminin önemli bir parçasını teşkil ettiği ve ziyaretçi memnuniyetini pozitif yönde etkilediği belirtilmektedir.

Peach (2007) “The Making Of Modern Scottish Craft: Revival And Invention in 1970s Scotland” adlı çalışmasında, İskoç kalkınma örgütlerinin 1970'lerde İskoç zanaatını endüstriyel bir ürün olarak nasıl pazarladığını anlatmakta ve Highlands and Islands Development Board ve İskoç Kalkınma Ajansları'nın faaliyetlerinden bahsetmektedir.

3.3. Araştırma Bulgu ve Yorumları

Yarı yapılandırılmış mülakatlar sonucu elde edilen veriler (ses kayıtları) deşifre edilerek MAXQDA programına belge halinde tanımlanmıştır. Öncelikle üst ve alt temalar kod sistemine tanımlanmış olup veriler tek tek okunarak sistem üzerinden kodlama gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda sonuçların geçerliliği ve güvenilirliği önemli ölçütlerdir. Patton (2001), geçerlik ve güvenilirliğin, nitel araştırmaların tasarım ve analiz aşamalarında ve çalışma kalitesini değerlendirmede etkili olduğunu ifade etmektedir.

Bu nedenle araştırmada üçgenleme- çeşitleme (Triangulation) yönteminden faydalanılmıştır Üçgenleme; konu ile ilgili farklı yöntem ve veri kaynağı kullanılarak gerçekleştirilmiş araştırmalarda benzer sonuçların elde edilebileceğini gösteren bir geçerlilik türü olarak adlandırılmaktadır (Creswell & Miller, 2000). Aynı zamanda katılımcılara yöneltilen açık uçlu soru formunun oluşturulmasında ve bulguların yorumlanmasında uzman görüşlerinden de yararlanılmıştır. Böylece araştırmacı ilgil konuyu daha derinlemesine anlama fırsatı yakalamış; eksikliklerini ve hatalarını gidererek katılımcılara daha anlaşılabilir sorular yönelmiştir (Starks ve Triniad, 2007).

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Bilgileri

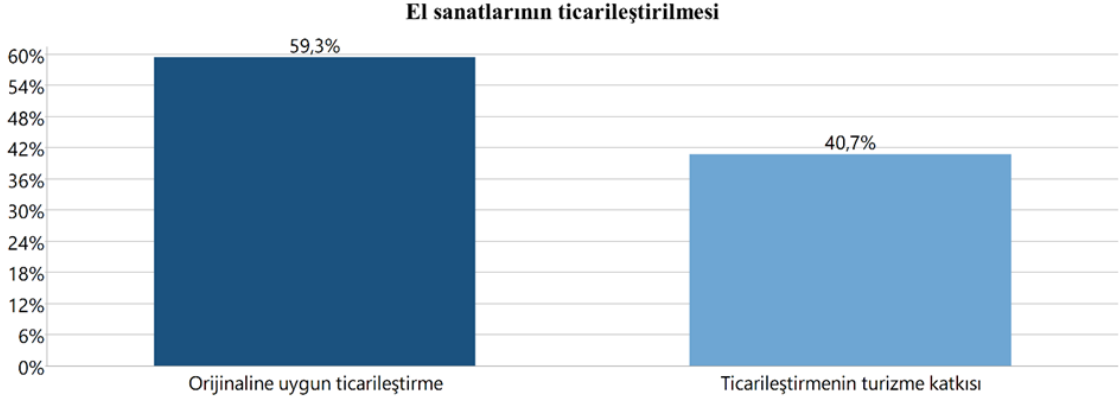
Katılımcı sayısı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim	Mesleki Deneyim
K1	Erkek	60	Çilingir	İlkokul	44 yıl
K2	Erkek	26	Demir ustası	Lise	7 yıl
K3	Erkek	53	Demir ustası	Ortaöğretim	37 yıl
K4	Kadın	45	Hediyelik eşya satıcısı/üretici	Ön lisan	25 yıl
K5	Erkek	56	Yemeni ustası	İlkokul	42 yıl
K6	Erkek	51	Deri ustası	Lise	15 yıl
K7	Erkek	57	Sobacı	Lise	35 yıl
K8	Erkek	39	Bakırcı	İlkokul	29 yıl
K9	Kadın	43	Deri ustası	Lise	4 yıl
K10	Erkek	52	Deri ustası	Lise	3 yıl
K11	Kadın	47	Hediyelik eşya satıcısı	Ön lisans	3 yıl
K12	Kadın	39	Hediyelik eşya satıcısı	Ön lisans	10 yıl
K13	Kadın	44	Hediyelik eşya satıcısı	Lise	3yıl
K14	Kadın	-	Hediyelik eşya satıcısı	-	24 yıl
K15	Erkek	61	Hediyelik eşya satıcısı	Ortaöğretim	22 yıl
K16	Kadın	55	Hediyelik eşya satıcısı	Lise	25 yıl
K17	Kadın	39	Hediyelik eşya satıcısı	Lise	2 yıl
K18	Kadın	44	Hediyelik eşya satıcısı/üretici	Lisans	5 yıl
K19	Kadın	48	Hediyelik eşya satıcısı	Lise	30 yıl
K20	Kadın	56	El sanatları üreticisi	Lisans	15 yıl
K21	Kadın	24	Hediyelik eşya satıcısı	Lise	4 yıl
K22	Erkek	28	Hediyelik eşya satıcısı	Lisans	5 yıl
K23	Erkek	57	Hediyelik eşya satıcısı	Lise	32 yıl
K24	Kadın	44	Hediyelik eşya satıcısı/üretici	İlkokul	5 yıl
K25	Kadın	54	Usta öğretici	Lise	25 yıl
K26	Kadın	39	Usta öğretici	Lisans	15 yıl
K27	Kadın	46	Usta öğretici	Ön lisans	3 yıl

Tablo 2'ye bakıldığında; 27 katılımcıdan çoğunluğunun kadın (16 kadın), 11'inin ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 24-61 yaş aralığındadır. Katılımcılardan yalnızca 8'i önlisans veya lisans mezunudur. Katılımcıların mesleki deneyimleri 2 yıl ile 44 yıl arasında değişmektedir. Mesleki tecrübesi en çok olan 44 yıldır, en az olan ise 2 yıldır bu işi yapmaktadır.

Tablo 3: Üst ve Koda İlişkin Açıklamalar

ÜST KOD VE ALT KODLAR	AÇIKLAMA
El sanatlarını öğrenme şekli	El sanatlarının usta-çırak ilişkisi yoluyla ya da ilgili eğitimi alarak öğrenildiğini ifade etmektedir.
Usta çırak ilişkisi	El sanatlarının usta-çırak ilişkisi yoluyla öğrenildiğini ifade etmektedir.
Eğitim	El sanatlarının ilgili eğitim alınarak öğrenildiğini ifade etmektedir.
El sanatlarına ve zanaatkarlığa olan ilgi	El sanatlarına ve zanaatkarlığa olan ilgiyi ve talebi ifade etmektedir.
El sanatlarının turizme katkısı	El sanatlarının yöre turizmine olan katkısını ifade etmektedir.
El sanatlarının ticarileştirilmesi	El sanatlarının pazarlanabilir birer ürün haline getirilmesini ifade etmektedir.
Ticarileşmenin turizme katkısı	El sanatlarının ticari birer ürün olarak kullanılmasının yöre turizmine katkısını ifade etmektedir.
Orijinaline uygun ticarileştirme	El sanatlarının aslına uygun olarak üretilmesini ve orijinal ürünlerin pazarlanmasını ifade etmektedir.
El sanatlarının pazarlanması	El sanatlarının turistik ürün olarak satışını ifade etmektedir.
Pazarlama sıkıntısı	El sanatı ürünlerin pazarlanmasında karşılaşılan sorunları ifade etmektedir.
El sanatlarına olan talep	El sanatlarına yönelik talebi ifade etmektedir.
El sanatlarına devletin ve yerel yönetimlerin desteği	Yöredeki zanaatkarlara ve el sanatlarının devamlılığına yönelik devlet ve yerel yönetimlerin desteğini ifade etmektedir.
El sanatlarının geleceği	El sanatlarının sürdürülebilirliğini ifade etmektedir.
Çocukların zanaatı devam ettirmesi	Zanaatkarların çocuklarının el sanatlarına olan ilgisini ve gelecekte el sanatlarını icra etmeye yönelik düşünce ve tutumlarını ifade etmektedir.
Ham madde durumu	El sanatlarının üretiminde ihtiyaç duyulan ham madde yeterliliğini ifade etmektedir.
Çırak durumu	Yöredeki el sanatı ustalarının çırak ihtiyacı durumlarını ve konu ile ilgili karşılaştıkları diğer sorunları ifade etmektedir.
Ailedeki diğer zanaatkarlar	Zanaatkarların ailelerindeki diğer zanaatkarları ifade etmektedir.

Tablo 3'e göre, 7 ana tema (üst kod), 10 alt tema (alt kod) bulunmaktadır.

Şekil 3: El Sanatlarının Ticarileştirilmesi Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların en çok el sanatlarının ticarileştirilmesi üst koduna bağlı olan “orijinaline uygun ticarileştirme” alt kodu hakkında konuştukları görülmektedir (%59,3). Araştırmada asıl cevap aranılan el sanatlarının orijinaline uygun ticarileştirilmesi konusu yanı sıra “ticarileştirmenin turizme katkısı” alt kodu ile ilgili de yorumlarda bulunulduğu görülmektedir (%40,7). Katılımcılar kültürel mirasımızın korunmasında ürünlerin ticarileşme dengesinin sağlanamadığını ve el sanatlarının ticarileştirilmesine yalnızca ekonomik kazanç elde etme düşüncesiyle yaklaşıldığını ortaya koymaktadır. Yöreyle ait el sanatlarının orijinaline uygun olmadan üretilmesi ve pazarlanmasının kültürel mirasın özünü ve felsefesini kaybetmesine, el sanatının metalaşmasına ve sonuç olarak da toplumun gelenekten uzaklaşmasına ve kültürüne yabancılaşmasına neden olabileceğini belirtmektedirler. Katılımcıların konu ile ilgili yorumları şu şekildedir.

Bir kilidi bir günde yapıyoruz birebir orijinal haliyle çalışıyoruz. Bizim işimizi hızlandırma şansımız yok en fazla çırağın olur şu işin ucundan sen tut dersin. **(K2)**

Fabrikasyonun önüne yani hiçbir şeyde geçilmez bu dünya genelinde aynıdır Büyük balık küçük balığı yutar bu her zaman için böyledir ve bunun önüne de dünyanın hiçbir ülkesinde ben bilmiyorum geçilebileceğini zannetmiyorum illaki şimdi bugün ne kadar çok fazla ürün yapan fiyatı düşürür bu herkes için geçerlidir düşük fiyat her zaman için odur, müşteri kitlesi her zaman o tarafa kayar. **(K3)**

El sanatları ürünlerinin fabrikalar aracılığıyla üretimi olmayacak şekilde ticarileştirilmemesi için usta ve zanaatkar yetiştirilmesi gerekir. Zaten bizim gibi bu işi yapanlar bir elin parmağını geçmeyecek kadar kaldı. **(K8)**

El sanatlarının orijinalliğinin bozulmadan ticarileştirilmesi için yani burada şehir genelinde veya kültür bakanlığının bu konuda denetleyici olması gerekir. Burada üretim yapan insanların modern çizgilerden ya da modern tasarımlardan uzak durmalarını gelenekselden uzaklaşmamalarını tavsiye etmeleri hatta bunu sağlamaları gerekir. Bununla ilgili bir de örnek şimdi benim asıl işim halı dokumacılığı ben halıciyim kendim şimdi bunun tarihimizde çok özel bir yeri var hangi konuda Uşak halıları konusunda 17.-18. yy. Avrupa'dan özellikle İngiltere'den büyük kilise halıları istenir saray halıları istenir bugüne kadarki Uşak halılarının

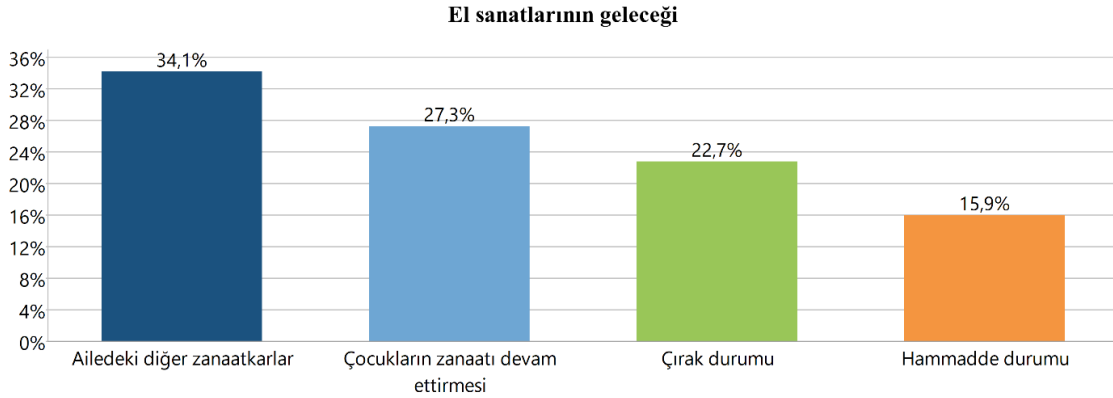
geleneksel motiflerinden uzaklaşılır Anglosakson motifler kendilerine verilen Anglosakson motifler dokunmaya başlar o yüzden bazı uşak halısı modelleri günümüzde kaybolmuştur. Orijinalden uzaklaştığı için bu çok üzücü bir şey Anglosakson motifler daha çok dokunmaya başladı neden daha çok sattığı için onu daha çok dokumaya başladılar onu dokuyunca da bunu kendi desenymiş gibi zannediyor bu en güzel örnektir aslında bizim halıcılıkta. (K23)

Ticarileştirmenin turizme olan katkısı ile ilgili görüşlerden bazıları ise şu şekildedir;

El sanatlarının ticarileştirilmesi kültürümüzün devamlılığı için bir yerde şart ticarileştirilmeyen bir el sanatını insanlar yapmak istemez niçin yapsınlar ki bir usta yanına çırak alamıyor niye e bir para kazanıp da ona bir para vermesi gerekiyor o meslek sürdürülebilirsin. (K10)

El sanatlarının ticarileştirilmesinin kültür turizmini güzel etkileyeceğini düşünüyorum çünkü insanlar gezmeye geldikleri zaman bir yere farklı şeyler o yöreye özgü şeyler arıyorlar oradan anı bir şeyler getirmek istiyorlar çeşit olunca da onlar için de turistler için daha iyi oluyor. (K13)

El sanatlarının ticarileştirilmesi kültür turizmini olumlu etkiler bence olumsuz yanı el üretimi olduğu için fiyat biraz yüksek olabilir şimdi malzemelerin maliyeti çok fazla bunu siz bozmadan yapmaya çalıştığınız zaman maliyette artar satışta az bir kârla da olsa maalesef yüksek oluyor. Şimdi her insanın alım gücü maalesef aynı değil orta gelirli bir ülkeyiz hele şu an ki ekonomik sıkıntıları da düşündüğümüz zaman ülke içinde maalesef alım gücü az oluyor yurt dışında gelen turistlerin alım gücü yüksek oluyor bundan daha çok yararlanabiliyorlar (K26)

Şekil 4: El Sanatlarının Geleceği Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği

Şekil 4'e göre; katılımcıların büyük bir kısmının yaptığı zanaatı ailedeki diğer zanaatkârlardan öğrendikleri tespit edilmiştir (%34,1). Katılımcılardan yalnızca %15,9'u ham madde durumu ile ilgili yorum yapmış ve ham maddeye ulaşma konusunda fazla problem yaşamadıklarını ifade etmiştir. Konuya ilişkin katılımcı yorumları şu şekildedir;

Ben babamdan ve amcamdan öğrendim. Hâlâ onlar da yapmaya devam ediyor. Şu anda bu işi çok da yapan yok, genç olarak ben de buradaki en genç ustayım. (K2)

Bizim aile mesleği babam, dedem büyük dedelerim, kardeşlerim hepimiz bu zanaatı yaptık. **(K10)**

Ham madde açısından herhangi bir sıkıntımız yok biz demirin kömürün tam ana merkezindeyiz. Karabük'te perakendeler var onlardan alıyoruz tabii gidip. **(K1)**

Ahşap ürünleri için ham maddeyi yeniceden Amasra'dan alıyoruz ham maddeye ulaşım konusunda bir sıkıntımız yok. **(K4)**

Ham maddeyi internet üzerinden sipariş vererek temin ediyorum. Yalvaçtan Gerede'den gelen ürünlerim var. Eylül'den beri ham maddeye yapılan artık baya arttı yüzde iki yüzü geçti aynı şekilde ip kapama aksesuarları hepsine yüksek oranda zamlar geldi. Hammadeye gelen zam ister istemez ürünün fiyatını yükseltiyor. **(K6)**

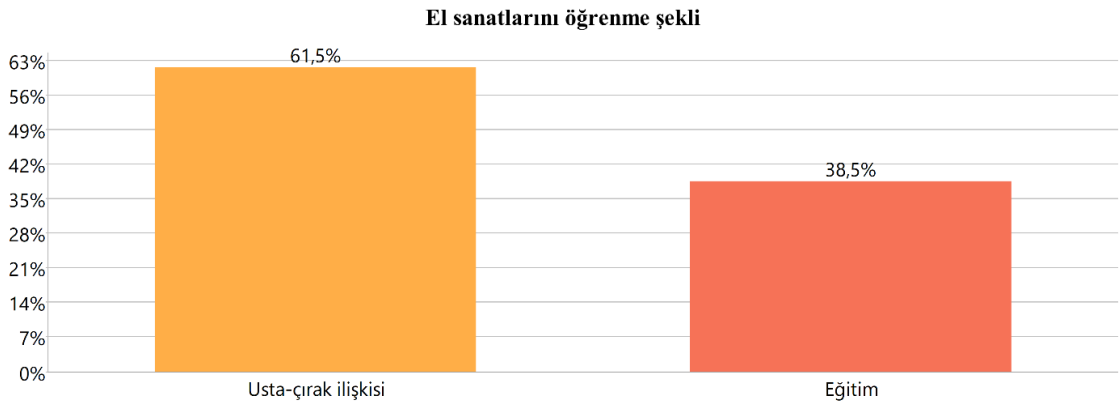
Yaptıkları zanaatı çocuklarının devam ettirmesine ilişkin (%27,3) katılımcılar günümüz değişen şartları nedeniyle çocuklarının üniversite eğitimi almasını istemektedir. Buna gerekçe olarak ekonomik zorluklar, el sanatlarının pazarlamasında yaşanan zorluklar ve mesleğin eskisi kadar rağbet görmemesi gösterilmektedir. Ayrıca genç nüfusun el sanatlarına ilgi duymadığı da görüşler arasındadır.

Çocuklarının önceki zamanlar olsaydı bu işi yapmasını isterdim o dönemler bu meslek hakikaten önemli bir zanaattı 300 kadar yakın tabakhane çalıştırılıyordu. **(K10)**.

Katılımcıların çoğu çırak bulamadığını ve çırakların ise uzun süre işini devam ettirmediğini belirtmektedir. Bu konuda katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir;

Çırak bulmakta sıkıntı yaşıyoruz bizden sonrası yok burada baba mesleğim bu olmasa bende çalışmazdım ama ben işi öğrendim artık inşallah birileri öğrenmek ister de gelir çalışır. Toplamda bu işi yapan dört dükkân kaldı bizim dükkânda babam amcam ben beraber çalışıyoruz. Herkes tek başına çalışıyor çırak yok **(K2)**

Çırağım yok dedim ya, nesil daha temiz masa başında iş istiyor, şimdi bir gence sorsanız ben masa başında oturacağım, bilgisayar başında oturacak bir iş istiyorum gelip mesela burada 10 liraya çalışmaz 5 liraya 2,5 liraya örnek veriyorum masa başı iş ister. O yüzden bizde pek çırak olayı yok. **(K3)**

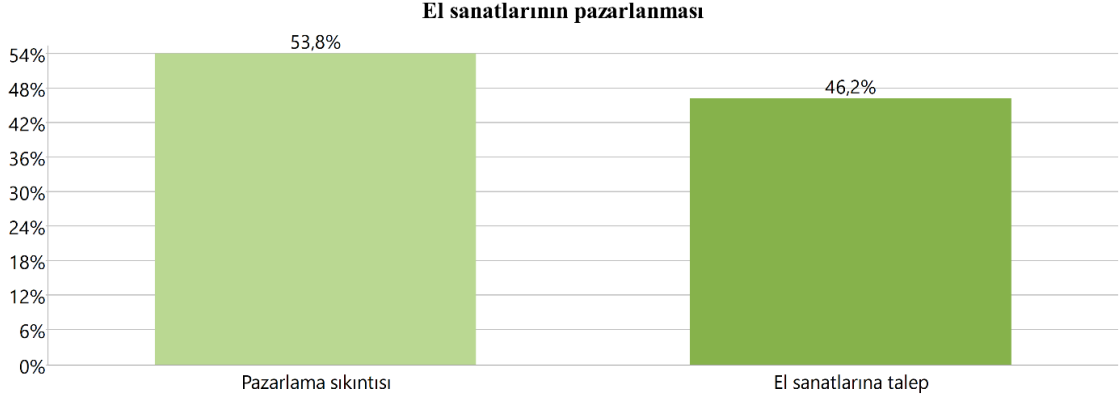

Şekil 5: El Sanatlarının Öğrenme Şekli Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği

Katılımcıların çoğu yöredeki el sanatlarının usta-çırak ilişkisiyle öğrenildiği ifade etmektedir (%61,5).

Hemen karşımda Muhsin ÜNAL ustadan işi öğrendim. Çıraklıktan bir müddet sonra kendi işimizi yapmaya başladık. (K1)

Baba mesleği benim bu meslek yine mesleği de babamdan öğrendim. (K8)

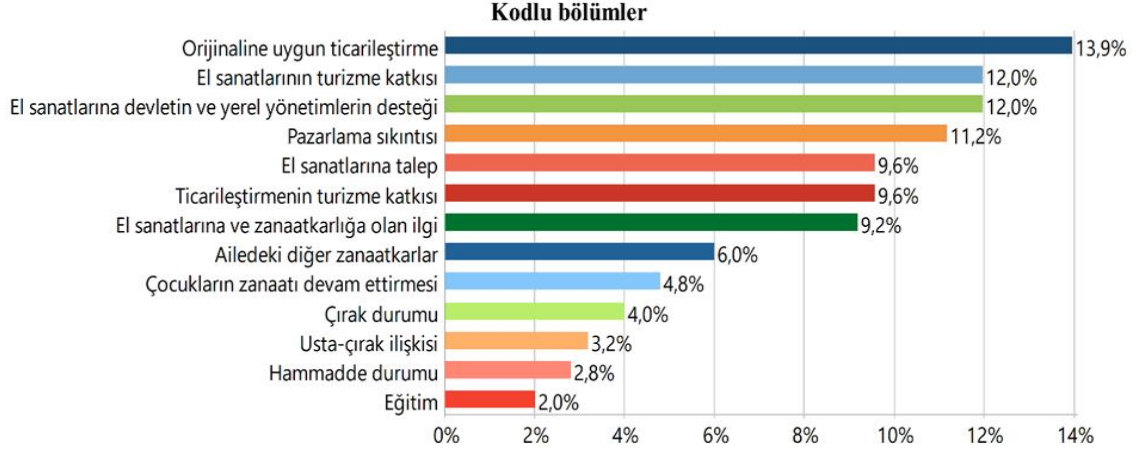
Şekil 6: El Sanatlarının Pazarlaması Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği

Katılımcıların çoğu el sanatı ürünlerinin pazarlama durumu hakkında yorum yapmış; bazı katılımcılar ürünlerin pazarlanması konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını ifade ederken, bazıları ise ürün maliyetlerine bağlı olarak fiyatların da yüksek olması nedeniyle satışın az olduğunu ve tanıtımın yetersiz kaldığını belirtmektedir. Konu ile ilgili yorumlar aşağıdaki gibidir;

Pazarlama konusunda herhangi bir sıkıntımız yok halkımızın el sanatına saygısı var. Fabrikasyon ürünlerden daha kıymetli sağlam olduğu için tercih edenler var. (K2)

Pazarlamada maalesef sıkıntı yaşıyoruz yaptığımızın karşılığını alamıyoruz. Ürünlere talep var herkes el yapımı istiyor ama maliyetini duyunca pahalı geliyor. Herkes el yapımı istiyor ama maliyetini düşünmüyor fiyatı duyunca emeği saygı yok aslında açıkçası. (K9)

El sanatları ürünlerini pazarlamada müşterimiz gelirse sıkıntı yaşamıyoruz ama yeterli tanıtım olmadığı için gelen olmuyor. Tanıtım eksikliği çok fazla Avrupa da özellikle Avrupalı turistlere ihtiyacımız var. (K20)

Şekil 7: Alt Kodlara İlişkin Yüzde Grafiği

Grafikte yer alan verilere göre; üzerinde en fazla yorum yapılan kodun %13,9 ile “Orijinaline uygun ticarileştirme”; en az bahsedilen kodun ise %2,0 ile “Eğitim” olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan mülakatlar sonucunda zanaatkarların aslına uygun ürün üretmek istedikleri fakat bu şekilde üretilen ürünlerin maliyetlerinin fazla olması nedeniyle pazarlamada sıkıntı yaşadıkları ortaya koyulmuştur. El sanatlarının ticarileştirilmesinde sanatın gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesi, zanaatkarın ekonomik sıkıntı yaşamadan zanaatını ortaya koyması, el sanatlarının ekonomik gelişmeye katkı sağlaması ve somut olmayan kültürel miras olarak devamlılığının sağlanması esastır. Gerçekleştirilen mülakatlarda devletin ve yerel yönetimlerin desteğinin de el sanatlarının orijinaline uygun ticarileştirilmesi bakımından önem taşıdığı ifade edilmiştir. El sanatlarını pazarlama sürecinde karşılaşılan problemlerde tanıtım eksikliğinin de payının bulunduğu belirtilmiştir. Katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir;

Fabrikasyonun önüne yani hiçbir şeye geçilmez. Bu dünya genelinde aynıdır. Büyük balık küçük balığı yutar. Bu her zaman için böyledir ve bunun önüne de dünyanın hiçbir ülkesinde ben bilmiyorum geçilebileceğini zannetmiyorum. İllaki şimdi bugün ne kadar çok fazla ürün yapan fiyatı düşürür, bu herkes için geçerlidir. Düşük fiyat her zaman için odur, müşteri kitlesi her zaman o tarafa kayar. **(K3)**

Fabrikasyon üretimin önüne geçebilmek için kaliteyi yükseltmeye özen gösteriyorum daima kaliteli ürün ürettiğim. **(K7)**

El sanatlarının orijinalliği bozulmadan ticarileştirilmesi için ucuz işçilik olması lazım. Ucuz işçilik olmadan ucuzca mal edip onu ticarileştirmek biraz zor. Satışı mümkün değil. Çünkü ham maddesi kullanan malzemeler bunların hepsi ayrı bir maliyet. **(K10)**

El sanatının orijinalliğinin bozulmaması için el işi yapılması gerekiyor orijinal kumaş, orijinal desenler kullanılması gerekiyor bakın benim şurada bir sürü el işi olan örtülerim var. Bunların hepsi eski orijinal desenlerdir. Kumaş mesela eski kumaşlarımız sandıktan çıkma

kumaşlardır. Biz eski orijinal desenleri yapıyoruz günümüzdeki desenleri yapmıyoruz açıkçası öyle söyleyeyim size. (K16)

El sanatlarının orijinalliğinin bozulmadan ticarileştirilmesi için yani burada şehir genelinde veya kültür bakanlığının bu konuda denetleyici olması gerekir. Burada üretim yapan insanların modern çizgilerden ya da modern tasarımlardan uzak durmalarını gelenekselden uzaklaşmalarını tavsiye etmeleri hatta bunu sağlamaları gerekir. Bununla ilgili bir de örnek şimdi benim asıl işim halı dokumacılığı ben halıcıyım kendim şimdi bunun tarihimizde çok özel bir yeri var hangi konuda Uşak halıları konusunda. 17.-18. yy. Avrupa'dan özellikle İngiltere'den büyük kilise halıları istenir, saray halıları istenir, bugüne kadarki Uşak halılarının geleneksel motiflerinden uzaklaşılır. Anglosakson motifler. Kendilerine verilen Anglosakson motifler dokunmaya başlar o yüzden bazı uşak halısı modelleri günümüzde kaybolmuştur. Orijinalden uzaklaştığı için bu çok üzücü bir şey. Anglosakson motifler daha çok dokunmaya başladı. Neden? Daha çok sattığı için onu daha çok dokumaya başladılar, onu dokuyunca da bunu kendi desenymiş gibi zannediyor. Bu en güzel örnektir aslında bizim halıcılıktı. (K23).

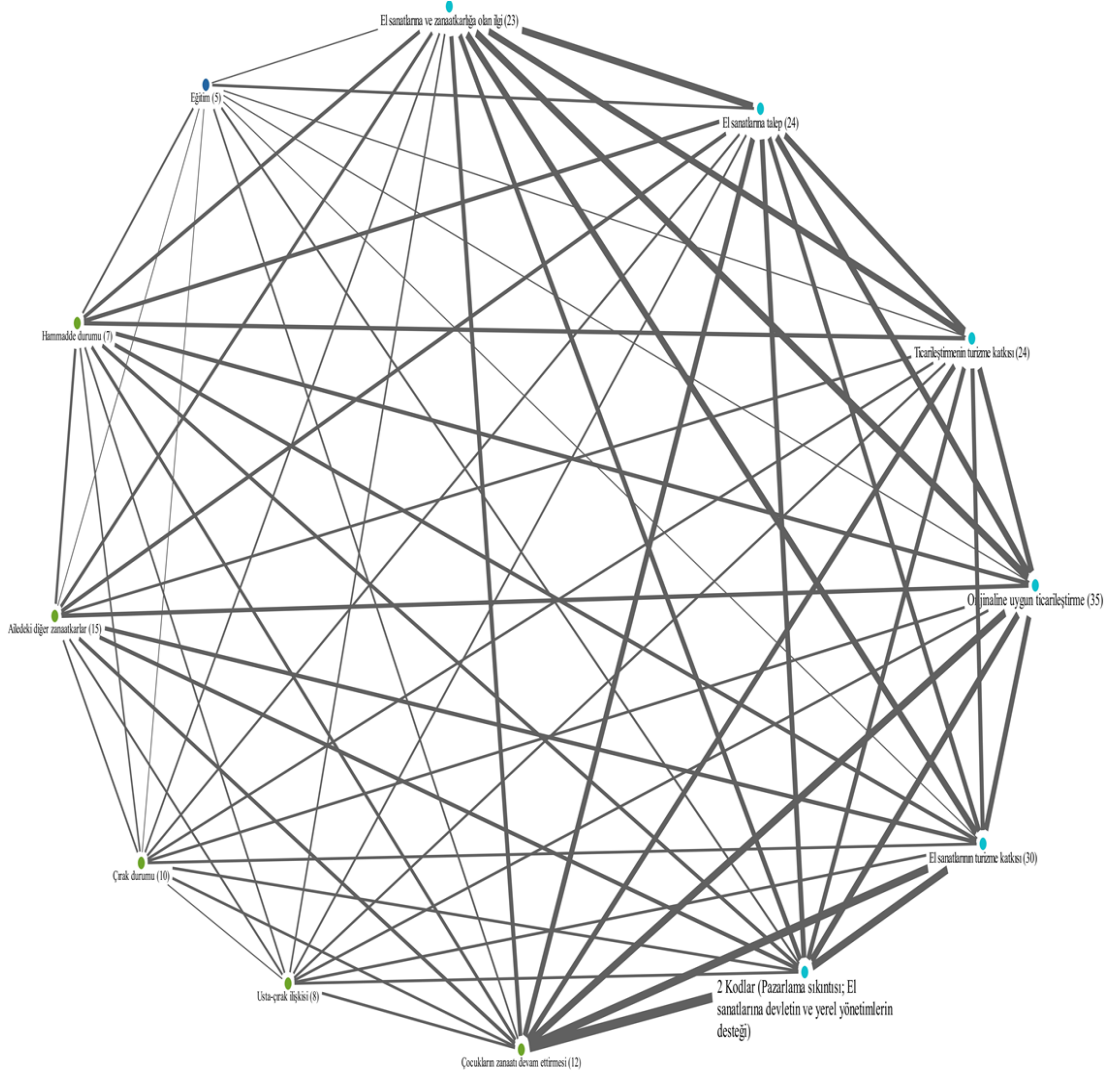
Kelime bulutu katılımcıya yöneltilen bir ya da birden fazla açık uçlu soruya karşılık verilen cevaplardaki en sık kullanılan kelimeleri ortaya çıkarmak ve farklı görselleştirme seçenekleri kullanılarak sunmak için kullanılan bir MAXQDA aracıdır (Rädiker & Kuckartz, 2020).

Şekil 8: Kelime Bulutu

Şekil 8'e göre; araştırmada en çok tekrarlanan ilk üç kelime sırasıyla "el" (392), "sanatları" (204) ve "ürünlerinin" (82) ve "ticarileştirilmesi" (82) kelimeleridir.

Araştırma kapsamında el sanatlarının ticarileştirilmesi konusunun incelenmiş olması ve özellikle orijinaline uygun ticarileştirilme üzerine yorum yapılırken fabrikasyon yerine “el”le yapılan ürünlerin ön plana çıkarılmış olması en çok tekrarlanan kelimelere dayanak oluşturmaktadır.

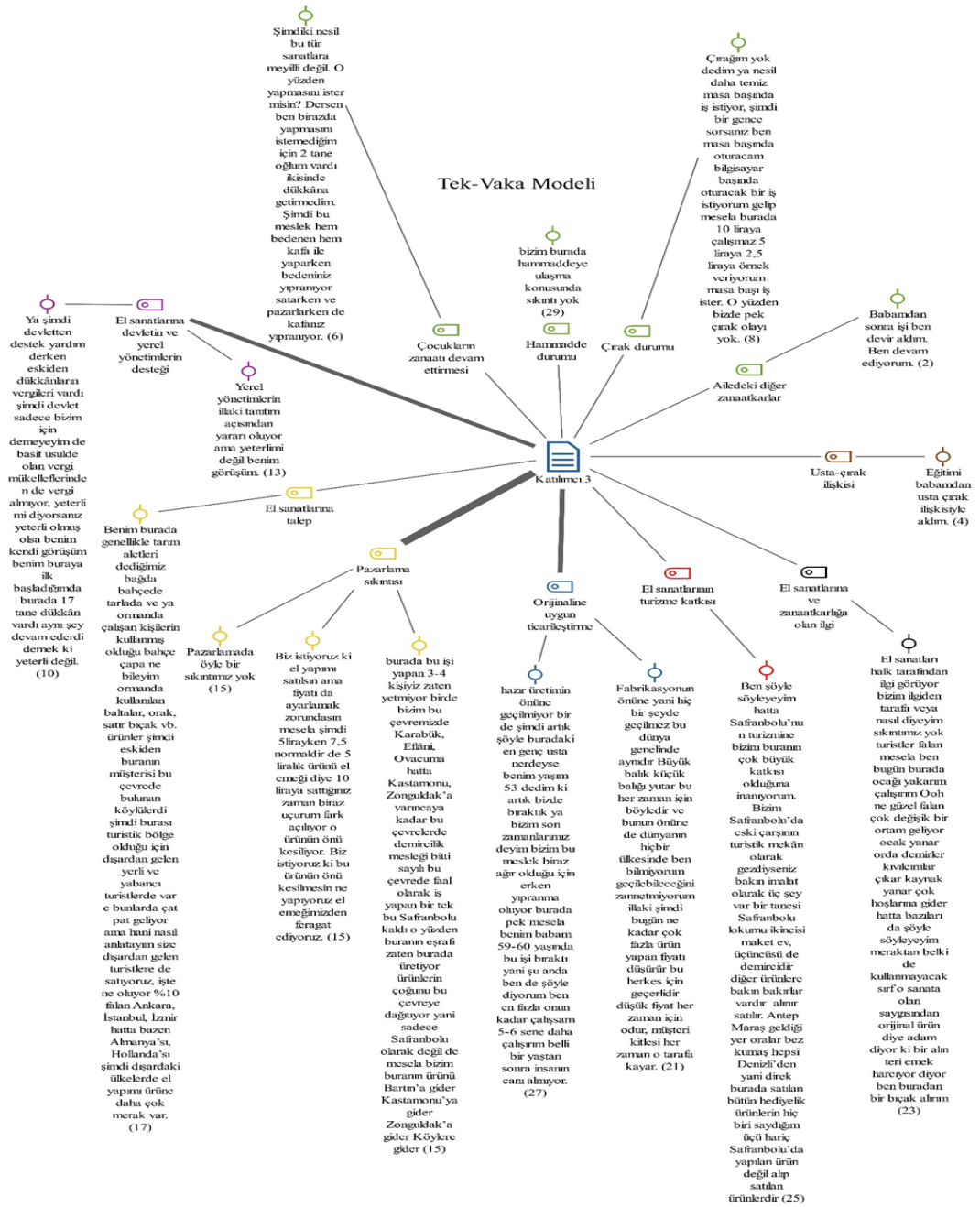

Şekil 8: Kod Haritası

Kod haritası en sık tekrarlanan kodlar ve bu kodlar arasındaki kombinasyonları ortaya koymaktadır. Araştırmadaki kodlu bölümlerden elde edilen kod haritasına göre; en fazla tekrar edilen ya da en sık kodlanan alt kodlar; “el sanatlarının ticarileştirilmesi” ana temasına (üst kod) bağlı “ticarileştirmenin turizme katkısı”, “orijinaline uygun ticarileştirme”; “el sanatlarının pazarlanması” ana temasına (üst kod) bağlı “pazarlama sıkıntısı” ve “el sanatlarına talep” alt kodlarıdır. Aynı zamanda “el sanatlarının turizme katkısı” ve “el sanatlarına ve zanaatkarlığa olan ilgi” bağımsız kodları en sık tekrar

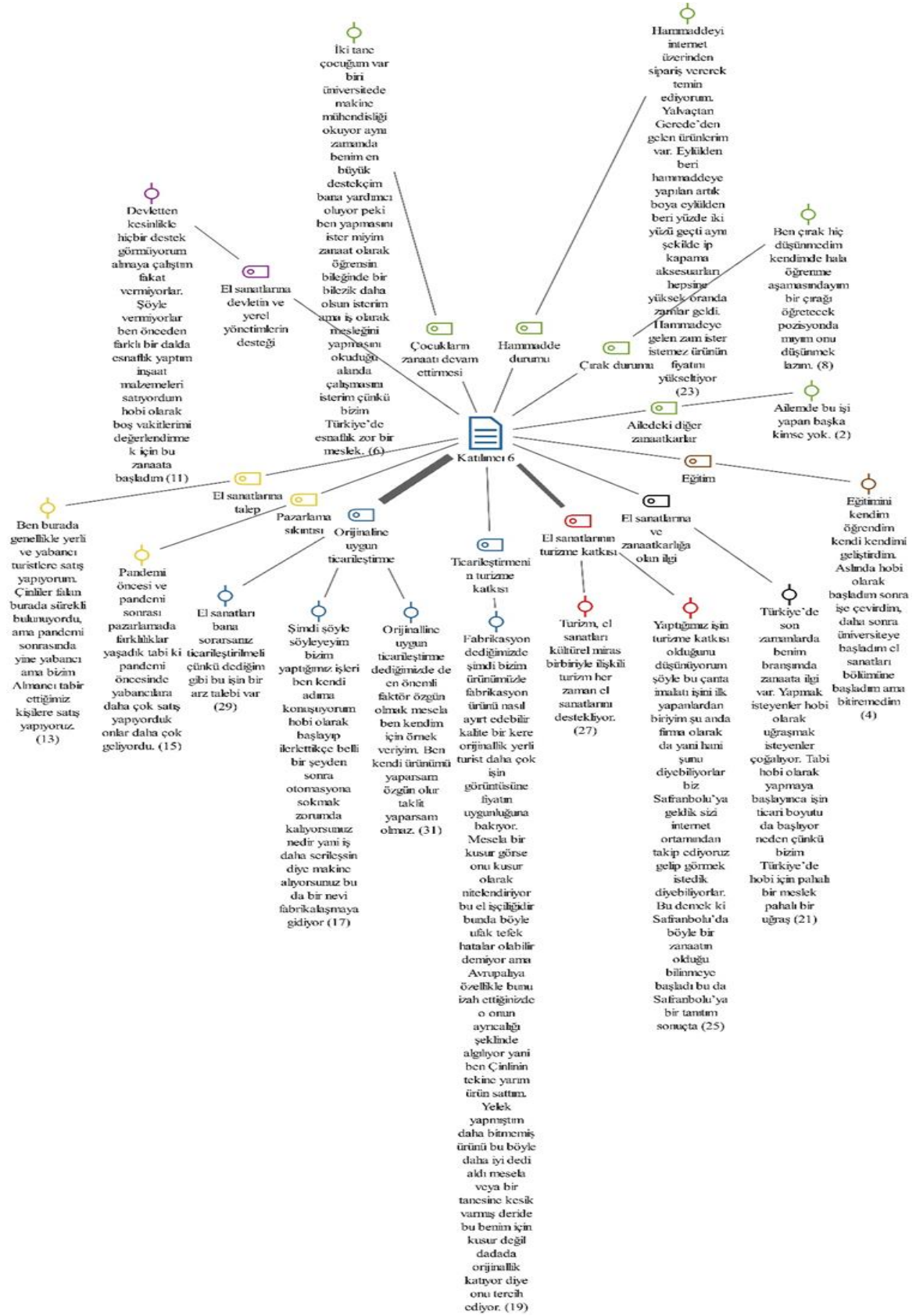
edilen ve birbirleriyle ilişki düzeyi güçlü olan kodlardır. Haritaya göre daha az tekrar edilmesine rağmen; “el sanatlarını öğrenme şekli” üst koduna bağlı “eğitim”, “usta-çırak ilişkisi” alt kodları, “el sanatlarının geleceği” üst koduna bağlı “ham madde durumu”, “çırak durumu”, “çocukların zanaatı devam ettirmesi” ve “ailedeki diğer zanaatkarlar” alt kodlarının birbirleriyle ve söz konusu diğer kodlarla ilişkili olduğu görülmektedir.

Araştırmada en fazla kodlama yapılan belgeler (K3, K6) dikkate alınarak tek vaka belge modeli oluşturulmuştur.

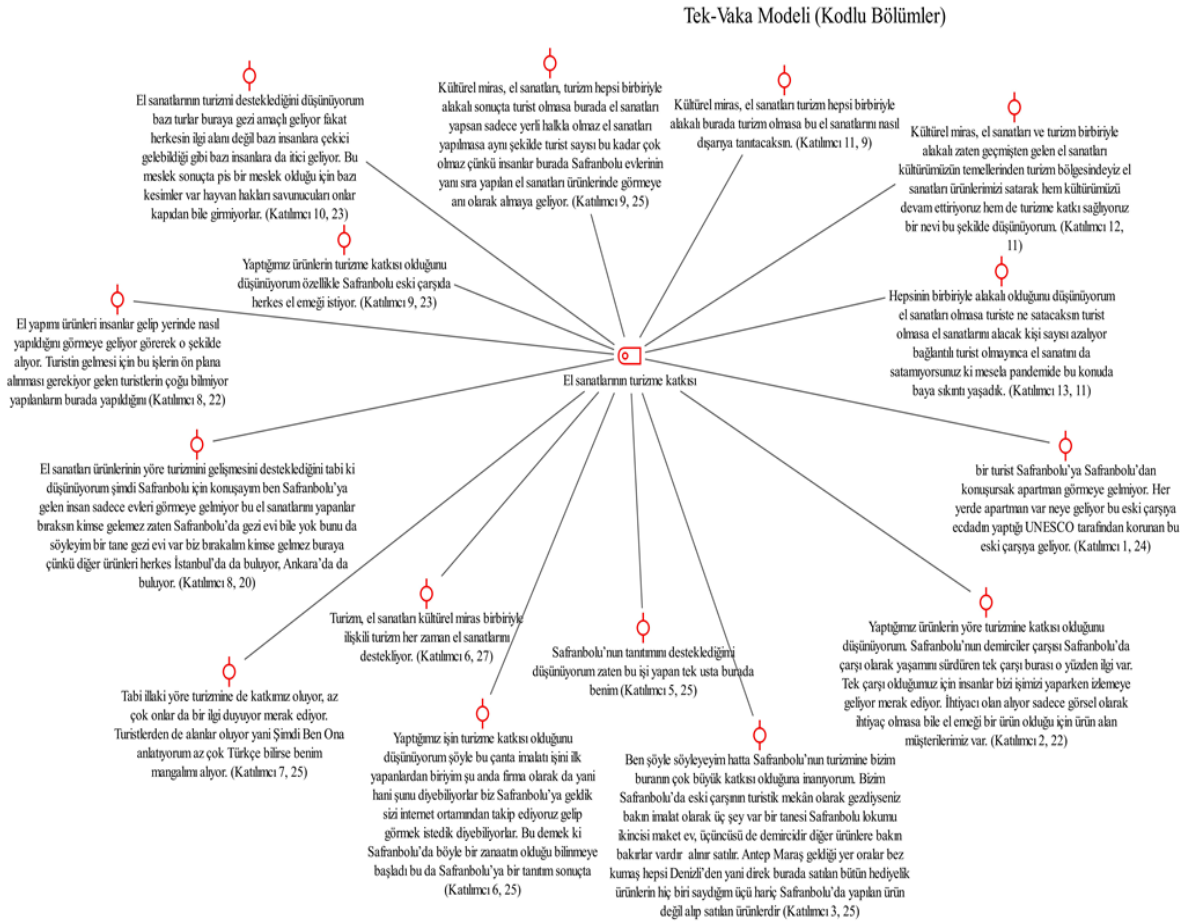
Şekil 9: Tek Vaka Belge Modeli

Şekil 'de katılımcının araştırma kapsamında gerçekleştirilen mülakatlar doğrultusunda oluşturulan üst kodlar ve alt kodlar arasından en fazla “pazarlama sıkıntısı”, “orijinaline uygun ticarileştirme” alt kodları ve “el sanatlarına devletin ve yerel yönetimlerin desteği” bağımsız kod hakkında yorumda bulunduğu görülmektedir. Katılımcı yorumlarında daha çok maliyetlerin artmasının ürünün fiyatını da etkilediğini ve bu durumun pazarlamada sıkıntı yarattığını ifade etmiştir.

Şekil 10: Tek Vaka Belge Modeli

Şekil 'de; katılımcının üst kod ve alt kodlar arasından en fazla “orijinaline uygun ticarileştirme” ve “el sanatlarının turizme katkısı” alt kodları hakkında konuştuğu görülmektedir. Katılımcı el sanatı ürününü ortaya koyarken başkasını taklit etmenin orijinalliği ortadan kaldıracabileceğini ve el sanatı ürünlerinin yöre turizmine katkı sağlaması nedeniyle çok sayıda üretiminin gerçekleştirilmesinin ustayı üretim sürecinde otomasyona mecbur bırakabildiğini ifade etmektedir.

Şekil 11: Tek Vaka Kod Modeli

Şekil 'de yer verilen ifadelerle göre; el sanatı, kültürel miras ve turizm kavramlarının birbirleriyle ilişkili kavramlar olduğu, yöreye ait el sanatlarının tanıtıma katkı sağladığı ve yöreye turistik talep akışını desteklediği belirtilmektedir.

Şekil 12: Tek Vaka Kod Modeli

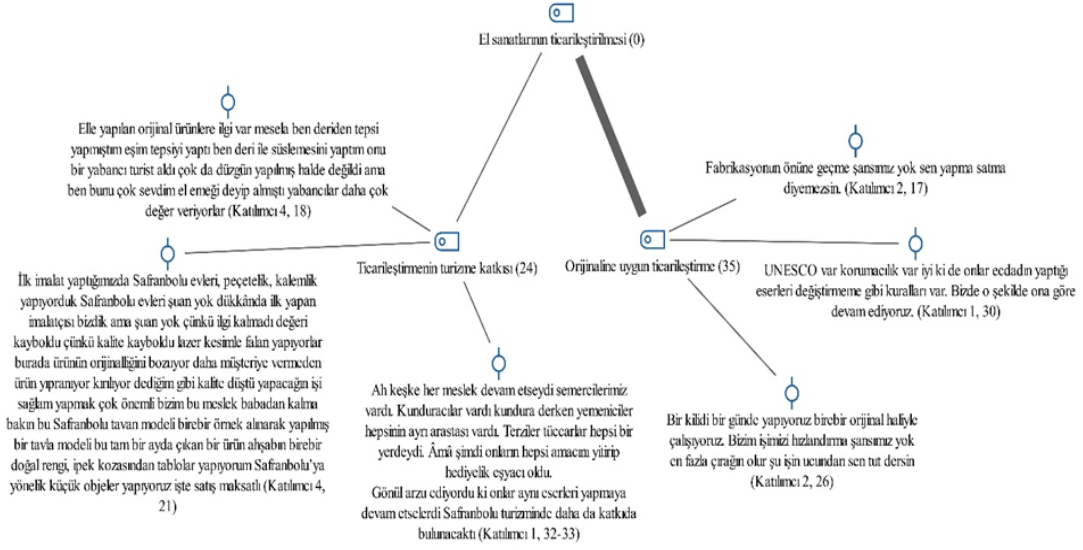
Şekil de yer alan ifadelerden; el sanatlarının pazarlanabilir birer ürün haline dönüştürülmesinin zanaatkârlara maddi kazanç sağladığı ve yöreye turistik talebi çektiği, ancak elle yapılan orijinal ürünlere yönelik talebin daha çok olduğu, yerli turistin hediyelik eşya satın alırken fiyatının uygunluğuna Avrupalı turistin ise ürünün el emeği ve orijinal olmasına daha çok dikkat ettiği ortaya çıkmaktadır.

Tek-Vaka Modeli (Kodlu Bölümler)

Şekil 13: Tek Vaka Kod Modeli

Şekil 'e göre; el sanatlarının orijinaline uygun ticarileştirilebilmesi için ilgili usta ve zanaatkarların yetiştirilmesi, üretim aşamasında taklitten kaçınılması ve özgünlüğün yakalanılması gerektiği vurgulanmasına karşın; diğer taraftan el sanatlarının günden güne gelişen teknolojiye yenik düştüğü ve kısa sürede çok sayıda üretilen ürünün fiyatının daha düşük olması sebebiyle daha fazla tercih edilebildiği de belirtilmiştir.

Şekil 14: Kod Alt Kod Bölümler Modeli

Şekil ‘deki kod-alt kod bölümler modeli incelendiğinde; “el sanatlarının ticarileştirilmesi” üst koduna bağlı “orijinaline uygun ticarileştirilme” alt kodunun 35 defa kodlandığı görülmektedir. “Ticareştirmenin turizme katkısı” alt kodu ise 24 defa kodlanmıştır. Katılımcılar Safranbolu’yu kültürel miras kentleri listesine dahil eden UNESCO’nun korumacılıkta önemli bir rol üstlendiğini, yöredeki el sanatlarının daha çok usta-çırak ilişkisine dayalı olarak üretilen orijinal ürünler olduğunu ancak fabrikasyon ürünlerin bu ürünleri tehdit ettiğini dile getirmektedir. Yöreyle ait çoğu el sanatı kaybolmuş olmasına rağmen, varolan el sanatlarının özellikle yabancı turistler için önemli turistik çekicilikler olarak kullanıldığı da ifade edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

El sanatı ürünleri hediyelik eşya olarak ilk seyahat hareketlerinden günümüze seyahat deneyiminin önemli bir parçası olmayı sürdürmüştür. On binlerce yıl önce antik Mısırlıların, Romalıların ve Grand Tour'a katılanların ve diğer seyyahların yurtdışı seyahatlerinden evlerine hatıra eşyaları getirdikleri bilinmektedir. Hatta Orta çağ döneminde keşfedilen ve sömürgeleştirilen bölgelerden pek çok el sanatı ürünlerinin takas ya da yağmalama yoluyla seyyahların yaşadıkları yerlere taşındığı da ifade edilmektedir. Hediyelik eşyaya yönelik ilgi neticesinde 18. yüzyıldan itibaren Amerikan yerlilerinin gezginlere pazarlamak üzere hediyelik eşya üretmeye teşvik ettikleri kayıtlarda yer almaktadır (Swanson ve Timothy, 2012). Günümüzde de turistler tarafından hediyelik eşya olarak satın alınan el sanatı ürünleri seyahati hatırlatıcı bir unsur olarak değerlendirilmekte ve sağladıkları fayda düzeyine göre her birine anlam yüklenmektedir (Paraskevaidis ve Andriotis, 2015). Turistik amaçlı üretilen el sanatları yöre insanına maddi kazanç sağlamasının yanında ülke tanıtımına da katkıda bulunmaktadır. Bu noktada sanatsal öğeleri turistler için çekici ve ulaşılabilir kılmak da ayrı bir öneme sahiptir (Bayazit, Ceylan ve Saylan, 2012; Rudan, 2010).

Ancak el sanatlarının ticari ürün olarak kullanılmasında orijinaline uygun ticarileştirme yani el sanatlarında özgünlüğün korunmasının, orijinal ham madde kullanımının ve üretim sürecinde eski yöntemlerin kullanılmasına devam edilmesinin önemi büyüktür. Turistler daha çok benzersiz, kaliteli, yerel ve sanatsal özellikler taşıyan hediyelik eşyaları tercih etmektedirler. Ocak ve Çamlıca (2023) Nevşehir'i ziyaret eden turistlerin hediyelik eşyalara yönelik özgünlük algısını, bu algıda turist rehberlerinin aracılık rolünü ve söz konusu algının davranışlar niyetler üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada; turistlerin satın aldıkları hediyelik eşyalara ilişkin özgünlük algısı düzeylerinin yüksek olduğunu ve bu algının tatmin olma, tekrar satın alma ve başkasına tavsiye etme gibi davranışsal niyetleri pozitif yönde etkilediğini, söz konusu algının oluşmasında turist rehberlerinin anlatımlarının ve önerilerinin oldukça etkili olduğunu ortaya koymuştur.

El sanatlarının ticarileştirilmesi ile sürdürülebilir kültürel miras turizmi ilişkisinin Safranbolu özelinde incelendiği tez araştırmasında, Safranbolu'da el sanatlarına ve zanaatkarlığa olan ilgi düzeyinin yüksek olduğu ve el sanatı ürünlerinin yörenin tanımına ve turizmden elde edilen gelire katkı sağladığı belirtilmekle beraber;

el sanatı ürünlerinin yapımının fabrikasyon ürünlere göre daha fazla zaman alması, üretim aşamasında özgünlükten ve Türk kültürünü yansıtan öğelerden zaman zaman uzaklaşılması ve fiyatının diğer ürünlere göre daha yüksek olması gibi sebeplerle ticari ürün olarak kullanılmasında ve pazarlanmasında bazı problemler yaşandığı dile getirilmiştir. Ayrıca, yörede icra edilen el sanatlarının geleceğe taşınabilmesi için devlet ve yerel yönetimlerin zanaatkarları daha çok desteklemesi ve usta-çırak ilişkisinin özendirilmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Araştırma sonuçları ilgi alan yazında bulunan bazı araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Kurgun ve Yumuk, 2013; Öter, 2010; Polat, 2013; Upadhyay, 2020; Wondirad vd., 2022).

Bu doğrultuda el sanatlarının orijinaline uygun birer ticari ürün olarak kullanılabilmesi ve zanaatlara ve sanatın icra edildiği bölgeye ekonomik ve sosyal katkı sağlayabilmesi için verilebilecek bazı öneriler aşağıdaki gibidir;

- Yöreye ait bazı el sanatı ürünlerine coğrafi işaret alınmalı ya da söz konusu ürünler üzerinde o ürünlerin Safranbolu'ya özgü olduğunu simgeleyen semboller kullanılmalı (safran çiçeği gibi) ve tanıtımı yapılmalıdır. Böylece talep Safranbolu'ya özgü gerçek değerleri bilerek doğru bir satın alma davranışı sergileyebilir.
- Zanaatkarlara maddi ve manevi destek sağlayabilecek eğitim verme imkanları sunulmalıdır. Örneğin özellikle kaybolmaya yüz tutmuş el sanatları ile ilgili üniversiteler bünyesindeki meslek yüksek okullarının ilgili bölümlerine ders saati ücreti karşılığında ders vermeleri sağlanabilir.
- El sanatı ustalarının ürünlerini online olarak pazarlayabilecekleri yerel yönetim destekli online satış platformları kurulmalıdır.
- Yöredeki zanaatkarlara belirli özel gün ve bayramlarda ürünlerini sergileyebilmeleri ve pazarlayabilmeleri için sabit stantlar kurulmalıdır.
- Yörede gerçekleştirilen turlarda turist rehberleri turistleri yalnızca somut kültürel miras konusunda değil somut olmayan kültürel miras konusunda da yeterince bilgilendirmelidir. Yapımı devam eden el sanatlarının inceliklerini anlatarak onları bu ürünleri satın almaya teşvik etmelidir.

Araştırmanın Safranbolu'da devam ettirilmekte olan el sanatları ve el sanatı ustaları ile sınırlandırılmış olması en önemli kısıtı oluşturmaktadır. Bu nedenle gelecekte

Ülkemizde kültür turizmi, özellikle de somut olmayan kültürel miras değerleriyle ön plana çıkan destinasyonlarda ilgili araştırmanın tekrarlanmasının farklı sonuçları ortaya koyabileceği ve konuya derinlemesine bir anlayış kazandırabileceği düşünülmektedir. Ayrıca aynı araştırma sorusunun yöreyi ziyaret eden turistlere de yöneltilmesinin konunun talep açısından değerlendirilmesine imkân sunabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2006). *Geçmişten Günümüze Ekonomik ve Ticari Hayata Bakış Safranbolu El Sanatları*. Kent Araştırmaları. Safranbolu.
- Acar, M. (2011). *Karabük Safranbolu El Sanatları*. Anıt Matbaa, Ankara.
- Akbaş, B. (2019). *Yoksul Yanlı Turizmin Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Turizm Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akçakale, N. Ve Somçağ, H. (2023). Türkiye’de Turistik Hediyelik Eşya Kapsamında Ayakkabı Biçimindeki Objelerin Yeri ve Önemi. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 45-60.
- Akdu, S. (2019). Sürdürülebilir Turizm Gelişimi ve Yaratıcı Turizm. Gümüşhane Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 132-139.
- Akın, A. (2018). El Sanatlarının Turizme Etkisi: Gaziantep Örneği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 3(18), s. 241-263
- Akkuş, O.ve Güneş, G. (2016). Mersin-Aydıncık İlçesi ve çevresinin Kültür Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 73-98.
- Akpınarlı, F. ve Arslan, P. (2016). Anadolu’da El Halıcılığının Coğrafi Dağılımı (Geographical Distribution Of Hand-made Carpet In Anatolia). *Akademik Sanat*, 1(1), 20-29.
- Akpınarlı, F. ve Arslan, P. (2016). Anadolu'da El Halıcılığının Coğrafi Dağılımı (Geographical Distribution Of Hand-Made Carpet In Anatolia). *Akademik Sanat*, 1(1), 20-29.
- Akyurt Kurnaz, H. ve Tanrısevdi, A. (2020). Turist Rehberlerinin Turistlerin Hediyelik Eşya Satın Alma Davranışlarına Etkisi: Marmaris ve Kapadokya Örnekleri. Gümüşhane Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 143-153.
- Alagöz, G. Çalık, İ. ve Güneş, E. (2018). Kültürel Miras Turizmi Bağlamında Geleneksel El Sanatları: Erzincan Bakır İşlemeciliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 174-191.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. Detay Yayıncılık.

- Alberti, F. G. and Guisti, J. D. (2012). Cultural Heritage, Tourism And Regional Competitiveness: The Motor Valley Cluster. *City, Culture and Society*, 3(4), 261-273
- Aliağaoğlu, A. (2004). Sosyo-Kültürel Miras Turizmi Ve Türkiye'den Örnekler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2), 50-64.
- Altınay, M. P. (2010). *Karabük'ün Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir Çelik Sempozyumu*– Bildiriler Kitabı. Karabük: Karabük Valiliği Yayınları.
- Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkârlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi. *Bilig* (77), 157-182.
- Ar, H.(2015) Somut Kültürel Olmayanların Korunmasında Turist Rehberlerinin Rolü. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ar. H. (2015). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Turist Rehberlerinin Rolü*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Ara, E. ,Tucker, H. ve Coetzee, W. J. (2022). Handicrafts-Enacted: Emplacing Non-Human Agency İn Ethnic Tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 50, 345-354.
- Arlı, M. (1992), “El Sanatlarında Yozlaşma Örnekleri”, Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu, 18-20
- Arlı, M. (1994). El Sanatlarında Yozlaşma Örnekleri. *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu, Kültür Bakanlığı Yayınları*, 201, 19-20.
- Armağan, V. (2023). Ekolojik Sürdürülebilir Bir Kent Modeli Olarak Ekotopya ve Güncel Kent Pratikleri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(27), 342-376.
- Arnold, E. J. (1989). “Toward A Broadened Theory of Preference Formation and The Diffusion of Innovations: Cases From Zinder Province, Niger Republic”, *Journal of Consumer Research*, 16,(2), 239-267.
- Aslan, Z. ve Ardemagni, M. (2006). Introducing Young People to the Protection of Heritage Sitesand historiccites. Roma: Maxtudio, Iccrom.
- AŞILIOĞLU, F. Ve Memlük, Y. (2010). Frig vadisi kültür mirası alanlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 2(2), 185-197.

- Ayaş, N. (2007). Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi. Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1), 59-69.
- Aytekin, B. A. ve Rızvanoğlu, K. (2019). Creating learning bridges through participatory design and technology to achieve sustainability in local crafts: a participatory model to enable the transfer of tacit knowledge and experience between the traditional craftsmanship and academic education. *International Journal of Technology and Design Education*, 29, 603-632.
- Bachrach Ehlers, T. (1996) Crafts, Encyclopedia of Cultural Anthropology, D. Levinson, M. Ember (ed.), Volume 1, *Henry Holt and Company*, 247-252.
- Bahçe, A. S. (2015). Kırsal Gelişimde Kültür Mirası Turizmi Modeli. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(25).
- Barakazı, M.ve Karapınar, E. (2015). Kültür Turizm Potansiyelinin Seyahat Acenteleri bakış Açısından Değerlendirilmesi: Gaziantep İlinde Bir Araştırma. *Journal of International Social Research*, 8(40),609-619
- Basat, E. M. (2013). Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek. *Millî Folklor*, 61.
- Başaran, F. N. ve Kılıç, Ö. (2014). Nallıhan İğne Oyalı Bez Dokumacılığı. *Vocational Education*, 9(2), 17-27.
- Batman, O. ve Oğuz, S. Ç. (2008), *Kültür Turizmi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Bay, A. (2021). UNESCO Dünya Miras Listesindeki kent ölçekli yerleşimlerde kent donatı elemanlarının sürdürülebilir kültürel miras ve sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi Konya Teknik Üniversitesi. Mimarlık Ana Bilim Dalı Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Konya. Yüksek lisans tezi
- Bayazit, M. Ceylan, U. ve Saylan, U. (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi. Güneydoğu Anadolu bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 899-908.
- Benson, W. (2014). *The Benefits Of Tourism Handicraft Sales At Mwenge Handicrafts Centre In Dar Es Salaam*, Tampereen ammattikorkeakoulu Tampere University of Applied Sciences Tanzania.
- Beratha, N. L. S. , Sukarini, N. W. Rajeg, I. Ve Netra, I. (2016). Commodification of crafts in Bali. *International Journal of Research in Social Sciences*, 6(3), 548-561.
- Berma, M.(2001) Constraints To Rural Community Involvement And Success İnnon-Agricultural Activities: Some Evidence From Sarawak, Malaysia. *Humanomics*, 17(1/2), 99-115.

- Beverland, M.B. , Lindgreen, A. ve Vink, M.W. (2008). Reklam Yoluyla Özgünlüğün Yansıtılması: Reklam Verenlerin İddialarına İlişkin Tüketici Yargıları *Reklamcılık Dergisi*, 37 (1), 5-15.
- Brown, S. Kozinets, R. V. ve Sherry Jr, J. F. (2003). Teaching Old Brands New Tricks: Retro Branding and the Revival of Brand Meaning. *Journal of Marketing*, 67(3): 19-33.
- Can, İ. İ. ve Ağcakaya, H. (2019). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Mutfak Kültürünün Sürdürülebilirliği: Türkiye'deki Gastronomi Müzeleri Örneği. *Gastroia Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3(4),
- Can, M. (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 259-266.
- Celi, E. M. ve Moore R. E. (2015)"Safeguarding İntangible Cultural Heritage Through Youth Employment and Public/Private Partnerships," *In 2015 Digital Heritage (2)*,475-476. IEEE.
- Chang, Janet, Wall, Geoffrey ve Chang, Chao-Ling (2008), Perception of the Authenticity of Atayal Woven Handicrafts in Wulai, Taiwan, *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 16(4), 385-409.
- Chutia, L. J. ve Sarma, M. K. (2016). Commercialization of traditional crafts of South and South East Asia: A conceptual model based on review of literature. *IIM Kozhikode Society & Management Review*, 5(2), 107-119.
- Cohen, E. (1989). The Commercialization of Ethnic Crafts. *Journal of Design History*, 2(2/3), 161–168.
- Confer, J. , Pennington-Gray, L. Thapa, B. ve Holland, S. (2002). Heritage Tourism Study: St Johns County, Florida. *St Augustine, FL: St Johns County Tourist Development Council*.
- Craik, J. (2004). *The Culture Of Tourism, Tourism, Critical Concepts In The Social Sciences*, (Edited By Stephen Williams), Vol. II, New York.
- Creswell, J. W ve Miller, D. L. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124–130.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (3. Baskıdan Çeviri). Çeviri Editörleri: M. Bütün ve SB Demir). Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım
- Culture, T. (2010). National Re-Orientatıon.(2009). *Report of The Vision 2020 National Technical Working Group*, 5.

- Çalışkan, V. (2013). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Güncel Bir Değerlendirmesi: Anadolu Devecilik Kültürü ve Geleneksel Deve Güreşleri Şenlikleri, *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (11) 137-166
- Çeliker, D. ve Dulupçu, M. A. (2017). Sürdürülebilirlik ve Yenileşim Açısından Turistik Hediyelik Eşyalar Konusunda Yenileştirilmiş Tasarımlar. *Atatürk İletişim Dergisi*, (12), 187-204.
- Çetin, T. (2010). Cumalı Kızık köyünde kültürel miras ve turizm algısı. *Milli Folklor*, 11(87).
- Çevik, S. (2018), Coğrafi İşaretli Ürünlerin Turizmdeki Rolü: Eskişehir Turlarına İlişkin Bir İçerik Analizi, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 5(4), 21-44
- Çevirgen, A. (2004). Edremit Yöresinde Eko turizme Yönelik Bir Talep Araştırması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 46-67.
- Dağı, F. ve Çelik, Ö. (2020). Safranbolu’da Meslek Folkloru Bağlamında Demircilik. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 26-38.
- Dallı, R.(1987). Kültürel Kimliğimiz, Özel Yayınları, İstanbul, s. 44.
- Danko, D. (2017). *Sanat sosyolojisi*. Hece Yayınları ve Dergileri.
- Dayanç Kıyat, G. B. ve Şimşek, H. (2017). Marka özgünlüğü ile ağızdan ağıza pazarlama ilişkisinde müşteri memnuniyetinin aracılık rolü: Hazır giyim sektöründe bir araştırma. *International journal of academic value studies*, 3(12), 46-70.
- Demirci, B. (2008). *Türkiye’de kentleşmenin kentsel kültürel miras üzerine etkileri*. Yayınlanmamış Afyonkarahisar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar
- Demircioğlu, A. ve Demir, Ş. Ş. (2023). Isparta Destinasyonundaki Turistlerin Hediyelik Eşya Satın Almadaki Beklentileri ve Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 90-101.
- Deniz, T. ve Çelik, Ö. (2020). Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcıları: Safranbolu El Sanatları Ustaları Üzerine Bir İnceleme. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(43), 123-138.
- Doğan, E. T. (2012) Zanaatkârlığın Günümüzde Yeniden Yorumlanması: Yeni Zanaatkârlık mı? *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(1), 67-85.
- Doğaner, S. (2013). *Türkiye Kültür Turizmi*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

- Doğaner, S. (2019). Türkiye Turizm Coğrafyası Literatür İncelemesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17(34), 441-476.
- Dönmez, C. ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Kültürel Miras Eğitiminin Öğrencilerin Somut Kültürel Mirasa Yönelik Tutumlarına Etkisi. *İlköğretim Online*, 13(2).
- Du Cros, H. (2001). Sürdürülebilir Kültürel Miras Turizminin Planlanmasına Yardımcı Olacak Yeni Bir Model. *Uluslararası turizm araştırmaları dergisi*, 3 (2), 165-170.
- Duran, E. (2011). Turizm, Kültür ve Kimlik İlişkisi; Turizmde Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 291-313.
- Durand, M. ve Fremont. J.P.(1979) *L'artisanat en France*, Paris
- Durham, D. E. ve Littrell, M. A. (2000). Performance factors of Peace Corps handcraft enterprises as indicators of income generation and sustainability. *Clothing and Textiles Research Journal*, 18(4), 260-272.
- Durovic M. ve Lovrentjev S. (2014). "Indicators of Sustainability in Cultural Tourism". *The Macrotheme Review* 3/7 (2014) 180-189.9/ife.286176
- Dünya Turizm Örgütü (2008), *Turizm ve El Sanatları*, UNWTO, Madrid.
- Düzgün, E. ve Acar, A. (2016). Safranbolu Turizmin Sürdürülebilir Gelişiminde UNESCO'nun Etkileri. 2. Ulusal Sürdürülebilir Turizm Kongresi, 322-329 . Antalya.
- Efentaki, K. ve Dimitropoulos, V. (2015). Economic perspectives of intangible cultural activities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 175, 415-422.
- Ehlers, T. B. (1996). Revisiting San Pedro Sacatepequez: WR Smith and the Entrepreneurial Woman. In *annual meeting of the American Anthropological Association, San Francisco* (18-22).
- Ehlers, T. B. (2000). *Silent looms: Women and production in a Guatemalan town*. University of Texas Press. abeth E. Brusco.
- Ekici, M. (2004). *Somut Olmayan Kültürel Miras Neden ve Nasıl Korunmalı ve Nasıl Müzelenmeli: Sorunlar, Çözümler ve Ülkelerden Örnekler*. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri, 4-6 Mart 2004, Gazi Üniversitesi Thbmer Yayım, Başak Matbaacılık, Ankara, 57- 66.
- Ekici, S. E. (2018) *Somut olmayan kültürel miras unsurlarından el sanatları geleneğinin kırsal turizm bağlamında değerlendirilmesi: Muğla-Milas örneği*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

- Er, B. ve Hünere, S. (2012). Bir iletişim aracı olarak el sanatları. *Dergi Park*, C1, 1, s. 169-177.
- Er, B.ve Kara, S.(2019) “Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamındaki El Sanatları Ürünlerinde Sürdürülebilirlik”.*ulakbilge*, 42. 755-763.
- Er, Ö. ve Bardakoğlu, Ö. (2016). Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Turizm Ürünü Çeşidi Olarak Değerlendirilmesi: Edirne Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 17 (2) , 95-111.
- Erden, A. (1982). *Kamu Kuruluşlarındaki El Sanatları Çalışmaları Üzerine Düşünceler*. 2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri.
- Eren, A. S. ve Bayram, G. E. (2021). El Sanatlarının Turizme Katkısı, Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri Üzerinde Sinop Örneğinde Bir Araştırma. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(5), 387-400.
- Ersoy, F. N. (2002). Pamukkale arkeolojik ve doğal sit alanında toplum katılım projesi. II. Turizm Ulusal Bildirileri, T.C. Turizm Bakanlığı, III: Cilt, Ankara
- Ersöz, D. (2021). *Turizm Kenti Safranbolu'nun Osmanlı'dan Günümüze Gelen Kültürel Miras Değerlerinden El Sanatlarının Araştırılması*. Karabük Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek lisans tezi
- Ertan, A. (2010). Prestijli Tarım Ürünlerinin Pazarlanmasında Kalite Ve Coğrafi İşaret Kavramlarının Tutundurulması Ve Bu Bağlamda Tarım Satış Kooperatiflerinin Önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 157-170.
- Eşkin, P. (2009) *Sürdürülebilirlik Nedir?* Erişim adresi: [Sürdürülebilirlik Nedir? | Ekolojist.net](http://SurdurulebilirlikNedir.com)
- Fabeil, N. Mizal, K. Langgat, J. (2013). Dedicated Vs. Modest Commercialization of Small-Scale Handicraft Production in Sabah. *International Journal Of Commerce, Business And Management*. 1. 2319-2828.
- Fabeil, N. F. (2013). Entrepreneurship in rural Malaysia: an investigation of handicraft producers in Sabah region.
- Fabeil, N. F. , Marzuki, K. M. ve Langgat, J. (2012). Dedicated vs modest commercialization of small-scale handicraft production in Sabah. *International Journal of Commerce, Business and Management*, 1(3), 113-119.
- Fagence, M. (2003). *Turism In Destination Communities*, (Edited By S. Singh, D. J. Timothy And R. K. Dowling), Cambridge: Cabi Publishing.

- Flick, U. (2014). Mapping The Field. In *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*
- Franzoni, S. (2015). Measuring The Sustainability Performance Of The Tourism Sector. *Tourism Management Perspectives*, 16, 22-27.
- Giray, H. , Özkan, F. Z. , Oran, H. (2012), “Yerel Ürünlerin Ekonomik Kalkınmadaki Önemi”, *T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Verimlilik Genel Müdürlüğü, Verimlilik Dergisi*, 4, 109-115.
- Goodland, R. (1991). *Tropical deforestation: Solutions, ethics and religion*. Washington DC: The World Bank, Environment Department Working 43.
- Göğebakan, Y. (2015). Dünya Üzerindeki Kültürel Varlıkların Turizme Ve Ekonomiye Katkısı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(2), 48-71.
- Gök, A. ve Tuna, H. (2013). Turizm Pazarlaması Açısından Malatya İlinin Potansiyelinin Belirlenmesi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, *Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2013(1), 1-11
- Görür, M. (2018). *Türk El Sanatları'na ve Türk Sanatı Tarihi'ne Adanmış Bir Kalp: Prof. Dr. Örcün Barışta (1942-2017)*. *Sanat Tarihi Yıllığı*(27), 299-311.
- Gözlü, S. ,Yenen, V. Z. ve Baykaş, S. (2005). Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerde Üretim, Kalite Ve Teknoloji Sorunları: Türkiye'den Bir Örnek. İstanbul Ticaret Üniversitesi *Fen Bilimleri Dergisi*, 4(8), 19-28.
- Graburn, N. H. H. (1984). The evolution of tourist arts. *Annals of Tourism Research*, 11(3), 393–419.
- Grayson, K. ve Martinec, R. (2004). ‘Consumer Perceptions of Iconicity and Indexicality and Their Influence on Assessments of Authentic Market Offerings’, *Journal*
- Gražulevičiūtė, I. (2006). Cultural Heritage In The Context Of Sustainable Development. *Environmental Research, Engineering & Management*, 37(3).
- Grix, J. (2010). The ‘governance debate’and the study of sport policy. *International journal of sport policy and politics*, 2(2), 159-171.
- Güdü, Ö. Sonat, S. ve Bozok, D. (2015). El Sanatları ve Turizm İlişkisi Çerçevesinde Türk Halı Dokumacılığının UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Örnekler Doğrultusunda Değerlendirilmesi, 14. *Geleneksel Turizm Paneli Bildiriler Kitabı. Sakarya. Ss*, 564-579.
- Gülcan, B. (2010). Türkiye'de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, c.2, s.1,ss. 99-120

- Gülüm, E. 2015. 'Yaratıcı Turizm-Halk Kültürü İlişkisi ve Yerelin Popülerleşmesi'. *Milli Folklor*, 27 (105): 87-98
- Günel, A. (1998). *Otantik Olanı Aramak. Birikim Dergisi*, 111, 109-113.
- Günel, V. (2006). Mardin İlinde Kültürel Çekicilikler Ve Turizm Amaçlı Kullanım Olanakları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 1-7.
- Günay, R. (1981). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Günay, R. (1999). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, 2. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul.
- Gürcüm, BH, Baykasoğlu, N. ve Yerdenova, A. (2018). El Sanatının Sürdürülebilmesinde Katkının Koruması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C*, 11, 58
- Gürpınar, Ö. (2019). Çağdaş Sanatta Nesnelere Ticarileştirilmesi Sorunsalı: JEFF KOONS Örneği. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(38), 489-496.
- Gürül, B. (2019). *Sürdürülebilir Üretim Göstergelerinin Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansına Etkisinin Araştırılması*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Harris, J. M. (2003). Sustainability and sustainable development. *International Society for Ecological Economics*, 1(1), 1-12.
- Hassan, S. S. (2000). *Journal of Travel Research*, (38), 239-250.
- Hassan, S. T. , Xia, E. , Khan, N. H. ve Shah, S. M. (2019). Economic Growth, Natural Resources, and Ecological Footprints: Evidence from Pakistan. *Environmental Science and Pollution Research*(26), 2929-2938
- Hocaoğlu, D. A. , Akbulut, D. ve Er, D. H. (2013). Social and Cultural Transition of a Handcraft by Design and Innovation: The Case of Nallıhan Needle Lacework. In 10th European Academy of Design Conference-Crafting the Future.
- Hughes, H.ve Allen, D. (2005). Cultural tourism in Central and Eastern Europe: the views of 'induced image formation agents'. *Tourism Management*, 26(2), 173-183.
- Hünerel, Z. S.ve Birnaz, E. R. (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 179-190.
- İbret, Ü. ve Küllü, N. (2012). *Kastamonu'nun Coğrafi İşaretli Marka Ürünü: Taşköprü Sarımsağı*. Kastamonu'nun Doğal Zenginlikleri Sempozyumu. Kastamonu.

- İlgar, S.C. ve İlgar, M.Z. (2014). Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Programları Kullanılması, *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 31-78.
- Jekilehto, J. (2005). Defination of cultural heritage references to documents in history. ICCROM Working Group 'Heritage and Society'.
- Johansen, U. (1979). Türklerde Çadır Kültü: Alacık. *çev. Fikret Elpe, TDA, I/II*, 29-44.
- Kahveci, M. (1998). 21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları. *Folkloristik Pars Yılı, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara*, 389, 392.
- Kahveci, M. (1998). 21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları. *Folkloristik Pars Yılı, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara*, 389, 392.
- Kahveci, M. (1998). *Günümüzde El Sanatlarının Durumu Bazı Kurum ve Kuruluşların El Sanatları Eğitim Programları Üzerine. : Kültür Bakanlığı Yayınlar*, 47-66. Ankara
- Kaliyeva, Z. (2021). *Sovyet Sonrası Döneminde (Modern) Kazakistan'Da Ulusal Kimliğin Oluşturulması Bağlamında Televizyonların Sosyo-Kültürel Yayınlarının Analizi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey).
- Kalkınma Bakanlığı(2011), “TR83 Bölgesi Günümüz El Sanatları Envanteri PazarAraştırması”(ref.no:TR83/2011/DFD/013)Erişimadres:https://oka.ka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/100tr-83-bolgesi-el-sanatlarinin-pazarlanmasi-ve-satisi-pazar-arastirmasi-raporu-2012_v2.pdf
- Kalyoncu, H. (2010). *Tarih İçinde Safranbolu*. Özlem Matbaacılık ve Reklamcılık. İstanbul.
- Kara, Ç. (2011). Turistik Ticari Halk bilimsel Ürünler ve Beypazarı. *Milli Folklor*, 23(89).
- Karacakaya, R. Yücedağ, İ. ve Yılmaz, N. (2015). *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*. Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları. İstanbul
- Karapınar, E.ve Barakazı, M. (2017). Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Göbekli tepe Ören Yeri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 5-18.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Karatay, S. K. Kilis İli Yemeni Sanatı. *Sanat Dergisi*, (35), 189-196.
- Kardaş, C. (2018). Zamanın Yükü: Muş'ta Geleneksel Semerciliğin Son Temsilcisi Burhan Usta. *İçtimaiyat*, 2(2), 40-50.
- Kayabaşı, N. Erdoğan, Z. (2002) *Ankara'da Hediyelik ve Turistik Eşya Mağazalarında Bulunan El Sanatları Ürünlerinin Çeşidi, Ham maddesi ve Turist Tercihleri*

Üzerinde Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Mezunları Derneği Yayınları Bilim Serisi, No:1, Ünal Ofset Matbaacılık, Ankara

- Kayaoğlu, İ. G.(1984)*Bakır Kap Yapım Teknikleri:1 Dövme Tekniği*, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kaygalak, S. , Usta, Ö. , Günlü, E. (2013). Mardin’de Turizm Gelişimi İle Otantik Olgusu Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24 (2) , 237-249.
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi/Examination Of Antakya In Terms Of Urban Identity. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392.
- Kaypak, Ş.(2014). Atatürk’ün Kent ve Kentleşmeye Bakışı; Örnek Olay: Ankara’nın Kentleşmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13(27),349-365
- Kayserili, A. (2016). *Kültürel Miras Turizmi Açısından Bir Değerlendirme: Bir İpekyolu Şehri Erzurum*.
- Kean, R. C. Niemeyer, S. and Miller, N, J.(2011) “Competitive strategies in the craft product retailing industry”, *Journal of Small Business Management*. January 1996, s. 13-23.
- Keitumetse, S. O. (2011). Sustainable development and cultural heritage management in Botswana: Towards sustainable communities. *Sustainable development*, 19(1), 49-59.
- Kergoat, D. (2003). Sexual Division of Labor and Social Relations of Sex. In M. Teixeira, *Work and Active Citizenship for Women: Challenges for Public Policies* (55-64).
- Kerstetter, D. L. Confer, J. J. , Graefe, A. R. (2001). An exploration of the specialization concept within the context of heritage tourism. *Journal of Travel Research*, 39(3), 267-274.
- Kılıçaslan, H.ve Cansız, F. (2021). El Sanatları Kurslarının Kültürel Mirasımıza Katkısı: Kırşehir Halk Eğitim Merkezi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 142-151.
- Koçak, E. (2020). Kültürel Mirasın Ülke Turizmine ve Ekonomisine Katkısı “Yalvaç Keçeciliği”. Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2),
- Kolaç, E. (2009). Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma, Bilinç ve Duyarlılık Oluşturmada Türkçe Eğitiminin Önemi. *Milli Folklor Dergisi*, 19-31.

- Kozak A. M. ve Bahçe A.S. (2012). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, M. (2014). *Sürdürülebilir Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kroeber, A. L. ve Kluckhohn, C. (1952). Culture: A Critical Review Of Concepts And Definitions. *Papers. Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University*, 47(1), viii, 223
- Kronenberg, K. ve Fuchs, M. (2022). The socio-economic impact of regional tourism: an occupation-based modelling perspective from Sweden. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(12), 2785-2805.
- Kurgun, H. ve Yumuk, Y. (2013). Yöresel El Sanatlarının Kültürel Turizmin Gelişimindeki Rolü: Görece (Boncukköy) ve Nazarköy örnekleri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(1), 27-32.
- Kuş, A. ve Ulukavak, K. (2015). Safranbolu: Korumada 40. yıl (1975-2015), Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları 2. İstanbul: Göksu Ofset Matbaacılık.
- Kültür Bakanlığı, (1992), *Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü* İzmir Yayınları, Maddi Kültür Dizisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kütükçüoğlu, M. (2012). Türkiye'nin İlk Ağır Sanayi Kenti Karabük. Karabük Valiliği Yayınları.Karabük
- Lee, A. L. (2010). Tourist Satisfaction with Cultural Heritage Site-A Case study of the Malacca State. *Retrieved January, 12, 2017.*
- Leigh, T. W. ,Cara P. , Jeremy S. (2006), “The Consumer Quest for Authenticity: The Multiplicity of Meanings Within the MG Subculture of Consumption”, *Journal of the Academy of Marketing Science*, Cilt 34, Sayı 4, s. 481–93.
- Lenzerini, F. (2011) Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *European Journal of International Law*, 22, 101-120.
- Leung, Y. F. ,Marion, J. L. ve Farrell, T. A. (2008). Recreation ecology in sustainable tourism and ecotourism: a strengthening role. In *Tourism, recreation and sustainability: Linking culture and the environment* (19-37).
- Maags, C. (2021). Common, Luxury, And Fake Commodities: İntangible Cultural Heritage Markets İn China. *China Perspectives*, (2021/3), 7-17.
- MacDonald, R. ve Jolliffe, L. (2003). Cultural rural tourism: Evidence from Canada. *Annals of tourism research*, 30(2), 307-322.
- Madak, N. (2019). *Yerel otantik markalara küresel markalardan daha fazla ödeme isteğini etkileyen faktörlerin hiyerarşik doğrusal model yardımıyla*

belirlenmesi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).Yayınlanmış yüksek lisans tezi.

- Markwick, M. C. (2001). Tourism and the development of handicraft production in the Maltese islands. *Tourism Geographies*, 3(1), 29-51.
- Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. New York: Sage.
- MEB (2004), *Geleneksel El Sanatları Türkiye Profili Ön Araştırma Raporu*”, *Geleneksel El Sanatlarını Geliştirme ve Turistik El Sanatları Üretim Projesi*, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- Mercin, L. (2010). Geleneksel El Sanatlarını Yaşatma Sorunu Ve Bir Çözüm Önerisi: Kent Müzeleri. *Sanat Dergisi*, (13), 91-95.
- Middleton, V.T.C. and Hawkins, R. (1998). *Sustainable Tourism: A Marketing Perspective*. Butterworth-Heinemann, Oxford, 266
- Moisey, R.N.(2001) *Tourism, Recreation and Sustainability* 2nd Edition Linking Culture and The Environment), 19-38, USA.
- Mori, K. ve Christodoulou, A. (2011). Review of Sustainability Indices and Indicators: Towards a New City Sustainability Index (CSI). *Environmental Impact Assessment Review*, 32, 94-106
- Mowforth, M. and Munt I. (1998). *Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World*, London
- Nizam, D. (2011). Coğrafi İşaretler ve Küresel Piyasalarda Yerelleşen Tarım Ürünleri: Ege Pamuğu Logosu Üzerine Bir Saha Çalışması. *Ekolojik Krize Yanıtlar Dergisi*, 25, 87-117
- Ocak, B. G. ve Çamlıca, K. (2023). Hediyelik Eşya Özgünlük Algısının Tatmin ve Davranışsal Niyetler Üzerindeki Etkisi: Turist Rehberinin Düzenleyici Rolü. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2023, 11 (1), 635-655.
- Oka (2012). Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı - Yeşilirmak Havzası El Sanatları Envanteri Oluşturma ve Pazar Araştırması
- Oksüz Kuşcuoğlu, G. ve Taş, M. (2017). Sustainable cultural heritage management. *Süleyman Demirel University Yalvaç Academy Journal*, 2(1), 58-67.
- Omar, H. (2013). *The development of sustainable cultural heritage tourism in Malaysia: implication for planning and managemen* Newcastle University Doctoral dissertation.

- Onur, B. (2020). Modern Architecture in Karabuk: Building Cultural Heritage, In: *Cultura IHeritage and Tourism*, Ed. Fatih Türkmen, *Peter Lang Publications*, 145- 160
- Onur, S. S. (2020). *İstanbul Süleymaniye Bölgesinin Kültür Değerlerinin Sürekliliği Kapsamında Yenilenmesi ve Korunması Üzerine Bir Yöntem Önerisi*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Orozco, M. (2022). The Saliency Of Ethnic Identity İn Entrepreneurship: An Ethnic Strategies Of Business Action Framework. *Small Bus Econ* (2022) 59:243–268.
- Önder, M. (1984). Konya'da Kaşık Sanatı Dünü-Bugünü, 4. *Ulusal El Sanatları Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*.
- Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi Valorisation de l'Artisanat d'art turc dans le Contexte du Tourisme Culturel. *Milli Folklor*. 11. 174-185.
- Öz, Y. (2019). Kültür Turizmi Bağlamında Geleneksel Türk El Sanatları Ürünlerinin Coğrafi İşaretlerle Korunması. *Journal Of International Social Research*, 12(62).
- Özbek, Ö. ve Çevik, S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4): 588-603
- Özcüre, G ve Yavuz, C. (2006). El sanatları ürünlerinin bulunduğu yöreye sosyo-ekonomik etkileri ve katkıları (Ordu İli Örneği). *Uluslararası Katılımlı Sanat Ekonomisi Sempozyumu, Çanakkale*, 167- 183
- Özdemir, M. (2019). Geleneksel Meslekler Ve Bir Ustanın Hikâyesi: Giresun'da Demircilik. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 493-510.
- Özdemir, M. Ve Çelik, D. (2013). Safranbolu İlçesinde Yemeni Yapımı, *International Periodical For The Languages, Literatureand History of Turkishor Turkic. Volume: 8/6*, p. 537-549
- Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi Ve Endüstrileri İle Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi. *Milli folklor*, 21(84), 73-86.
- Özdemir, Ü. (2007). Madencilğin Yerleşmeler Üzerindeki Etkilerine Bir Örnek: Amasra Taşkömürü İşletmeleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt: 12, Sayı:17. ss.291-308

- Özdoğan, N.O. (2014). *Sürdürülebilir Turizm ve Kültürel Miras*, M. Kozak (Ed.) *Sürdürülebilir Turizm Kavram- Uygulamalar* 47-60). Detay Yayıncılık, Ankara
- Özgen, Ş.K. ,Dilek, S.E. Türksoy. S.S, Çelebi, S.K. (2016). *Turizm Ve Çevre: Kavramsal Çerçeve, İçinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimi*, Detay Yayıncılık, Ankara
- Özkaya, F. Sünnetçioğlu, S. Can, A. (2013), “Sürdürülebilir Gastronomi Turizmi Hareketliliğinde Coğrafi İşaretlemenin Önemi”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 1(1), 13-30
- Öztürk, İ. (2005). Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler). Atatürk Üniversitesi *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 7, 67-75.
- Öztürk, Y.ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, Ankara
- Paige, R. C.ve Littrell, M. A. (2002). Craft Retailers' Criteria For Success And Associated Business Strategies. *Journal of small business management*, 40(4), 314-331.
- Paquet, J. (1980). *L'artisanat Valeur d'Avenir*. France: Librairie Plon.
- Paraskevaidis, P. ve Andriotis, K. (2015). Values of Souvenirs As Commodities. *Tourism Management*, 48, 1-10.
- Patton, M. Q. (2001). *Qualitative research and evaluation and methods* (3rd ed.). Beverly Hills, CA: Sage.
- Peach, A. (2017). *The making of modern Scottish craft: revival and invention in 1970s Scotland* (Doctoral dissertation).
- Pietikäinen, S. ve Kelly-Holmes, H. (2011). Hediye verme, hizmet ve performans: Azınlık dilindeki medya politikası ve uygulamasında üç dönem. *Uluslararası uygulamalı dilbilim dergisi*, 21(1), 51-70.
- Polat, C. (2013). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Yöresel El Sanatlarının Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme: Maraş Örneği, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6 (12), 124-140.
- Price, L. L., Arnould, E. J., ve Folkman Curasi, C. (2000). Older Consumers' Disposition Of Special Possessions. *Journal of consumer research*, 27(2), 179-201.
- Rädiker, S. ve Kuckartz, U. (2020). *Açık Uçlu Anket Sorularının MAXQDA İle Adım Adım Analizi*. (S. Toraman, Trans).

- Radosavljević, U. ve Kuletin Ćulafić, I. (2019). Use Of Cultural Heritage For Place Branding In Educational Projects: The Case Of Smederevo And Golubac Fortresses On The Danube. *Sustainability*, 11(19), 5234.
- Reynolds, E. (2011). Social Networks And The Commercializationof Rebgong Tibetan Thangkas. *Columbia East Asia Review*,4, 89–105
- Robinson, M. ve Picard, D. (2006), “Tourism, Culture and Sustainable Development”, Division of cultural policies and intercultural dialogue, Culture Sector, UNESCO.
- Rodzi, N. I. M. , Zaki, S. A. ve Subli, S. M. H. S. (2013). Between Tourism And İntangible Cultural Heritage. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 85, 411-420.
- Rushdie, S. Imaginary Homelands: Essays and Criticism 1981-1991, Londra: Granta Books,1991
- Saarinen, J. (2016). Cultural tourism and the role of crafts in Southern Africa: The case of craft markets in Windhoek, Namibia. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 64(4), 409-418.
- Saçılık, m. Y. Ve Toptaş, A. (2017). *Kültür Turizmi Ve Etkileri Konusunda Turizm Öğrencilerinin Algılarının Belirlenmesi*. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 107-119.
- Saçılık, M.Y. ve Toptaş, A. (2017). Kültür turizmi ve etkileri konusunda turizm öğrencilerinin algılarının belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 107-119.
- Samuel, G.N. (2017). *Kültürel Festivalin Organizasyonu Ve Planlanması: Nijerya'daki Yeni Yam Festivalinin Somut Olmayan Kültürel Mirası Örneği*. Yaşar Üniversitesi. Turizm İşletmeciliği Bölümü. Yayımlanmış yüksek lisans tezi
- Samuel, L. R. (2017). *The American way of life: A cultural history*. Rowman & Littlefield.
- Schouten, F. (2007). Cultural Tourism: Between Authenticity And Globalization. *Cultural tourism: Global and local perspectives*, 25-37.
- Selçuk, K. ve Yurttaş, H. (2021). Doğu Karadeniz Bölgesi Kirkitli Dokumalarında Geometrik Ve Bitkisel Motiflerden Örnekler. *Art-Sanat Dergisi* , (15) , 287-315
- Sezer, İ. (2017). Kültürel Mirasın Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Taşköprü İlçesi Örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 175-198.

- Sezer, M. S. (2010). Türkiye Turizm Sektöründe Müze Turizminin Payının Değerlendirilmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara. Yayımlanmış Yüksek lisans Tezi
- Somuncu, M. ve Yiğit, T. (2010). Türkiye'deki Dünya Mirası Alanları: Koruma Ve Yönetimde Güncel Durum Ve Sorunlar. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-26.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 67-75.
- Soylu, B. Ç ve Şahin, B. (2023). Somut Olmayan Kültürel Miras Araştırmalarında Koruma-Kullanma ve Turizm. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 359-377.
- Starks, H. ve Trinidad, S. B. (2007). Choose Your Method: A Comparison of Phenomenology, Discourse Analysis, and Grounded Theory. *Qualitative Health Research*, 17(10), 1372-1380.
- Steinberger, Vera (2002), *Consumers Of Indigenous Canadian Aboriginal Textile Crafts*, The University Of Manitoba, Canada. Master of Sciences
- Stephen, L. (1991). Culture as a resource: Four cases of selfmanaged indigenous craft production in Latin America. *Economic Development and Cultural Change*, 40(1), 101–130
- Suárez, R. , Alonso, A. ve Sendra, J. J. (2016). Archaeoacoustics Of İntangible Cultural Heritage: The Sound Of The Maior Ecclesia Of Cluny. *Journal of cultural heritage*, 19, 567-572.
- Subramanian, T. S. R. ve Cavusgil, S. T. (1990). Handicrafts: Developing export potential. *International Trade Forum*, 26(2), 10–13, 33.
- Swanson, K. K. ve Timothy, D. J. (2012). Souvenirs: Icons of meaning, commercialization and commoditization. *Tourism management*, 33(3), 489-499.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. Cabi.
- Şahin, M. (2019). Authentic Leadership. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 9(1), 39-60.
- Şanlıöz Özgen, H. K. ,Dilek, S. E. ,Türksoy, S. S. ve Çelebi, S. K. (2016). *Sürdürülebilir Turizm Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Esnaf ve Sanatkâr Genel Müdürlüğü (2014). Esnaf ve Sanatkârlar Teşvik ve Destek Sistemi (ESDES) Kurulması Projesi Yurtiçi Mevcut Durum Analizi. Kaybolmaya Yüz Tutmuş Mesleklerde Faaliyet

Gösteren Esnaf ve Sanatkârlara ilişkin Mevcut Durum Analiz Raporu.
Ankara.

Taimni, K.K. “Employment Generation Through Handicraft Cooperatives: The Indian Experience”, *International Labour Review*, 1981,120(4), p. 506.

Taşdemir, A. M. (2022). *Planlamanın Kentsel Kimliği ve Dönüşümü Üzerindeki Etkisi: Mersin Örneği* Kapadokya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Kent, Çevre ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

TBMM (2005).Geleneksel Türk el sanatları üretici ve sanatkârlarının sorunlarının araştırılarak, el sanatlarının geliştirilmesi, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca kurulan (10/128) Esas Numaralı Meclis Araştırması.

Tjoa, A. , Min, W. , Roland R. (1998), “The Role of Handicraft Production and Art in Tourism and its Presentation in the Internet”, *Information and Communication Technologies in Tourism*, (Ed. DİMİTRİOS, Buhalis), Vienna: Springer, 338-344.

Togan, A. Z. V.(1981).Umumi Türk Tarihi’ne Giriş (En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar). Cilt 1. Enderun Yayınları, İstanbul.

Togan, A.(2023). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İş bankası ve kültür yayınları. İstanbul Cilt: 2

Tok, C. (2002). *Kültür Turizmi*, T.C.Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, 12-14 Nisan 2002, Ankara.

Tosun, Y. (2008). *Kültürel Mirasın Korunmasında Üst Ölçekli Projelerin Rolü 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul Ve Fatih Suriçi’ne Etkiler*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Trupp, A. , Shah, C. Ve Hitchcock, M. (2023). Globalisation, Crafts, And Tourism Microentrepreneurship In The South Pacific: Economic And Sociocultural Dimensions. *Journal of Heritage Tourism*, 18(6), 733-755.

Tunçözgür, Ü. (1999). *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*. Metaksan: Ankara.

Türker ve Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir Dergisi*, 4(9), 86-98

Türker, K. (1996). *Ağaç baskı Tokat yazmaları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Türkoğlu, İ. (2020). Sürdürülebilir Kalkınmada Kültür Değişiminin Yeri Ve Önemi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (20), 117-143
- Türkoğlu,(1993). *Geleneksel Türk Sanatları*. Kültür Bakanlığı. Ankara.
- Tüzel. B.(2020). *UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerindeki El Sanatları Unsurları ve Ticarileştirme* Hacı Bayram Veli Üniversitesi lisans Üstü Eğitim Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek lisans tezi, Ankara.
- Tweed, C. ve Sutherland, M. (2007). Built Cultural Heritage And Sustainable Urban Development. *Landscape and urban planning*, 83(1), 62-69.
- Ulukavak, K. (2017). *Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu*, Karabük Üniversitesi Yayınları, Karabük
- UNESCO (1982). Mexico City Declaration on Cultural Policies. http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf Erişim tarihi:(10.11.2023)
- UNESCO. (1972). Convention Concerning The Protection of The World Cultural and Natural Heritage. Tarihinde <http://whc.unesco.org/> adresinden erişildi
- UNESCO. (2014). Operational Directives For The Implementation Of The Convention For The Safeguarding Of The Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO
- UNWTO (2023). Responsible, Sustainable and Universally Accessible Tourism. Erişim tarihi: 15. 11.2023 tarihinde <https://www.unwto.org/about-us> adresinden
- Upadhyay, P. (2020). Promoting employment and preserving cultural heritage: a study of handicraft products tourism in pokhara, Nepal. *Journal of Tourism & Adventure*, 3(1), 1-19.
- Upadhyay, P. (2020). Promoting Employment And Preserving Cultural Heritage: A Study Of Handicraft Products Tourism In Pokhara, Nepal. *Journal of Tourism & Adventure*, 3(1), 1-19.
- Urry J. 1999.)*Mekânları Tüketmek*. çev. Rahmi G. Ögdül. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Uygur, S. M. ve Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar üzerindeki Etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*,(2) 30-49.
- Uygur, S. M. ve Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar üzerindeki Etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, .2,. 30-49.
- Üstündağ, K. ve Özer, E. (2021). Kültürel Mirasa Katkı Sağlayan Kültür Rotalarında Yerelin Katılımı Ve Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Bir Yaklaşım. *Planlama*, 31(3), 428-447.

- Vecco, M. (2010). A Definition of Cultural Heritage: From the Tangible to the Intangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11, 321-324.
- Wondirad, A. , Bogale, D. , Li, Y. (2022). Practices and challenges of developing handicrafts as a core tourism product in Chencha and Konso, southern Ethiopia. *International Journal of Cultural Policy*, 28(3), 306-326.
- Wondirad, A. , Bogale, D. ve Li, Y. (2022). Practices and challenges of developing handicrafts as a core tourism product in Chencha and Konso, southern Ethiopia. *International Journal of Cultural Policy*, 28(3), 306-326.
- Wu, C. , Xianmin, M. , Yuan, T.ve Yuan, J. (2018). Effects of Tourism on Handicrafts Industry Development During the Process of Recovering from the Earthquake in Beichuan, China. *Journal of Advances in Economics and Finance*, 3(4).
- Yanar, A. (2016). Kültürel Kimliğin ve Coğrafi İşaretin Turistik Hediyelik Eşyada Kullanımı: Türkiye Örneği. *Social Sciences*, 11 (4) , 258-269.
- Yanar, A.(2012). *Türkiye’de Geleneksel Turistik Hediyelik Eşyanın Sürdürülebilirliği, Birleştirilmiş*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı El Sanatları Bölümü, Yayınlanmış Doktora Tezi
- Yang, C. H. , Lin, H. L. ve Han, C. C. (2010). Analysis Of İnternational Tourist Arrivals İn China: The Role Of World Heritage Sites. *Tourism management*, 31(6), 827-837.
- Yıldırım Saçılık, M. ve Toptaş, A. (2017). Kültür Turizmi ve Etkileri Konusunda Turizm Öğrencilerinin Algılarının Belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 107-119.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2018). *Turistlerin Seyahat Motivasyonlarının Hediyelik Eşyalara Yönelik Tutumları Ve Satın Alma Niyetleri Üzerindeki Etkisi* Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, Ş. (2007). *Anadolu Kaşıkları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez
- Yolcu, M. A. (2014). Nevşehir'de Yaşayan Geleneksel Mesleklerin Değişim ve Dönüşümü. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).
- Zhan, X. ve Walker, S. (2018). Value direction: Moving crafts toward sustainability in the Yangtze River Delta, China. *Sustainability*, 10(4), 1252.

Zorlu, K. ve Korkmaz, F. (2020). Sürdürülebilir Liderlik Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gazi Akademik Bakış*, 13(26), 199-213

İnternet Kaynakları

- 1.URL:<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000136238>(Erişim tarihi:22.04.222)
- 2.URL: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> (Erişim tarihi:16.05.2023)
- 3.URL:<https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/tr83-bolgesi-el-sanatlarinin-pazarlanmasi-ve-satisi-pazar-arastirmasi-raporu/836> (Erişim tarihi: 10.10.2023)
- 4.URL:<https://www.unesco.org.tr/Pages/446/90/T%C3%BCrkiye%20Somut%20Olmayan%20K%C3%BClt%C3%BCrel%20Miras%C4%B1n%20Korunmas%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi%20H%C3%BCk%C3%BCmetler%20Ara%C4%B1%20Komitesine%20Se%C3%A7ildi> (Erişim tarihi: 12.03.2023)
- 5.URL:http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0300983001536913522.pdf, (Erişim tarihi:02/03/2021).
- 6.URL:<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12195/15-17-eylul-2010-unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-egitim-toplantisiantalya.html> (Erişim tarihi:10.02.2023)
- 7.URL:<http://www.sokumenstitusu.org.tr/AltMenu/12/SOK%C3%9CM-Nedir#:~:text=Somut%20olmayan%20k%C3%BClt%C3%BCrel%20miras%20topluluklar%C4%B1nve%20k%C3%BClt%C3%BCrel%20mekanlar%2D%20anlam%C4%B1na%20> (Erişim tarihi: 10.02.2022)
- 8.URL:https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Kultur/sokum_bb.pdf Erişim tarihi:12.02.2021.)
- 9.URL:<http://www.acs-aec.org/index.php?q=sustainable-tourism/the-craft-sector-in-tourism> (Erişim tarihi:17.02.2023)
- 10.URL: <https://www.unwto.org/sustainable-development> (Erişim tarihi:16.05.2023)
- 11.URL: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> (Erişim tarihi: 17.05.2023)
- 12.URL: <https://www.unep.org/resources/synthesis-reports/unep-annual-evaluation-report-2005> (Erişim tarihi:10.06.2023)
- 13.URL:<https://www.eunwto.org/doi/book/10.18111/9789284411900>(Erişimtarihi:10.06.23)
- 14.URL: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> (Erişim tarihi: 27.04.2022)
- 15.URL: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home.html> (Erişim Tarihi 11.05.2022)

- 16.URL: https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf(Erişim Tarihi 11.05.2022)
- 17.URL:<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/564ee963-7155-4761-93f1-ff6a71145bce> (Erişim tarihi: 06.04.2022)
- 18.URL:https://oka.ka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/100tr-83-bolgesi-el-sanatlarinin-pazarlanmasi-ve-satisi-pazar-arastirmasi-raporu-2012_v2.pdf (Erişim tarihi:24.03.2022)
- 19.URL: www.giftshow.co.jp/english/tigs/ (Erişim tarihi:20.05.2023)
- 20.URL:www.autmnfair.com (Erişim tarihi:20.05.2023)
- 21.URL:www.creativeworld.messefrankfurt.com (Erişim tarihi:20.05.2023)
- 22.URL: <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=116965> (24.12.2023)
- 23.URL:<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12750/geleneksel-el-sanatlari.html>(Erişim tarihi:09/05/2023)
- 24.URL: <https://equitabletourism.org/tag/handicrafts> (Erişim tarihi:18.05.2023)
- 25.URL:<https://ci.turkpatent.gov.tr/sayfa/co%C4%9Frafi-i%C5%9Faret-nedir>(Erişim tarihi:19.05.2023)
26. URL: <https://equitabletourism.org/tag/handicrafts> (Erişim tarihi:18.05.2023)
- 27.URL:<http://www.acs-aec.org/index.php?q=sustainable-tourism/the-craft-sector-in-tourism> (Erişim tarihi: 23.05.2023)
- 28.URL: 21. URL:<https://www.unwto.org/project/handicrafts-heritage-and-employment-highlands-al-mahweet> (Erişim tarihi:16.05.2023)
- 29.URL: <https://ata.creativelearning.org/methodology/> (Erişim tarihi:07.02.2021)
- 30.URL:<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-90964/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras.html> (Erişim tarihi:24.12.2023)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Kültürel Miras Unsurları	21
Tablo 2: Katılımcıların Demografik Bilgileri	67
Tablo 3: Üst ve Koda İlişkin Açıklamalar	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sürdürülebilirliğin Birleşenleri	25
Şekil 2: Kültürel Turizmin Kaynakları	34
Şekil 3: El Sanatlarının Ticarileştirilmesi Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği	69
Şekil 4: El Sanatlarının Geleceği Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği.....	70
Şekil 5: El Sanatlarının Öğrenme Şekli Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği	71
Şekil 6: El Sanatlarının Pazarlaması Üst Koduna Ait Alt Kodların Yüzde Grafiği ..	72
Şekil 7: Alt Kodlara İlişkin Yüzde Grafiği	73
Şekil 8: Kelime Bulutu.....	74
Şekil 9: Kod Haritası.....	75
Şekil 10: Tek Vaka Belge Modeli	76
Şekil 11: Tek Vaka Belge Modeli	78
Şekil 12: Tek Vaka Kod Modeli.....	79
Şekil 13: Tek Vaka Kod Modeli.....	80
Şekil 14: Tek Vaka Kod Modeli.....	81
Şekil 15: Kod Alt Kod Bölümler Modeli	82

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Demir ustası Hüseyin Şahin ÖZDEMİR	111
Resim 2: Orhan ÜNLÜ Demir ustası	111
Resim 3: Erhan BAŞKAYA Yemeni ustası	112
Resim 4: Deri hediyelik eşya dükkânı	112
Resim 5: Ahşap hediyelik eşya (Safranbolu evi penceresi anahtarlık)	113
Resim 6: Bakır ustası Mehmet Kemal ÖZDAĞ	113
Resim 7: Yemeni kalıpları	114
Resim 8: Deri çanta dikimi	114
Resim 9: Soba ustası	115
Resim10: Tabakhane müze deri tabelası	115
Resim 11: Hediyelik eşya dükkânı	116
Resim 12: El Dokuması	116
Resim 13: Unesco belgesi	117
Resim 14: Demirci dükkânı	117
Resim 15: Bakırcı dükkânı	118
Resim 16: Hediyelik eşya dükkânı (el dokuması ürünler)	118

EKLER
KONU İLE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

Resim 1: Demir ustası Hüseyin Şahin ÖZDEMİR
Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir

Resim 2: Orhan ÜNLÜ Demir ustası
Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 3: Erhan BAŞKAYA Yemeni ustası

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 4: Deri hediyelik eşya dükkânı

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 5: Ahşap hediyeelik eşya (Safranbolu evi penceresi anahtarlık)

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 6: Bakır ustası Mehmet Kemal ÖZDAĞ

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 7: Yemeni kalıpları

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 8: Deri çanta dikimi

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

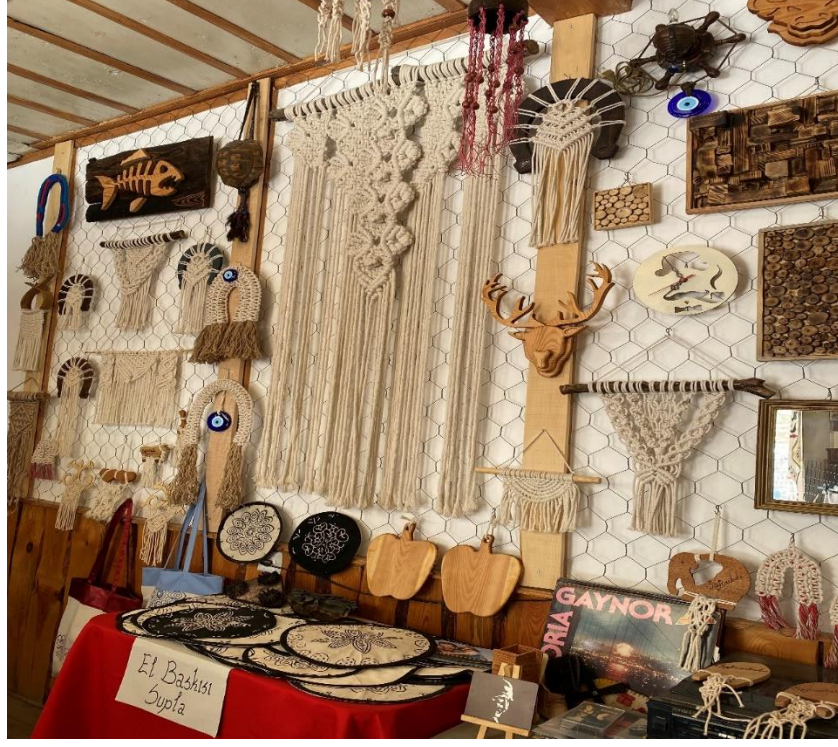
Resim 9: Soba ustası

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim10: Tabakhane müze deri tabelası

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 11: Hediyelek eşya dükkânı
Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 12: El Dokuması
Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 13: Unesco belgesi

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 14: Demirci dükkânı

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 15: Bakirci dükkanı

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Resim 16: Hediyelik eşya dükkanı (el dokuması ürünler)

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

SORULAR

1. Cinsiyetiniz?
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumunuz?
4. Bu zanaatı kaç yıldır yapıyorsunuz?
5. Ailenizde bu zanaatı yapan başka kimse var mı?
6. Yaptığınız bu zanaatı kimden öğrendiniz? Eğitimini aldınız mı?
7. Çocuklarınızın bu zanaatı yapmasını ister misiniz?
8. Mesleği öğretecek çırak bulmakta zorlanıyor musunuz?
9. Devletin destek ve yardımını yeterli buluyor musunuz?
10. Yerel yönetimlerin size destek olduğunu düşünüyor musunuz?
11. El sanatını ürünlerini pazarlamada sıkıntı yaşıyor musunuz?
12. Yaptığınız el sanatı ürünlerini daha çok kimler satın alıyor?
13. El sanatları ürünlerinin fabrikalar aracılığıyla üretimi (el yapımı) olmayacak şekilde ticarileştirilmemesi için neler yapılmalıdır?
14. Fabrikasyon üretimin önüne geçebilmek için zanaatkar olarak nelere dikkat ediyorsunuz?
15. El sanatları ürünlerine ve zanaatkârlığa olan ilgi düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz?
16. Yaptığınız el sanatları ürünlerinin yöre turizmini gelişmesini desteklediğini düşünüyor musunuz?
17. Kültürel miras, el sanatları, turizm ilişkisini nasıl açıklarsınız?
18. El sanatları ürünlerinin ticarileştirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
19. El sanatları orijinalliği bozulmadan nasıl ticarileştirilebilir?
20. El sanatları ürünlerinin ticarileştirilmesi kültür turizmini nasıl etkiler. Olumlu ve olumsuz açıdan nasıl değerlendirirsiniz?

EK -1: Etik Kurul Kararları

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı: E-78977401-050.02.04-157770

22.08.2022

Konu: Etik Kurul Kararı

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yurdanur YUMUK

İlgi : 23.06.2022 tarihli ve E-51715583-044-142094 sayılı yazı.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 17/08/2022
tarih ve 2022/06-

01 sayılı kararı yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: BS4LHN5U57

Belge Doğrulama Adresi: <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=4043&eD=BS4LHN5U57&eS=157770>

Adres: Karabük Üniversitesi Demir Çelik Kampüsü Merkez Karabük

Bilgi için: Nebahat IŞIK

Telefon: 444 0478

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni e-Posta: iletisim@karabuk.edu.tr

İnternet Adresi: <http://www.karabuk.edu.tr> Kep

Adresi: karabukuniversitesi@hs01.kep.tr

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ : 17.08.2022
TOPLANTI NO : 2022/06

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır

Karar 1:

23/06/2022 tarihli Dr. Öğr. Üyesi Yurdanur YUMUK'un Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Yurdanur YUMUK danışmanlığında yürütülen “**El Sanatlarında Ticarileştirme ve Sürdürülebilir Kültürel Miras Turizmi İlişkisi**” konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmasının etik kurallara uygunluğu mevcudun oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Şeyma KUTLU, 2011 yılında Selçuk Üniversitesi El Sanatları Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2012-2016 yılları arasında SAKEM'de el sanatları öğretmeni yaptı. 2016 yılında Azdavay Halk Eğitim merkezine atandı. 2023 yılı itibarıyla Karabük Halk Eğitim Merkezinde görevine devam etmektedir.

Akademik Çalışmalar

Çağlayan, E, Kutlu, Ş. ve Çekinmez, Ş. (2022). Kültürel miras aktarımı ile ilgili lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8 (2) , 155-164. DOI: 10.24289/ijsser.1081173